

เกิดขึ้นระหว่างเดือน ขาดการชำระหนี้ติดต่อกันเป็นเวลานานเกิน 6 เดือน ธนาคารคิดอัตราดอกเบี้ยก็
 ผิดนัดมาโดยตลอดจนไม่สามารถชำระหนี้ให้กับธนาคารได้ ผู้ใช้บริการไม่กล้าที่จะเจรจากับ
 ธนาคารแต่อย่างใดเพราะเกรงว่าจะเสียเปรียบธนาคาร ซึ่งปัญหาที่พบคือ 1. นายพัฒน์นำวงเงินกู้เบิก
 เกินบัญชีไปใช้ผิดวัตถุประสงค์ โดยนำไปลงทุนในทรัพย์สินถาวร (ซื้อบ้าน) มิได้นำไปใช้หมุน
 เวียนใน กิจการทำให้ขาดสภาพคล่อง ไม่สามารถชำระหนี้ให้กับธนาคาร 2. นายพัฒน์ทำธุรกิจ
 ระบบครอบครัวคนจีน ไม่มีการบันทึกรายรับ-จ่ายแต่อย่างใด ทำให้ไม่สามารถทราบต้นทุนสถาน
 ภาพของกิจการว่ามีกำไรหรือขาดทุน

กรณีตัวอย่างที่สาม เป็นการนำสินเชื่อเงินกู้เบิกเกินบัญชีไปทำไร่ฮ้อยและพืชไร่อื่นๆ ซึ่ง
 เป็นการลงทุนที่เสี่ยงขณะเดียวกันก็เสียดอกเบี้ยสูงและมีการแปลงดอกเบี้ยเป็นเงินกู้เพิ่มขึ้นตลอด
 เวลาทำให้ไม่สามารถใช้หนี้ได้ นาง ก.เป็นเจ้าของร้านอุปกรณ์การเกษตร ทำไร่ฮ้อยและพืชไร่อื่นๆ
 บนที่ดิน 2,000 ไร่ ใช้บริการกับธนาคาร ABC มาเป็นเวลา 12 ปี นาง ก. มีภาระหนี้กับธนาคาร ABC
 โดยมีรายละเอียดคือ

	เงินต้น	ดอกเบี้ย
1. หนี้เบิกเกินบัญชี	4,500,000 บาท	2,057,600 บาท
2. หนี้เงินกู้เพื่อการเกษตร	2,950,000 บาท	886,300 บาท
รวม	7,450,000 บาท	2,943,900 บาท
รวมเงินต้นและดอกเบี้ย	10,393,900 บาท	

นาง ก. ได้จดงานของที่ดินเป็นประกันไว้จำนวน 400 ไร่ เนื่องจากนาง ก. มีอาชีพเกษตร
 กรรม แต่ได้รับอนุมัติสินเชื่อเป็นแบบเงินกู้เบิกเกินบัญชีซึ่งมีอัตราดอกเบี้ยสูงกว่าเงินกู้เพื่อการเกษตร
 และนำดอกเบี้ยไปทบเงินต้นทุกเดือน โดยเฉพาะอย่างยิ่งเมื่อดอกเบี้ยเงินกู้เบิกเกินบัญชีค้างเป็น
 จำนวนมาก ธนาคารจะดำเนินการแปลงดอกเบี้ยเงินกู้เบิกเกินบัญชีเป็นเงินกู้เพื่อการเกษตรเป็นเงิน
 รวม 2.95 ล้านบาทเท่ากับนำดอกเบี้ยมาเป็นเงินกู้คิดดอกเบี้ยใหม่ การทำธุรกิจด้านการเกษตร ผล
 ผลิตมีรายได้ตกต่ำตลอดมา แต่ต้นทุนเช่น เมล็ดพันธุ์ ปุ๋ย สารเคมี น้ำมันมีราคาแพงขึ้นอย่างต่อเนื่อง
 ทำให้นาง ก. มีภาระหนี้ค้างกับธนาคาร ABC รวมเงินต้นกับดอกเบี้ยแล้วเป็นเงินประมาณ
 10,394,000 บาท

กรณีตัวอย่างที่สี่ เป็นการทำสินเชื่อเบิกเกินบัญชีไปใช้ในการประกอบการเพาะพันธุ์และ
 จำหน่ายพันธุ์ไม้ดอก ซึ่งเป็นสินค้าที่จะจำหน่ายได้ดีในภาวะเศรษฐกิจขยายตัว แต่เมื่อเกิดภาวะ

วิกฤติทางเศรษฐกิจคนส่วนใหญ่ต้องประหยัดเพื่อซื้อเฉพาะสินค้าที่จำเป็นแก่การดำรงชีพ ทำให้กิจการเกิดมีปัญหา ผู้ใช้บริการประกอบกิจการเพาะพันธุ์และจำหน่ายพันธุ์ไม้ดอก ไม้ประดับ ดำเนินกิจการมาประมาณ 15 ปีเศษ มีภาระหนี้สินเงินกู้เบิกเกินบัญชี (O/D) จำนวนเงินตามสัญญาเริ่มต้น 2.5 ล้านบาท โดยเป็นลูกหนี้ธนาคาร ก. สาขาต่างจังหวัด ทำสัญญาเมื่อปี พ.ศ. 2538 ทั้งนี้เป็นการเพิ่มวงเงินกู้หลายครั้งและมีการชำระหนี้ไปแล้วบางส่วน คงเหลือหนี้ก่อนฟ้อง 2.2 ล้านบาท ในช่วงวิกฤติเศรษฐกิจ ผู้ใช้บริการขาดการติดต่อธนาคารทำให้มียอดดอกเบี้ยเพิ่มขึ้นจนเกินวงเงินตามสัญญา แม้จะมีการนำเงินเข้าบัญชีเป็นบางครั้ง แต่เนื่องจากเป็นบัญชีที่เบิกเกินบัญชีได้ ธนาคารจึงคิดดอกเบี้ยในอัตราคิดนับมาโดยตลอด ต่อมาเมื่อเดือนมกราคม 2543 ธนาคารได้ยื่นฟ้องผู้ขอใช้บริการ

กรณีตัวอย่างที่ห้า การลงทุนในกิจการอสังหาริมทรัพย์ซึ่งมีขอเงินลงทุนสูง จำเป็นต้องกู้เงินจากสถาบันการเงิน เมื่อสถาบันการเงินถูกปิดกิจการและถูกกองทุนรวมต่างชาติประมูลซื้อปัญหาจึงมีความสลับซับซ้อนยิ่งขึ้น ผู้ใช้บริการ นายสมุทธรเจ้าของบริษัทจัดสรรแห่งหนึ่งดำเนินธุรกิจจัดสรรที่ดินจำนวน 2 โครงการเป็นที่ดินเปล่า 1 โครงการ (โครงการA) และที่ดินพร้อมทาวเฮ้าส์ 1 โครงการ (โครงการB) ได้รับเงินกู้สำหรับบริหารโครงการจากสถาบันการเงินแห่งหนึ่ง ต่อมาสถาบันการเงินแห่งนี้ถูกสั่งปิดกิจการและถูกกองทุนรวมต่างชาติแห่งหนึ่งประมูลซื้อหนี้จากปรส. ไปเมื่อเดือนกันยายน 2542 หนี้มี 2 ส่วนคือ หนี้เงินกู้เป็นเงินสดมูลค่าประมาณ 220 ล้านบาท ประมูลไปโดยกองทุนรวมต่างชาติและได้จ้างบริษัท XYZ บริหารงานหนี้หนังสือค้ำประกันสาธารณูปโภคในโครงการมูลค่านี้ประมาณ 6 ล้านบาทยังอยู่ที่ ปรส. กองทุนรวมฯ ได้จ้างบริษัท XYZ บริหารติดตามหนี้ ต่อมาได้มีการเจรจากันโดยบริษัท XYZ เสนอให้นายสมุทธรซื้อหนี้คืนในราคา 160 ล้านบาท ระยะเวลาชำระคืน 3 ปี ดอกเบี้ยประมาณ 22 ล้านบาท ค่าธรรมเนียมร้อยละ 1 ค่ามัดจำร้อยละ 10 แต่นายสมุทธรขอซื้อคืนในราคา 90 ล้านบาทจึงยังตกลงกันไม่ได้ โดยทางนายสมุทธรต้องการจะปลดจำนองเป็นรายแปลงเพื่อโอนขายให้ผู้ซื้อ มิฉะนั้นจะถูกฟ้องร้องเนื่องจากครบกำหนดการโอนแล้ว ดังนั้นปัญหาที่เกิดขึ้นคือ นายสมุทธรต้องการจะปลดจำนองรายแปลงเพื่อนำที่ดินไปโอนขายให้กับผู้ซื้อตามเงื่อนไขเดิมที่มีอยู่กับบริษัทเงินทุนที่ถูกปิดกิจการแต่ไม่สามารถดำเนินการได้ จึงอาจจะถูกผู้ซื้อฟ้องร้องได้ เนื่องจากครบกำหนดการโอนแล้ว นายสมุทธรมีหนี้อยู่ 2 แห่งคือ ที่กองทุนรวมต่างชาติและองค์การเพื่อปฏิรูประบบสถาบันการเงิน (ปรส.) ต้องมีการแบ่งหลักประกันร่วม หลังจากนั้นจึงจะปลดจำนองเพื่อโอนขายให้ผู้ซื้อโครงการได้

กรณีตัวอย่างที่หก การประกอบอาชีพธุรกิจการให้บริการด้านบันเทิงและได้ผลกระทบจากปัญหาเศรษฐกิจตกต่ำและมีภาระหนี้เงินกู้เพื่อที่อยู่อาศัย ผู้ใช้บริการประกอบอาชีพให้บริการด้านการบันเทิง มีปัญหาด้านหนี้ที่ไม่ก่อให้เกิดรายได้ ถึงขั้นถูกธนาคารฟ้องดำเนินคดี ภาระหนี้เงินกู้เพื่อที่อยู่อาศัยจำนวน 390,000 บาท ดอกเบี้ยค้างชำระจำนวน 100,000 บาท คดีถึงชั้นศาลพิพากษา

ตามสัญญาประนีประนอมยอมความให้ผ่อนชำระเดือนละ 5,000 บาท ปัญหาที่เกิดขึ้นคือ เมื่อเกิดภาวะเศรษฐกิจตกต่ำและถึงฤดูเทศกาลเข้าพรรษา ธุรกิจบันเทิงรายได้ลดต่ำลง ผู้ให้บริการไม่สามารถชำระหนี้ได้ตามเงื่อนไข สามารถชำระหนี้ให้ธนาคารได้เพียงเดือนเว้นเดือน ผู้ให้บริการเกรงจะผิดสัญญาประนีประนอมยอมความที่ทำได้กับธนาคารและธนาคารบังคับยึดทรัพย์สินขายทอดตลาดชำระหนี้จึงติดต่อขอรับคำปรึกษาแนะนำจาก สงป.

กรณีตัวอย่างที่เจ็ด การเป็นหนี้เพราะขาดการบริหารจัดการที่ดี ผู้ให้บริการทำกิจการค้าขายพืชไร่ โดยการรับซื้อพืชไร่และขายต่อ ได้ให้บริการเงินกู้เบิกเงินบัญชีของธนาคารแห่งหนึ่งมาเป็นเวลานาน โดยในระยะแรกมีเงินทุนของตนเองส่วนหนึ่ง เมื่อกิจการขยายผู้ให้บริการได้นำเงินหมุนเวียนไปลงทุนในทรัพย์สินต่างๆ เช่น การเทพื้นปูนลานตากมันและการสร้างโกดังเก็บสินค้า เมื่อเงินทุนหมุนเวียนลดลงก็ได้ขอกู้เพิ่มวงเงินขึ้นเกือบ 2 ล้านบาท หลังจากนั้นได้เงินมาแล้วนำเงินที่ได้ไปซื้อที่ดินจึงทำให้มีเงินทุนหมุนเวียนเหลืออยู่น้อย แต่ก็ยังไม่กระทบกับธุรกิจมากนักเพราะธนาคารยังอนุญาตให้ใช้ส่วนเกินวงเงินได้ ปัญหาที่เกิดขึ้นคือ เมื่อประเทศประสบปัญหาเศรษฐกิจตกต่ำ อีกทั้งราคาพืชไร่ตกต่ำมาตลอดทำให้การขายพืชผลเกษตรกรได้กำไรน้อยลง ยิ่งทำให้ลำบากมากขึ้นและบางครั้งราคากองข้าวขาดทุน ขณะเดียวกันก็พยายามทำตัวเป็นลูกค้าที่ดีของธนาคาร โดยพยายามผ่อนชำระเงินกู้และหาเงินมาเพื่อให้อยู่ในวงเงินเบิกเงินบัญชีมาตลอด โดยหารู้ไม่ว่าเป็นการดึงสภาพคล่องออกจากกิจการตลอดเวลา กว่าจะรู้ตัวก็เริ่มไม่สามารถชำระหนี้ได้ตามเงื่อนไข แต่ยังพอชำระบ้าง หยุคชำระบ้าง ในที่สุดก็ต้องหยุดเพราะเห็นว่าหากชำระหนี้ไปเช่นนี้จะไม่มีเงินเหลือไว้หมุนเวียนในกิจการ จึงหยุดชำระมาเป็นเวลาปีเศษ ไม่ติดต่อกับธนาคารเดิมแต่กลับเปลี่ยนไปเปิดบัญชีธนาคารอีกธนาคารหนึ่งเพื่อหมุนเวียนและโอนเงินแทน ต่อมาธนาคารได้ติดต่อให้ไปเจรจาเพื่อหาทางแก้ไขแต่ก็ตัดสินใจไม่ได้เพราะรู้ตัวว่าไม่มีเงินพอที่จะชำระหนี้ได้และยังต้องการเงินทุนหมุนเวียน อีกทั้งเป็นผู้นำครอบครัวไม่สามารถจะปรึกษาใครได้ เพราะตนเองเป็นผู้บริหารกิจการและตัดสินใจในเรื่องต่างๆ มาตลอด ต่อมาทราบจากหนังสือพิมพ์ของหอการค้าอุดรธานีว่ามีหน่วยงาน สงป. เข้าใจว่าเป็นแหล่งเงินจึงได้ติดต่อเข้ามาและทราบว่าเป็นหน่วยงานให้คำปรึกษาทางการเงินได้คุยกับเจ้าหน้าที่และเกิดความเชื่อใจจึงได้นำปัญหาเข้ามาปรึกษาเพื่อประกอบการตัดสินใจว่าจะมีหนทางแก้ไขอย่างไรต่อไป

จากตัวอย่างของปัญหาที่เกิดขึ้นจริงที่ได้รวบรวมโดย สงป. (2543: 11-37) ซึ่งให้เห็นว่าปัญหานี้มีส่วนใหญ่ที่เกิดขึ้นนั้นเกิดจากการบริหารจัดการธุรกิจในลักษณะที่ก่อให้เกิดความเสี่ยงมากเกินไปเป็นส่วนใหญ่ โดยเฉพาะอย่างยิ่งการกู้เงินโดยวิธีเบิกเงินเกินบัญชีซึ่งทำให้ใช้เงินกู้ได้ง่าย แต่เสียดอกเบี้ยสูง ทำให้มีต้นทุนในการดำเนินการสูง ในขณะเดียวกันก็มีการนำเงินกู้ไปใช้ผิดประเภท เช่น การซื้ออสังหาริมทรัพย์เพื่อการเก็งกำไร โดยไม่เกี่ยวข้องโดยตรงกับการผลิต ดังนั้นถ้าหากสาเหตุของปัญหามีลักษณะเช่นนี้ จุดเน้นในการแก้ไขจึงควรจะเป็นการบริหารจัดการที่ถูกต้องแทนที่จะเน้นประเด็นอื่นๆ ที่อาจจะมีความสำคัญรองลงมา เช่น เรื่องตลาด ทุน และ

เทคโนโลยีในการผลิต เป็นต้น โดยที่การจัดการบริหารธุรกิจในรูปแบบของเศรษฐกิจพอเพียงน่าจะ
เป็นแนวทางหนึ่งที่จะช่วยลดปัญหาลงได้มาก อีกทั้งจะเป็นการช่วยปรับแก้ทิศทางการพัฒนา
อุตสาหกรรมของประเทศให้เป็นไปในแนวทางพัฒนาประเทศโดยรวมของเศรษฐกิจพอเพียงตาม
พระราชดำริของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวอีกทางหนึ่งด้วย

บทที่ 3

รูปธรรมของการประกอบอุตสาหกรรมตามแนวทางเศรษฐกิจพอเพียง

เพื่อที่จะเข้าใจรูปธรรมของการประกอบกิจการอุตสาหกรรมในรูปแบบของเศรษฐกิจพอเพียงสมควรที่จะเริ่มศึกษาจากโครงการส่วนพระองค์และโครงการในพระบรมราชูปถัมภ์ ในฐานะที่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงกำหนดแนวทางในการดำเนินธุรกิจโครงการเหล่านี้ด้วยพระองค์เอง โดยในการศึกษานี้จะนำโครงการดังกล่าวมาประกอบในการพิจารณา โครงการแรกเป็นโครงการส่วนพระองค์จิตรลดา (The Royal Chitlada Projects) และอีกกรณีหนึ่ง คือ สหกรณ์โคนมหนองโพราชบุรี จำกัด (ในพระบรมราชูปถัมภ์) เพื่อจะแสดงให้เห็นอย่างชัดเจนว่าการดำเนินธุรกิจในโครงการที่พระองค์ได้กำหนดแนวทางไว้แต่แรกเริ่มนั้นต่างจากการดำเนินธุรกิจทั่วไปอย่างไร และเหตุใดการดำเนินธุรกิจตามแนวทางที่พระองค์กำหนดไว้จึงเรียกได้ว่าเป็นการดำเนินการในแนวทางเศรษฐกิจพอเพียง

โครงการส่วนพระองค์จิตรลดา

ข้อมูลที่ได้ในส่วนนี้ได้จากแผ่นพับของโครงการและการแนะนำโครงการโดยคุณปณมร ตะละภักดิ์ เมื่อวันที่ 7 มิถุนายน 2544 ระหว่างเวลา 9.00 น. ถึง 12.00 น. โครงการดังกล่าวแบ่งออกได้เป็นสองส่วน คือ

1. โครงการแบบไม่ใช้ธุรกิจ หมายถึงโครงการที่ได้รับความสนับสนุนจากทางราชการหลายหน่วยงาน เพราะฉะนั้นจึงไม่มีรายรับรายจ่ายประจำ และไม่สามารถคิดคำนวณรายรับรายจ่ายออกมาในแง่ของการประกอบธุรกิจ
2. โครงการแบบกึ่งธุรกิจ เพราะไม่มีการแจกแจงและไม่แบ่งผลกำไร แต่จะนำผลกำไรมาขยายงานหรือนำไปช่วยโครงการที่ยังไม่มีผลกำไร หรือสนับสนุนโครงการวิจัยและพัฒนาปรับปรุงคุณภาพผลผลิต คำนวณเกี่ยวกับผลิตภัณฑ์ใหม่ของโครงการ ตลอดจนส่งเสริมเพิ่มความรู้ความสามารถให้กับเจ้าหน้าที่ เป็นขวัญและกำลังใจเพื่อการทำวิจัยและพัฒนาโครงการ

ในปัจจุบันโครงการส่วนพระองค์จิตรลดา มีโครงการทั้งสิ้น 23 โครงการ ส่วนใหญ่โครงการที่เกิดขึ้นในลักษณะเป็นการทดลองเพื่อหารูปแบบต่างๆ ในการแก้ปัญหาหรือเพื่อศึกษาความเป็นไปได้ในการปรับปรุงผลิตภาพให้เกษตรกร ตามสภาพปัญหาที่เกิดขึ้นและได้ทรงรับทราบปัญหาเหล่านั้นจากพระเนตรพระกรรณของพระองค์เอง ดังนั้นจึงอาจจะกล่าวได้ว่าโครงการทั้งหมดนั้นเป็นไปเพื่อแก้ไขปัญหหารายการ อีกทั้งช่วยให้มีการดำเนินการถูกต้องตามหลักวิชาการและเป็นการเพิ่มผลิตภาพการผลิตเป็นสำคัญ

สำหรับโครงการที่ไม่ใช่ธุรกิจ ประกอบด้วย การเลี้ยงและขยายพันธุ์ปลาหมอเทศ การทำป้าไม้สาธิต การทำนาข้าวทดลองเพื่อใช้ในพิธีจรดพระนังคัลแรกนาขวัญประจำปี และเป็นการขยายข้าวพันธุ์ดีไปสู่ราษฎร การทดลองเลี้ยงโคนมเพื่อการปรับปรุงคุณภาพอย่างต่อเนื่อง การเลี้ยงขยายพันธุ์ปลานิล ปลุกข้าวไร่ จัดทำแก๊สชีวภาพ การเพาะเลี้ยงเนื้อเยื่อ การทำสวนสมุนไพร และอาคารวิจัยและพัฒนา เป็นต้น

ส่วนโครงการกึ่งธุรกิจที่ไม่ใช่ธุรกิจเต็มตัว คือ ศูนย์รวมนมและแปรรูปผลิตภัณฑ์จากนม ซึ่งประกอบด้วยโรงนมเม็ด โรงนมผง โรงเนยแข็งที่มีการผลิตเนยสด นมสดปราศจากไขมัน ไอศกรีม โยเกิร์ตพร้อมดื่ม และนมข้นหวาน เป็นต้น โรงสีข้าวทดลองและโรงบดและอัดแกลบ โรงผลิตน้ำผลไม้ และการทำผลไม้อบแห้งจากพลังแสงอาทิตย์ โรงกลั่นแอลกอฮอล์ เพื่อค้นคว้าในการหาทางเลือกของน้ำมันเชื้อเพลิง เช่น ผสมกับเบนซินเป็นแก๊สโซฮอล์ ผสมกับดีเซลเป็นดีเซลโซฮอล์ โรงหล่อเทียนหลวง โรงผลิตกระดาษสาและทำผลิตภัณฑ์จากกระดาษสา โรงเห็ดและโรงอาหารปลา การประดิษฐ์หัตถกรรมจากดินขาวหอม โรงปุ๋ยอินทรีย์ เป็นต้น

โครงการป้าไม้สาธิต ซึ่งอาจจะถือได้ว่าเป็นโครงการแรกในสวนจิตรลดา เกิดขึ้นในปี 2504 จากการที่เสด็จฯ ประพาสหัวหิน ขณะที่รถยนต์พระที่นั่งผ่านอำเภอท่ายาง จังหวัดเพชรบุรีที่มีต้นยางนาขนาดใหญ่ขึ้นอยู่สองข้างทางจึงได้โปรดให้นำลูกยางมาทดลองปลูกในสวนจิตรลดา ต่อจากนั้นได้นำพันธุ์ไม้ต่างๆ จากทั่วประเทศมาปลูกในบริเวณสวนจิตรลดาจนเกิดเป็นโครงการปลูกไม้สาธิตดังกล่าว ส่วนโครงการปลานิลนั้นเกิดจากที่ทรงนำปลาที่มีชื่อวิทยาศาสตร์ว่า *Tilapia nilotica* และได้พระราชทาน ชื่อ “ปลานิล” เนื่องจากเป็นปลาที่มีเนื้อรับประทานอร่อย เป็นปลากินพืช และสามารถขยายพันธุ์ได้รวดเร็ว จึงได้เริ่มทดลองเลี้ยงเมื่อวันที่ 17 มีนาคม 2509 และได้พระราชทานพันธุ์ปลานิลไปทั่วพระราชอาณาจักร ส่วนการเลี้ยงเนื้อเยื่อพืช ก็เป็นการนำเอาวิทยาการสมัยใหม่ เพื่อพัฒนาเทคโนโลยีในการเก็บรักษาพันธุ์พืชเอกลักษณ์ที่หายากมิให้สูญพันธุ์และสามารถนำมาใช้ประโยชน์ได้ในอนาคต โรงสีข้าวตัวอย่างทรงโปรดเกล้าฯ ให้ตั้งขึ้นเพื่อทดลองสีข้าวโดยเฉพาะอย่างยิ่งข้าวกล้องที่มีคุณค่าทางโภชนาการสูง และมีการสร้างขังนางเก็บข้าวเปลือกแบบต่างๆ ส่วนงานทดลองผลิตภัณฑ์เชื้อเพลิงนั้นได้มีการนำอ้อยมาแปรรูปเป็นแอลกอฮอล์ เพื่อใช้เป็นพลังงานทดแทนในรูปแก๊สโซฮอล์และดีเซลโซฮอล์ เพื่อในอนาคตอาจจะเกิดปัญหาน้ำมันขาดแคลน จะได้มีเชื้อเพลิงทดแทนที่ผลิตได้เองบางส่วนในประเทศ

ส่วนการจัดตั้งโรงงานผลไม้บรรจุกระป๋องสวนจิตรลดาในปี 2527 ก็เพื่อศึกษาว่าการตั้งโรงงานผลิตน้ำผลไม้บรรจุกระป๋องขนาดเล็กมีความเป็นไปได้มากน้อยเพียงใด เพราะถ้ามีความเป็นไปได้มากก็จะเป็นการส่งเสริมให้เกษตรกรจัดตั้งกลุ่มดำเนินงานในรูปของสหกรณ์การเกษตร พร้อมทั้งตั้งโรงงานแปรรูปผลไม้ที่สามารถเก็บรักษาคุณภาพไว้ได้นานขึ้น อีกทั้งยังเป็นการส่งเสริมให้ประชาชนหันมาดื่มน้ำผลไม้มากขึ้น ในปี 2527 โครงการน้ำผึ้งสวนจิตรลดาขึ้นเพื่อส่งเสริมอาชีพเลี้ยงผึ้งโดยการรับซื้อน้ำผึ้งมาบรรจุขวดและจัดหาตลาดจำหน่าย ส่วนน้ำผึ้งนำมาผลิต

เขียนสี่ฝั่งแล้วหล่อถวายในงานเข้าพรรษาตามวัดหลวงต่างๆ โรงงานเพาะเห็ดมีวัตถุประสงค์มุ่งเน้นการนำเศษวัสดุที่เหลือใช้ทางการเกษตรมาเพาะเห็ดและศึกษาสูตรอาหารที่เหมาะสมต่อการเพาะเห็ดเช่น เห็ดนางฟ้า เห็ดหลินจือ เป็นต้น ส่วนโรงปุ๋ยอินทรีย์นั้นเป็นอีกโครงการหนึ่งที่นำเศษวัสดุเหลือใช้จากการเกษตรกรรม โดยนำเศษพืชและมูลสัตว์มาหมักย่อยสลายกลายเป็นปุ๋ยที่มีประโยชน์ต่อพืช

โครงการทั้งหมดในสวนจิตรลดาเป็นโครงการที่เปิดให้ประชาชนโดยทั่วไปสามารถเข้าไปศึกษาหาความรู้และเป็นโครงการต้นแบบที่นำไปทดลองปฏิบัติได้ ในแง่นี้โครงการดังกล่าวจึงเป็นโครงการที่ก่อให้เกิดผลประโยชน์ทางสังคม (social benefit) ที่คำนวณผลได้โดยรวมให้ชัดเจนได้ยาก แต่ควรจะคาดหมายได้ว่ามีผลดีแก่ส่วนรวมสูงมาก ลักษณะดังกล่าวเป็นรูปแบบที่สำคัญส่วนหนึ่งของเศรษฐกิจพอเพียงที่มุ่งเน้นประโยชน์ต่อสังคมโดยส่วนรวมเป็นสำคัญ เน้นการเตรียมการเพื่อแก้ปัญหาในอนาคต การเพิ่มสวัสดิการให้กับประชาชน (โครงการแก๊สโซฮอล์และดีโซฮอล์ โครงการปลานิล โครงการเพาะเลี้ยงเนื้อเยื่อ) อีกทั้งยังเป็นต้นแบบในการเรียนรู้ที่จะช่วยลดต้นทุนของการเรียนรู้ (learning cost) ของผู้ที่เข้ามาประกอบกิจการอุตสาหกรรมในแขนงต่างๆ ได้มาก เฉพาะประโยชน์ทางสังคมเพียงอย่างเดียวก็อาจจะกล่าวได้ว่าโครงการเหล่านี้คุ้มกับต้นทุนทั้งหมดที่เสียไปถึงแม้จะไม่มีรายได้กลับมาเลยแม้แต่โครงการเดียว แต่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวฯ ก็ได้ทรงพอพระทัยแต่เพียงนั้น ได้ทรงคิดถึงการดำเนินโครงการจริงเพื่อให้เกิดประโยชน์สูงสุดด้วย โดยมีลักษณะที่สำคัญ 8 ประการดังต่อไปนี้

1. ต้องเป็นการใช้เทคโนโลยีที่ถูกต้องตามหลักวิชาการแต่มีราคาประหยัดที่สุด
2. ต้องเป็นเทคโนโลยีที่ไม่ใช้ทดแทนแรงงาน เว้นแต่ในกรณีที่ไม่สามารถใช้แรงงานได้เพราะจะมีผลกระทบต่อคุณภาพของผลิตภัณฑ์ ทั้งนี้เพื่อผลให้เกิดการจ้างงานให้มากที่สุดเท่าที่จะทำได้โดยจะต้องไม่ขาดทุนด้วยพร้อมกันไป ➡
3. ในกรณีสามารถทำได้ ให้รวมกลุ่มเป็นสหกรณ์ เพื่อที่จะให้สมาชิกทุกคนได้รับผลประโยชน์จากประกอบการนั้น ทั้งในรูปการจ้างงานและส่วนแบ่งของผลกำไร
4. ต้องมีขนาดการผลิตที่เล็กที่สุดที่สามารถจะดำเนินการได้โดยที่ยังมีกำไร เพื่อที่จะสามารถใช้ต้นทุนต่ำที่สุด สามารถหาตลาดภายในท้องถิ่นได้ง่ายโดยไม่จำเป็นต้องมีการเสี่ยงสูง
5. มีการผลิตที่หลากหลายเพื่อลดความเสี่ยงจากการผันผวนของตลาด ทำให้อุตสาหกรรมที่มีกำไรสามารถนำไปสนับสนุนอุตสาหกรรมที่ประสบปัญหาได้ ถ้าหากเป็นปัญหาในระยะสั้นหรือนำกำไรไปทำงานในด้านวิจัยและพัฒนาเพื่อปรับปรุงประสิทธิภาพการผลิตให้เพิ่มมากขึ้นในระยะยาว นอกจากนั้นยังสามารถใช้

ของเสียจากขบวนการผลิตหนึ่งมาเป็นปัจจัยนำเข้าของอีกกระบวนการผลิตหนึ่งได้ ทำให้ของเสียจากระบบการผลิตทั้งหมดมีน้อยที่สุดหรือเกือบไม่มีเลย

6. ต้องเป็นการใช้ทรัพยากรอย่างประหยัด สามารถดัดแปลงมาใช้ประโยชน์ให้ได้มากที่สุด พยายามทำให้ของเสียจากกระบวนการผลิตมีน้อยที่สุดและถ้ามีก็ต้องพยายามมาแปรรูปเป็นสินค้าชนิดใหม่ให้มากที่สุด กรณีตัวอย่างในโครงการสวนจิตรลดา ก็คือ มีการนำกลบมาบดแล้วอัดเป็นเชื้อเพลิงแห้งแล้วนำมาเผาเป็นถ่านเพื่อลดควันในที่สุด หรือโรงงานปุ๋ยอินทรีย์และโรงเพาะเห็ดก็เป็นการนำเศษวัสดุที่เหลือใช้ทางการเกษตรมาใช้ให้เป็นประโยชน์ โรงงานผลิตนมและผลิตภัณฑ์นมก็จะมีผลผลิตพลอยได้เป็นน้ำกลั่นบริสุทธิ์และน้ำดื่ม ส่วนงานผลิตภัณฑ์เชื้อเพลิงก็มีผลพลอยได้เป็นเชื้อเพลิงแข็งและน้ำส้มสายชู หรือการผลิตสาหร่ายเกลียวทองนอกจากจะใช้เพื่อผลิตอาหารปลาแล้วยังทำเป็นอาหารเสริมแก่คนได้อีกด้วย
7. ทุนที่ใช้ในการดำเนินการจะใช้ทุนจากผู้ประกอบการเองหรือจากสมาชิกของสหกรณ์เป็นส่วนใหญ่ ส่วนการขยายกิจการนั้นจะทำโดยการสะสมจากกำไรหรือการเพิ่มทุนของสมาชิกแทนที่จะเป็นการกู้ยืมจากภายนอก เป็นการเน้นความไม่โลภและลดการเสี่ยงจากภาวะความผันผวนทางการเงิน
8. เน้นการวิจัยและพัฒนาอย่างต่อเนื่อง โดยที่ค่าใช้จ่ายเพื่อการวิจัยและพัฒนานั้นได้มาจากกำไรส่วนหนึ่งของกิจการเป็นหลัก

จากตัวอย่างที่ได้อธิบายข้างบนนี้เห็นได้ว่าอุตสาหกรรมในสวนจิตรลดา มีวิธีการดำเนินงานที่แตกต่างไปจากธุรกิจโดยทั่วไปที่ไม่เน้นกำไรเป็นหลัก แต่ขณะเดียวกันก็ต้องไม่ขาดทุนและสามารถขยายกิจการได้อย่างต่อเนื่อง แต่ไม่เน้นในเรื่องความโลภ มั่นประโยชน์ทางสังคมเป็นสำคัญ ขณะเดียวกันก็เน้นการบริหารจัดการที่พยายามลดความเสี่ยงทั้งหลายที่อาจจะมี ให้อยู่ในระดับที่ต่ำที่สุดเท่าที่จะทำได้ และมีลักษณะเด่นคือ พึ่งทุนจากภายนอกน้อยที่สุด ขณะเดียวกันก็มีการวิจัยและพัฒนาอย่างต่อเนื่องและเน้นการสร้างงานไปด้วยพร้อมกัน จะเห็นได้ว่าอุตสาหกรรมเช่นนี้นอกจากจะมีประโยชน์แก่เจ้าของกิจการในแง่ไม่เสี่ยงต่อการขาดทุนหรือการล้มละลายแล้ว ประโยชน์ต่อสังคมย่อมมีมากด้วยเช่นกัน จึงควรเป็นแนวทางที่จะช่วยให้มีการขยายอุตสาหกรรมในลักษณะนี้ให้เพิ่มมากขึ้นในประเทศไทยในอนาคต เพื่อที่ประเทศไทยจะสามารถพัฒนาไปในแนวทางเศรษฐกิจพอเพียงได้อย่างสมบูรณ์แบบมากยิ่งขึ้น

ตัวอย่างเช่นนี้ผู้ประกอบการหรือบุคคลทั่วไปเป็นจำนวนมากอาจจะเห็นว่าเป็นกรณีพิเศษเนื่องจากเป็นการดำเนินกิจกรรมบนพื้นฐานของความเมตตาของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ที่มีต่อพสกนิกรของพระองค์ และเป็นเพราะเป็นโครงการของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวผู้ซึ่ง

ทรงเปี่ยมไปด้วยพระบารมี ทำให้โครงการเช่นนี้สัมฤทธิ์ผลดังที่ได้อธิบายไปแล้ว แต่จะเห็นได้ว่า ถึงแม้เป็นโครงการแบบไม่ใช่ธุรกิจและเป็นเพียงกึ่งธุรกิจ แต่ก็มีพระประสงค์ที่จะให้ โครงการแต่ละโครงการสามารถอยู่ได้ด้วยตัวเองในที่สุด โดยเฉพาะอย่างยิ่งโครงการที่เป็นกึ่งธุรกิจ ยกเว้นโครงการที่ไม่สามารถดำเนินการให้มีกำไรตั้งแต่เริ่มต้นซึ่งเป็นกรณียกเว้น แต่ในระยะยาวทรงมีพระประสงค์ให้โครงการที่มีการผลิตผลิตภัณฑ์เพื่อการจำหน่าย สามารถอยู่ได้ด้วยตัวเองในที่สุด ดังนั้นจึงได้ทำโครงการดังกล่าวเป็นโครงการที่เผยแพร่ให้ประชาชนทั่วไปได้เรียนรู้เพื่อที่จะนำไปปฏิบัติให้ได้ผลจริง เพราะเป็นโครงการที่สามารถเลี้ยงตนเองได้เกือบทุกโครงการที่มีผลผลิตและจำหน่ายได้นั่นเอง

สหกรณ์โคนมหนองโพราชบุรี จำกัด (ในพระบรมราชูปถัมภ์)

ในปี พ.ศ. 2502 เจ้าหน้าที่กรมปศุสัตว์ กระทรวงเกษตรและสหกรณ์ได้ร่วมประชุมปรึกษากับเกษตรกรชั้นนำที่ตำบลหนองโพ อำเภอโพธาราม จังหวัดราชบุรี ตามคำเรียกร้องขอให้ทางราชการไปดำเนินการผสมเทียมโคในท้องถิ่น จึงทำให้กรมปศุสัตว์ตกลงเปิดสถานีผสมเทียมแห่งที่ 3 ของประเทศไทยโดยเริ่มทำการผสมเทียมโคเป็นครั้งแรกเมื่อวันที่ 8 พฤศจิกายน 2502 ต่อมาในปี 2511 ทางราชการได้สนับสนุนการเลี้ยงโคนมขึ้น ปรากฏว่าได้รับความนิยมจากรายชุกรวมมากขึ้นจนเริ่มประสบปัญหาจำหน่ายนํ้านมดิบที่รีดได้จากแม่โคนม

เบื้องต้นกลุ่มเกษตรกรผู้เลี้ยงโคนมเหล่านี้ได้ทำหนังสือกราบบังคมทูลต่อพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวเมื่อปี 2512 เพื่อขอพระราชทานความช่วยเหลือในการแก้ปัญหาความเดือดร้อนดังกล่าว เมื่อความได้ทราบถึงพระเนตรพระกรรณของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว พระองค์ได้พยายามหาทางช่วยเหลือ ซึ่งเป็นเวลาเดียวกับที่ได้ทรงโปรดเกล้าฯ ให้สร้างโรงงานผลิตนมผงขึ้นภายในสวนจิตรลดา พระราชวังดุสิต จึงมีการหารือกันในส่วนของผู้ที่เกี่ยวข้องว่าควรจะสร้างโรงงานผลิตนมผงขึ้นที่ตำบลหนองโพ

จนกระทั่งในปี 2513 นายทวี กลิ่นประทุม (สมาชิกผู้แทนราษฎรในสมัยนั้น) ได้จัดซื้อที่ดินบริเวณหนองโพจำนวน 5 ไร่ ทูลเกล้าฯ ถวายพร้อมเงินจำนวน 1,000,000 บาท เพื่อเตรียมดำเนินการจัดตั้งโรงงานผลิตนมผงและทูลเกล้าฯ ถวายเงินอีก 400,000 บาท พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว จึงทรงโปรดเกล้าฯ ให้จัดตั้งโรงงานขึ้นและให้ ม.ร.ว. เทพฤทธิ์ เทวกุล เป็นผู้ออกแบบ โดยได้พระราชทานทรัพย์ส่วนพระองค์เพื่อก่อสร้างเพิ่มขึ้นอีกเป็นจำนวนเงิน 1,002,000 บาท ระหว่างก่อสร้างเกษตรกรหนองโพได้ขอความช่วยเหลือจากนายจรูญ วัฒนากร สมาชิกสภาผู้แทนราษฎร จังหวัดราชบุรีในขณะนั้น ให้ช่วยติดต่อหาผู้รับซื้อนํ้านมดิบ จนกระทั่งได้มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ตกลงเป็นผู้รับซื้อ โดยเกษตรกรผู้เลี้ยงโคนมรวมกลุ่มจัดตั้งศูนย์รวมนมหนองโพขึ้น เมื่อวันที่ 24 สิงหาคม 2513 ได้รับการสนับสนุนงบประมาณจากทางราชการและทุนของกลุ่ม

เกษตรกร เป็นทุนในการก่อสร้างอาคารศูนย์รวมน้ำนม ต่อมาเกษตรกรสมาชิกของศูนย์รวมนมหนองโพจำนวน 185 คนได้เข้าชื่อเพื่อจดทะเบียนเป็นสหกรณ์เมื่อวันที่ 15 เมษายน 2514 โดยใช้ชื่อ “สหกรณ์โคนมราชบุรี จำกัด” เป็นสหกรณ์ประเภทบริการ โรงงานผลิตนมผงสร้างเสร็จและเปิดทำการเมื่อวันที่ 9 มีนาคม 2515 ได้รับพระราชทานชื่อ “โรงงานนมผงหนองโพ” โดยให้การดำเนินงานเป็นไปในรูปบริษัทจำกัด ใช้ชื่อว่า “บริษัทผลิตภัณฑ์นมหนองโพ จำกัด” พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงถือหุ้นใหญ่ของบริษัทและได้รับพระราชทานเงื่อนไขไว้ด้วยว่า บรรดาเงินกำไรสุทธิที่ได้จากการจำหน่ายผลิตภัณฑ์จะไม่มีแบ่งกำไรให้ผู้ถือหุ้น แต่ให้นำกำไรสุทธิส่วนหนึ่งเข้ากองทุนสะสมเพื่อประโยชน์แก่การศึกษาของบุตรธิดาสมาชิกของกลุ่มผู้เลี้ยงโคนมและสมาชิกสหกรณ์ซึ่งเป็นผู้ส่งน้ำนมดิบให้แก่โรงงานเป็นประจำ

ต้นปี 2516 ได้มีการเริ่มต้นผลิตนมที่ผ่านการฆ่าเชื้อเป็นครั้งแรก และวันที่ 25 ธันวาคมปีเดียวกัน สหกรณ์โคนมราชบุรีจำกัดได้ขอจดทะเบียนเปลี่ยนชื่อเป็น “สหกรณ์โคนมหนองโพราชบุรี จำกัด” จัดเป็นสหกรณ์ประเภทการเกษตร ประมาณกลางปี 2517 คณะกรรมการบริษัทผลิตภัณฑ์นมหนองโพ จำกัดได้พิจารณาเห็นว่านมผงที่ผลิตด้วยเครื่องจักรที่มีอยู่ในขณะนั้นไม่มีความเหมาะสมทางเศรษฐกิจเนื่องจากต้นทุนการผลิตแพงมาก อีกทั้งผลิตภัณฑ์ที่ผลิตได้ยังไม่ได้มาตรฐาน ควรเน้นการผลิตนมสดพร้อมดื่มที่เก็บได้นานขึ้น จึงได้สร้างโรงงานผลิตภัณฑ์นมหลังใหม่โดยกู้เงินจากบริษัทเงินทุนอุตสาหกรรมแห่งประเทศไทยจำนวน 8,000,000 บาท เพื่อเป็นค่าก่อสร้าง ค่าจัดซื้อเครื่องจักรและอุปกรณ์ใหม่ในบริเวณใกล้เคียงกับโรงงานนมผงเดิม

เมื่องานของสหกรณ์ก้าวหน้าและมั่นคง พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวจึงทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้โอนทรัพย์สินทั้งหมดของบริษัทผลิตภัณฑ์นมหนองโพ จำกัด พร้อมด้วยโรงงานผลิตนมผงให้เป็นกรรมสิทธิ์ของสหกรณ์โคนมหนองโพราชบุรี จำกัดตั้งแต่วันที่ 16 ตุลาคม 2518 และรับสหกรณ์เข้ามาอยู่ในพระบรมราชูปถัมภ์ด้วย สหกรณ์โคนมหนองโพราชบุรี จำกัดจึงได้ย้ายที่ทำการมาอยู่ในบริเวณโรงงานนมผงของบริษัทเดิม เมื่อได้รับโอนกิจการมาแล้ว สหกรณ์โคนมหนองโพฯ ได้กู้เงินจากธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์จำนวน 8,000,000 บาทเพื่อสร้างโรงงานผลิตนมในปี 2519 และสร้างเสร็จในปี 2520

ด้วยสำนึกในพระมหากรุณาธิคุณ สหกรณ์โคนมหนองโพฯ ได้ทูลเกล้าถวายหุ้นแด่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว จำนวน 45,999 หุ้นๆ ละ 100 บาทเป็นมูลค่า 4,599,900 บาท ในปี พ.ศ. 2533 แต่ต่อมาในวันที่ 1 กรกฎาคม 2534 สำนักพระราชวังได้ตั้งกรรมการดำเนินการเกี่ยวกับดอกผลของหุ้นพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้ใช้ดอกผลอันเกิดจากหุ้นดังกล่าวเป็นประโยชน์แก่สมาชิก โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อเป็นทุนการศึกษาแก่นุตรธิดาของสมาชิก และเป็นทุนการศึกษาค้นคว้าวิจัยเกี่ยวกับการเลี้ยงโคนมและอุตสาหกรรมนม

ปัจจุบันสหกรณ์ฯ มีฐานะที่ค่อนข้างมั่นคงกล่าวคือ มีสมาชิกทั้งสิ้นจำนวน 4,000 คนและยังมีการขยายจำนวนสมาชิกอย่างต่อเนื่อง โดยที่สมาชิกทุกคนต้องประกอบอาชีพเลี้ยงวัวนมเท่านั้น ดังนั้นพนักงานที่มีได้เลี้ยงวัวและบุคคลภายนอกจะไม่มีโอกาสเป็นสมาชิก นอกจากพนักงานที่เลี้ยงวัวนมส่งนมให้สหกรณ์ด้วย สหกรณ์มีจำนวนหุ้นทั้งสิ้น 12.3 ล้านหุ้นคิดเป็นมูลค่า 123 ล้านบาท โดยมีทรัพย์สินทั้งสิ้นประมาณ 800 – 900 ล้านบาท มีกำลังการผลิตนม 2.4 แสนลิตรต่อวัน ขอดขายมูลค่าประมาณ 2 พันล้านบาทต่อปี นับได้ว่าเป็นขอดีขอยที่สูงเป็นอันดับสองของประเทศไทย โดยมีตลาดส่วนใหญ่อยู่ในกรุงเทพและพื้นที่ในจังหวัดใกล้เคียงตอนใต้ของกรุงเทพฯ ไปจนถึงภาคใต้ โดยมีพนักงานทั้งหมดประมาณ 700 คน ยกเว้นเจ้าหน้าที่เทคนิคและพนักงานที่มีความเชี่ยวชาญเฉพาะ พนักงานที่เหลือและลูกจ้างรายวันทั้งหมดล้วนเป็นลูกหลานของสมาชิกทั้งสิ้น ดังนั้นสมาชิกนอกจากจะได้รับผลประโยชน์ในแง่ของการมีตลาดที่แน่นอนแล้ว ยังได้รับเงินปันผลจากหุ้นของสหกรณ์ซึ่งจะได้ประมาณร้อยละ 10 ของมูลค่าหุ้นต่อปี และได้รับประโยชน์จากการที่ลูกหลานสามารถได้รับสวัสดิการจากเงินกองทุนที่ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้ใช้ดอกผลจากหุ้นของพระองค์ ทำให้บุตรหลานของเกษตรกรเหล่านั้นได้รับโอกาสทางการศึกษาที่ดีกว่าแต่ก่อน และมีเป็นจำนวนมากที่ได้ออกจากอาชีพการเลี้ยงโคนมที่บิดามารดาประกอบอาชีพอยู่ (ข้อมูลจากการสัมภาษณ์ คุณวิเชียร ผลวัฒน์สุข ผู้จัดการ เมื่อวันที่ 5 มิถุนายน 2544)

ประเด็นที่ควรจะเน้นในกรณีนี้คือการมีสายพระเนตรยาวไกลของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวที่ทรงมีพระประสงค์ให้ผู้ผลิตจะต้องเป็นเจ้าของกิจการการผลิตมิใช่ว่าบริษัทฝรั่งหรือญี่ปุ่นมาสร้างโรงงานแปรรูป ถ้าตั้งในรูปแบบโรงงานสหกรณ์ได้จะเป็นการดี แต่ถ้าสร้างในรูปแบบโรงงานสหกรณ์ไม่ได้ด้วยเหตุใดก็ตามควรเลิกกิจการ โดยทั้งหมดพระองค์ได้ยึดถือประโยชน์ส่วนรวมของประเทศและประชาชนในระยะยาวเป็นที่ตั้ง โดยมีรายละเอียดของกระแสพระราชดำริพระราชทานแก่คณะกรรมการดำเนินการสร้างโรงงานนมผง ณ พระตำหนักสวนจิตรลดา ไร่ฐาน วันศุกร์ 11 กันยายน 2513 มีความบางตอนว่า

“ปัญหาสำคัญนั้นอยู่ที่ว่า ถ้าตั้งแล้วจะตั้งอยู่ในรูปใด ในจุดประสงค์ที่ดีที่สุดที่เห็นควรจะเป็นก็คือให้โรงงานนี้เป็นโรงงานของผู้ผลิต เคยได้พูดกับรัฐมนตรีว่าการกระทรวงพัฒนาการแห่งชาติหลายปีแล้วว่า วิธีที่จะให้ผู้ผลิตนมโคสามารถจำหน่ายนมได้ก็มีทางเดียวคือ ตั้งโรงงานแล้วให้โรงงานนั้นเป็นของผู้ผลิต มิใช่ว่าบริษัทฝรั่งหรือญี่ปุ่นมาลงทุนสร้างโรงงานแปรรูปวัตถุดิบให้เป็นสินค้าต่อไป ความคิดเช่นนั้นเป็นความคิดที่เราจับไม่ได้ เพราะว่าเกิดเรื่องอยู่เสมอที่จะต้องมีการทะเลาะวิวาทระหว่างผู้ผลิต คือ ผู้ที่ผลิตนมโคกับผู้ที่แปรรูปมาเป็นนมกระป๋อง เป็นนมผง เนยแข็ง เนยสด หรือเนยอะไรก็ตาม คือ ถ้าตั้งเป็นบริษัทแปรรูปนี้และขายนมสดให้ จะต้องเกิดปัญหาเพราะว่าไม่ได้ทำกันเอง แต่การทำกันเองนี้มีความลำบากอยู่ที่จะต้องมีความไว้วางใจกัน ต้องมีความเสียสละเพื่อส่วนรวมของกิจการอย่างสำคัญ ถ้าตั้งในรูปแบบโรงงานสหกรณ์ได้ก็จะเป็นการดี แต่ถ้า

สร้างในรูปโรงงานสหกรณ์ไม่ได้ ด้วยเหตุใดก็ตาม ก็เห็นควรล้มเลิกกิจการเพราะจะเป็นอันตรายอย่างยิ่ง เคยไปเยี่ยมชมกิจการโรงงานทำนมกระป๋องในประเทศเนเธอร์แลนด์ ผู้ที่ผลิตนมหรือวัตถุดิบนำมาที่โรงงาน มีการทดสอบว่าคุณภาพเป็นอย่างไรและจดชื่อไว้ เสร็จแล้วเขามาทำนมกระป๋องจำหน่าย และได้ค่าตอบแทนตามส่วน ถึงแม้ผู้ที่นำนมมาส่งให้จะเป็นสมาชิกสหกรณ์ก็จริง แต่เขาก็พูดได้ว่า ถ้านมที่นำมาส่งได้ตรวจสภาพแล้วว่าเป็นนมที่ไม่ถึงขีดคุณภาพนั้น เขาเททิ้งเลย ข้อนี้เป็นข้อที่น่าใจหายแล้วก็รู้สึกที่น่าหนักใจที่สุด เป็นตัวอย่างวินัยที่เขาต้องมี แต่ว่าก็เป็นการส่งเสริมให้ผู้ผลิตนมในคุณภาพที่เหมาะสมที่ไม่ใช่ทำไปเพื่อเพียงแต่ผลิออกมาแล้วขายได้ และที่เป็นข้อสำคัญที่สุด ไม่ใช่การกุศล กิจการที่เราทำอยู่นี้เป็นเป็นการกุศลอยู่ที่ชื่อว่า เงินทุนที่ได้มาหรือความริเริ่มที่ได้มา มิได้มาจากผู้ผลิตแต่ๆ หากมาจากผู้อื่นที่สนใจ ผู้อื่นที่สนใจนั้นมีความปรารถนาอย่างแรงกล้าที่จะให้ผู้ผลิตสามารถยืนอยู่ได้ด้วยตัวเอง และสามารถที่จะมีรายได้อันกระทั่งเป็นเจ้าของโรงงานได้ อันนี้เป็นจุดประสงค์ของผู้ที่ปรารถนาดีของผู้ที่มอบเงินทุนหรือความคิดที่ดีให้ ทั้งหมดนี้นับว่าเป็นจิตกุศลที่เป็นความปรารถนาดีต่อผู้ผลิต และในเวลาเดียวกันก็ปรารถนาดีต่อส่วนรวมคือประเทศชาติ เพราะรู้ว่าผู้ที่ผลิตสามารถขายและร่ำรวยได้ จะทำให้บ้านเมืองมีเสถียรภาพทางการค้าและดุลการค้า ลงท้ายก็ทำให้บ้านเมืองเจริญได้ เพราะมีผู้ที่มีรายได้ดีและผู้ที่มีฐานะมั่นคงอยู่ในประเทศไทย อันนี้ก็เป็นส่วนหนึ่งของเหตุผลว่า ทำไมไม่มีผู้ปรารถนาที่จะเห็นกิจการนี้รุ่งเรืองและสำเร็จเรียบร้อย”

จากความสำเร็จของสหกรณ์โคนมหนองโพราชบุรี จำกัด (ในพระบรมราชูปถัมภ์) ดังที่ได้กล่าวมาแล้ว เมื่อเกิดวิกฤติทางเศรษฐกิจในปี 2540 ถึงแม้ว่าโรงงานจะได้รับผลกระทบจากการที่ ยอดจำหน่ายลดลง ในระยะเริ่มต้น แต่ก็สามารถแก้ปัญหาให้ผ่านพ้นวิกฤติมาได้จนในที่สุด โดยไม่มีการปลดหรือเลิกจ้างพนักงานของบริษัทแม้แต่คนเดียว นอกจากนั้นยังมีการให้โบนัสแก่พนักงานระหว่าง 3-4 เดือนของเงินเดือนแต่ละปีได้ตลอดช่วงเวลาวิกฤติถึงปัจจุบันได้ด้วย ในช่วงภาวะวิกฤติธุรกิจทุกชนิดรวมทั้งนมมีปัญหาด้านเงินทุนขาดแคลนเนื่องจากในธุรกิจนี้จำเป็นต้องมีเงินสดหมุนเวียนที่จะใช้รับซื้อน้ำนมดิบต่อวันเป็นจำนวนมาก (โปรดเปรียบเทียบกับยอดจำหน่ายปีละ 2,000 ล้านบาทเทียบกับทรัพย์สิน 800 – 900 ล้านบาท ขณะที่ทุนมีมูลค่าเพียง 123 ล้านบาท) ในขณะที่บริษัทอื่นๆ ต้องกู้เงินมาเพื่อรักษาสภาพคล่องทำให้มีต้นทุนดอกเบี้ยสูงขึ้น สหกรณ์ฯ ดัดสันใจไม่กู้เงินและไม่ขึ้นราคารับซื้อน้ำนมดิบพร้อมทั้งตรึงค่าแรงงานเอาไว้ ขอร้องให้สมาชิกทำงานหนักขึ้นเพื่อความอยู่รอดร่วมกันในระยะยาว ซึ่งก็ได้รับความร่วมมือจากสมาชิกเป็นอย่างดี ผลที่เกิดขึ้นก็คือ ทำให้นมหนองโพมีต้นทุนต่ำกว่าและสามารถจำหน่ายได้ในราคาต่ำ มียอดจำหน่ายเพิ่มมากขึ้น ทำให้สามารถผ่านวิกฤติทางเศรษฐกิจมาได้เป็นอย่างดีดังที่ได้กล่าวมาแล้ว

นอกจากกิจการจำหน่ายนมพร้อมดื่มและผลิตภัณฑ์ที่เกี่ยวข้องกับนมอื่นๆ แล้ว สหกรณ์โคนมหนองโพฯ ยังขยายธุรกิจที่ให้บริการกับสมาชิกเพิ่มมากขึ้น ทั้งนี้เนื่องจากผู้จัดการสหกรณ์

คนปัจจุบันได้เคยทำงานในโครงการส่วนพระองค์สวนจิตรลดามาก่อน จึงได้นำรูปแบบแนวคิดตลอดจนวิธีการดำเนินงานของโครงการดังกล่าวมาใช้ในลักษณะเป็นการดำเนินกิจการที่เกี่ยวข้องต่อเนื่องเพื่อเป็นบริการแก่สมาชิกก็คือ โรงสีข้าว โรงงานอาหารสัตว์ สหกรณ์ร้านค้า สหกรณ์ออมทรัพย์และกิจการสถานบริการน้ำมัน

การทำงานอย่างทุ่มเทและเสียสละของเจ้าหน้าที่ระดับสูงก็เนื่องจากเห็นตัวอย่างของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวเป็นแบบฉบับ นอกจากนั้นในเรื่องความประหยัดและการใช้ทรัพยากรทุกชนิดให้เป็นประโยชน์ตามวิธีการของโครงการส่วนพระองค์สวนจิตรลดาแล้วประเด็นที่สำคัญที่สุดก็คือ ลักษณะบรรษัทภิบาล (good corporate governance) คือมีการบริหารงานด้วยความโปร่งใส มีความรับผิดชอบและรักษาผลประโยชน์ของสมาชิกทุกคน ดำเนินงานอย่างมีประสิทธิภาพปลอดจากการแสวงหาผลประโยชน์ส่วนตัว และคำนึงถึงผลประโยชน์ของลูกค้ายในฐานะผู้ร่วมมีส่วนได้ส่วนเสีย (stake holder) เป็นสำคัญ ด้วยเหตุผลดังกล่าวต้นทุนการผลิตต่อหน่วยของสหกรณ์โคนมหนองโพจึงค่อนข้างต่ำเมื่อเทียบกับกิจการลักษณะคล้ายกันแต่ดำเนินการในรูปแบบรัฐวิสาหกิจ ในขณะที่เดียวกันถ้าหากจะเทียบกับธุรกิจเอกชน ต้นทุนต่อหน่วยของสหกรณ์โคนมหนองโพอาจจะไม่ต่ำที่สุด เหตุผลสำคัญก็เพราะสหกรณ์ต้องการสนองพระบรมราโชบายที่เน้นการจ้างงานเป็นสำคัญ โรงงานของสหกรณ์จึงนับว่าเป็นโรงงานที่มีการใช้แรงงานค่อนข้างมาก (700 คน) เมื่อเทียบกับโรงงานผลิตภัณฑ์นมของบริษัทที่มีชื่อเสียงที่มีปริมาณการผลิตใกล้เคียงกันซึ่งจ้างคนงานไม่เกิน 200 คน ทั้งนี้เพราะพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวมีพระราชกระแสรับสั่งให้ใช้เครื่องมือจากต่างประเทศอย่างประหยัดเท่าที่จำเป็น ถ้าส่วนใดสามารถใช้แรงงานได้ไม่ต้องใช้เครื่องจักรแทนแรงงานคน ส่วนที่ทรงยอมให้มีการใช้เครื่องจักรได้ก็คือ กระบวนการบำบัดน้ำนมด้วยเครื่องฆ่าเชื้อเพื่อความสะดวกถูกหลักอนามัยเป็นสำคัญ

ดังนั้นในกรณีของสหกรณ์โคนมหนองโพจึงเป็นตัวอย่างของกิจการเชิงธุรกิจเต็มรูปแบบที่ดำเนินตามแนวทางเศรษฐกิจพอเพียงที่สำคัญ 8 ประการของโครงการส่วนพระองค์สวนจิตรลดา ดังที่ได้กล่าวมาแล้ว ยกเว้นกรณีของทุนในการดำเนินกิจการที่มีการนำเงินกู้จากภายนอกมาใช้ในการดำเนินการในสองกรณี คือ กู้เพื่อก่อสร้างโรงงานผลิตน้ำนมดิบพร้อมดื่มพร้อมทั้งอุปกรณ์ในปี 2517 จากบริษัทเงินทุนอุตสาหกรรมแห่งประเทศไทยจำนวน 8,000,000 บาทและได้มีการก่อสร้างและติดตั้งเครื่องจักรในโรงงานผลิตนมหลังใหม่เมื่อปริมาณน้ำนมมีมากขึ้นโดยกู้จากธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์การเกษตรจำนวนเงิน 8,000,000 บาทในปี 2519 และสร้างเสร็จในปี 2520 ซึ่งเป็นเพียงสองกรณีเท่านั้น ส่วนกรณีที่ขาดสภาพคล่องในช่วงวิกฤติเศรษฐกิจ สหกรณ์ฯ คัดสินใจไม่กู้เงินแต่ตรึงราคาน้ำนมดิบและค่าจ้างแรงงานเอาไว้แทนและรักษาดันทุนให้คงเดิม มีผลทำให้มีต้นทุนต่ำกว่าคู่แข่งและสามารถขยายตลาดได้เพิ่มขึ้นในที่สุด กลยุทธ์ในการทำธุรกิจดังกล่าวจึงนับได้ว่าเป็นการทำธุรกิจแบบเศรษฐกิจพอเพียง ที่พยายามประคับประคองให้ทุกคนอยู่ได้ในระยะยาว

จุดอ่อนที่สะท้อนความเข้มแข็งของสหกรณ์ฯ

อุตสาหกรรมนมและผลิตภัณฑ์เป็นอุตสาหกรรมที่ประเทศยุโรป อเมริกาเหนือ ออสเตรเลียและนิวซีแลนด์ ซึ่งเป็นประเทศในเขตอบอุ่นและเขตหนาวมีความชำนาญ เนื่องจากอุตสาหกรรมดังกล่าวได้มีการพัฒนาขึ้นมาในประเทศเหล่านั้นเป็นเวลานานแล้ว ในฐานะเป็นส่วนหนึ่งของวิถีชีวิตของประชาชนในประเทศเหล่านั้น เช่นเดียวกับการปลูกข้าวและผลิตผลจากข้าวเป็นส่วนหนึ่งของวิถีชีวิตไทย ด้วยเหตุนี้ประเทศเหล่านี้จึงมีความก้าวหน้าทางด้านเทคโนโลยี ทั้งในด้านการเลี้ยงโคนมและมีพื้นที่ที่เป็นทุ่งหญ้าที่เหมาะสมกับการเลี้ยงโคนมเป็นจำนวนมาก รวมทั้งเทคโนโลยีในการแปรรูปผลิตภัณฑ์ที่เกิดจากนมด้วย เกษตรกรแต่ละคนในประเทศเหล่านี้จะมีโคนมต่อเกษตรกรเป็นจำนวนมาก มีผลทำให้ต้นทุนต่อหน่วยของผลิตภัณฑ์ค่อนข้างต่ำ เมื่อเทียบกับของไทย แต่เนื่องจากนมสดพร้อมดื่มจะมีปริมาณน้ำเป็นส่วนประกอบค่อนข้างสูง ทำให้ต้นทุนในการขนส่งค่อนข้างสูง แต่ถ้าหากทำเป็นนมผงสำเร็จรูปคุณค่าทางอาหารของนมก็จะถูกทำลายลงไปมาก ความได้เปรียบของผู้ผลิตนมในประเทศไทยจึงอยู่ที่การผลิตนมสดพร้อมดื่ม แต่ก็ต้องเผชิญกับการแข่งขันในกรณีที่มีการนำนมผงที่มีคุณภาพในระดับต่างๆ มาละลายน้ำและบรรจุกล่องจำหน่ายเป็นนมผงพร้อมดื่ม เนื่องจากผู้บริโภคไม่สามารถจำแนกประเภทได้และไม่เข้าใจว่าคุณค่าทางอาหารต่างกัน จึงอาจจะนิยมซื้อนมที่มีราคาต่ำจากต่างประเทศ ซึ่งเป็นปัญหาการแข่งขันที่เกิดจากการซื้อนมโครงการนมโรงเรียนในปัจจุบัน และเกิดปัญหาน้ำนมดิบล้นตลาดในช่วงปิดเทอม ในขณะที่ประเทศไทยยังคงมีปริมาณนมผงสั่งเข้ามาจากต่างประเทศในปริมาณมาก

ส่วนหนึ่งของปัญหานอกจากเป็นการผลิตที่ประเทศไทยมีประสบการณ์น้อยกว่าแล้ว เกษตรกรไทยยังมีพื้นที่ในการผลิตและทุนน้อยจึงไม่สามารถเลี้ยงวัวเป็นจำนวนมากให้มีผลผลิตสูงได้ ปริมาณการเลี้ยงโดยเฉลี่ยของสมาชิกสหกรณ์โคนมหนองโพฯ จึงอยู่ที่อัตราเฉลี่ยครอบครัวละ 10 ตัว แต่ถ้าหากมีจำนวนมากกว่านี้ และมีการดูแลในด้านการคัดพันธุ์ ป้องกันโรค และการให้อาหารไม่ดีพอ ถึงแม้จะมีจำนวนมากแต่ผลผลิตต่อหน่วยต่ำย่อมไม่มีประโยชน์แต่อย่างใด ดังนั้นจะเห็นได้ว่าเกษตรกรโคนมของไทยเมื่อเทียบกับต่างประเทศเป็นเพียงเกษตรกรรายย่อยที่ไม่มีความรู้ ความสามารถในการปรับปรุงปริมาณและคุณภาพในการผลิตได้ดีพอ ผลก็คือถึงแม้การเลี้ยงโคนมจะเป็นอาชีพที่พอจะเลี้ยงชีพได้ก็ไม่สามารถสร้างฐานะทางเศรษฐกิจได้ ด้วยเหตุนี้เมื่อเกษตรกรสามารถส่งเสียบุตรหลานได้มีโอกาสทางการศึกษาสูงขึ้น บุตรหลานมักจะออกจากอาชีพนี้ไปในที่สุด ปัญหาที่เกิดขึ้นในขณะนี้คือ เกษตรกรรุ่นใหม่มีแนวโน้มที่จะมีจำนวนลดลง ในขณะที่เดียวกันถึงแม้ว่าจะเป็นการทำเกษตรที่ไม่ช่วยให้ฐานะทางเศรษฐกิจดีขึ้นมากนัก แต่ยังดีกว่าการทำเกษตรอย่างอื่น จึงได้มีการขายจำนวนสมาชิกออกไปถึง 4,000 คน ในขณะที่พื้นที่ที่จะใช้ปลูกหญ้าในบริเวณหนองโพและพื้นที่ใกล้เคียงมีปริมาณจำกัด จึงเริ่มเกิดปัญหาความแออัดขัดแย้งของพื้นที่และมีปัญหาสภาพแวดล้อมตามมา โอกาสจะเพิ่มปริมาณการผลิตในพื้นที่เดิมย่อมเป็นไปได้

ยาก ถ้าจะมีการขยายการผลิตเพิ่มขึ้นจำเป็นจะต้องมีพื้นที่ใหม่ เพราะในบริเวณหนองโพ้นจำนวนโคและกระบวเกษตรกรต่อพื้นที่เริ่มแออัดจนเกินไป ปัญหานี้จึงเป็นจุดอ่อนของสหกรณ์โคนมหนองโพฯ อีกปัญหาหนึ่ง

ดังนั้น การที่เกษตรกรรายย่อยซึ่งมีความอ่อนแอ โดยธรรมชาติสามารถรวมตัวกันได้และประกอบธุรกิจด้วยความซื่อสัตย์สุจริต ประกอบกับการเน้นการจ้างงานเป็นจำนวนมากของสหกรณ์ จึงทำให้เกิดเป็นความเข้มแข็งที่สามารถประคับประคองเกษตรกรรายย่อยเหล่านี้ให้ทำงานร่วมกันได้ ซึ่งถ้าหากไม่มีการดำเนินธุรกิจในลักษณะเช่นนี้เกษตรกรแต่ละคนย่อมไม่สามารถอยู่ได้ และอุตสาหกรรมนมของไทยก็จะประสบความล้มเหลว จึงนับว่าการที่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวมีสายพระเนตรที่ยาวไกลและเน้นการดำเนินการในรูปแบบสหกรณ์เท่านั้น มีส่วนสำคัญในการช่วยพยุงให้เกษตรกรรายย่อยแต่ละคนอยู่ได้ ขณะเดียวกันอุตสาหกรรมนมไทยที่ระบบก็สามารถอยู่ได้ แต่จุดเด่นที่ได้กล่าวมาแล้วนั้น เป็นการสะท้อนจุดอ่อนทางด้านเกษตรกรและข้อจำกัดที่เกิดขึ้นในปัจจุบันและอาจจะเป็นปัญหาในอนาคต ถ้าหากขาดความต่อเนื่องของเกษตรกรรุ่นใหม่ ในขณะที่เดียวกันทางด้านการผลิตก็มีจุดอ่อนมากด้วยเช่นกัน จุดอ่อนประการแรกคือ ความจำกัดของทรัพยากรน้ำ เนื่องจากอุตสาหกรรมดังกล่าวเป็นอุตสาหกรรมที่ต้องการความสะอาดสูงกว่าอุตสาหกรรมโดยทั่วไป จึงมีความจำเป็นต้องใช้น้ำเป็นปริมาณมาก ซึ่งส่วนใหญ่เป็นน้ำบาดาลและมีปริมาณจำกัด ดังนั้น การใช้น้ำอย่างประหยัด ประกอบด้วยการหมุนเวียนน้ำน้ำที่ดื่มแล้วมาใช้ใหม่ จึงเป็นความจำเป็นที่ต้องปรับปรุงอย่างเร่งด่วนอย่างหนึ่ง

จุดอ่อนประการต่อมาคือ อุตสาหกรรมผลิตภัณฑ์นม เป็นอุตสาหกรรมที่มีการแข่งขันจากต่างประเทศสูง เนื่องจากต่างประเทศมีประการณ์และเทคโนโลยีที่ก้าวหน้ามากกว่า ในขณะที่สหกรณ์โคนมหนองโพฯ ตลอดจนหน่วยงานทางวิชาการที่มีอยู่ในประเทศไทยยังไม่ได้ทำการวิจัยและพัฒนาเพียงพอ โดยเฉพาะอย่างยิ่งการพัฒนาสายพันธุ์ใหม่ที่เหมาะสมกับสภาพภูมิอากาศในประเทศไทย ซึ่งจำเป็นต้องทดลองในประเทศไทยเท่านั้น นอกจากนั้นเนื่องจากพันธุ์โคที่มีคุณภาพดีมักมีราคาแพง ขณะที่เกษตรกรของไทยมีรายได้น้อยจึงไม่นิยมที่จะเลี้ยงซื้อน้ำเชื้อสายพันธุ์ราคาแพงมาผสมกับแม่โคของตน ทำให้การพัฒนาสายพันธุ์ภายในประเทศไทยเป็นไปอย่างเชื่องช้าและล่าช้า

ภาพของความเข้มแข็งบนพื้นฐานของความไม่แข็งแรงดังที่ได้กล่าวมาแล้ว ทำให้สามารถเข้าใจได้ง่ายว่า สหกรณ์โคนมหนองโพฯ ได้บรรลุถึงขีดความสามารถขั้นสูงสุดแล้วในปัจจุบัน โอกาสที่จะปรับปรุงต่อไปภายหน้าให้ดีกว่าที่เป็นอยู่คงจะเป็นไปได้ยาก ดังนั้น การรักษาสถานภาพของอุตสาหกรรมไม่ให้เสี่ยงพลัดต่อการแข่งขันจากต่างประเทศจึงเป็นภาระที่ค่อนข้างหนักหน่วงของฝ่ายจัดการในขณะนี้ ต่อปัญหาประเด็นนี้ ผู้จัดการ (คุณวิเชียร ผลวัฒน์สุข) ได้ให้ความเห็นว่า ในที่สุดสหกรณ์ฯ อาจจะต้องจัดตั้งบริษัทลูกขึ้นมาเพื่อร่วมทุนกับบริษัทต่างประเทศที่อยากจะได้รับ

เทคโนโลยีในการจัดการและการผลิตเพิ่มขึ้น แต่ไม่ควรมีการแปรรูปไปเป็นบริษัทธุรกิจเอกชน จะต้องรักษารูปแบบของสหกรณ์เอาไว้ โดยนำความรู้และประสบการณ์ที่ได้จากบริษัทร่วมทุนกับต่างประเทศมาพัฒนาผลผลิตภาพของสหกรณ์ในที่สุด ในขณะที่เดียวกันสหกรณ์ก็มีจุดแข็งที่ต่างประเทศอยากจะร่วมทุนด้วยเป็นจำนวนมากเช่นกัน เนื่องจากมีปริมาณน้ำนมดิบเป็นปริมาณที่มาก และแน่นอน แต่ความคิดเช่นนี้อาจจะยังไม่ทราบถึงพระเนตรพระกรรณและไม่ทราบว่าทรงโปรดหรือไม่

ประเด็นสุดท้ายเป็นประเด็นที่สำคัญในแง่ของการศึกษาและทำความเข้าใจเกี่ยวกับเศรษฐกิจพอเพียง นั่นก็คือ ถึงแม้เศรษฐกิจพอเพียงจะช่วยให้เกษตรกรรายย่อยที่ไม่เข้มแข็งสามารถรวมตัวกันเป็นปึกแผ่นในการอาชีพและมีการสร้างงานได้เป็นจำนวนมากและทำให้เศรษฐกิจขององค์กรขยายตัวอย่างรวดเร็วโดยไม่เกิดปัญหาทั้งที่ประเทศมีปัญหาวิกฤติทางเศรษฐกิจ ช่วยให้อุตสาหกรรมที่ประเทศไทยมีความเสียเปรียบทั้งในด้านประสบการณ์และเทคโนโลยี สามารถแข่งขันกับต่างประเทศได้ เพียงมีข้อได้เปรียบในแง่ที่มีต้นทุนต่ำที่สุด โดยไม่จำเป็นจะต้องใช้เครื่องจักรมาทดแทนการจ้างงาน ในกรณีนี้มีความจำเป็นที่จะต้องปรับเปลี่ยนแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียงให้สอดคล้องกับสภาพของการแข่งขันที่เป็นจริง คือ อาจจะต้องมีการร่วมทุนกับต่างประเทศในลักษณะที่นิยมเรียกกันว่า หุ้นส่วนในแง่ยุทธศาสตร์ (strategic partner) หรือเป็นการร่วมทุนที่มีนัยยะสำคัญ (venture capital) อาจจะมีมีความจำเป็นที่จะต้องปรับปรุงแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียงให้สอดคล้องกับสภาพความเป็นจริงที่จะต้องมีการแข่งขันกับบริษัทข้ามชาติที่เน้นการลดต้นทุนเพิ่มกำไร โดยไม่มีความจำเป็นที่จะต้องคำนึงถึงปัญหาการว่างงานของคนงานหรือไม่ แต่ในขณะเดียวกันจะต้องไม่ยอมให้เสียหลักการเดิม นั่นก็คือ จะต้องมีการรักษารูปแบบสหกรณ์เดิมเอาไว้ แล้วจัดตั้งบริษัทขึ้นมาใหม่เพื่อรับการถ่ายทอดเทคโนโลยีทั้งด้านการผลิตและการจัดการ โดยมีข้อต่อรองที่สำคัญคือ มีอุปทานน้ำนมดิบในปริมาณมากที่สามารถควบคุมได้อย่างสม่ำเสมอ การรวมทุนในลักษณะเช่นว่านี้ ทุกฝ่ายจะได้ประโยชน์ (win – win situation) ถ้าได้ดำเนินการได้อย่างเคร่งครัดตามที่ได้กล่าวมาแล้วอาจจะไม่เสียหลักการของเศรษฐกิจพอเพียง ซึ่งจะต้องคำนึงถึงสภาพการแข่งขันที่เป็นจริง ในกรณีที่คู่แข่งมีความได้เปรียบโดยเกือบจะไม่มีข้อจำกัดแต่ประการใดเลย

ในขณะที่เดียวกันประเด็นที่น่าสนใจที่ไม่ควรมองข้ามของเศรษฐกิจพอเพียงก็คือ การดำเนินธุรกิจตามแนวเศรษฐกิจพอเพียงย่อมสอดคล้องเป็นอย่างดีกับความคิดเรื่อง บรรษัทภิบาล (good corporate governance โปรคดู เดือนเด่น และคณะ, 2541) เป็นอย่างคิอยู่แล้ว จึงไม่มีความจำเป็นที่จะต้องนำความคิดในเรื่องบรรษัทภิบาลมาใช้อีก ซึ่งในปัจจุบันแนวความคิดดังกล่าวกำลังได้รับความนิยอย่างกว้างขวาง โดยที่ในปัจจุบันเป็นที่ยอมรับในองค์การเพิ่มผลผลิตเอเชีย (Asia Productivity Organization – APO) จากเวทีว่าด้วยการพัฒนาขององค์กรเพิ่มผลผลิตแห่งชาติ (National Productivity Organization – NPO) ที่จัดขึ้นที่ประเทศสิงคโปร์เมื่อเดือนธันวาคม 2543 ได้มีฉันทานุมติจากที่ประชุมร่วมกันว่า ธรรมภิบาล (good governance) ทั้งในระดับรัฐและระดับ

บริษัทมีความจำเป็นอย่างยิ่งต่อการเพิ่มผลผลิตของประเทศ ไม่ว่าจะเป็นความพยายามทางด้านเทคนิคมากมายเพียงใด แต่ถ้าหากการบริหารจัดการไม่โปร่งใสและผู้บริหารไม่มีความรับผิดชอบต่อสมาชิกขององค์กรตลอดจนลูกค้าแล้ว ฝ่ายบริหารย่อมสามารถถ่ายทอดทรัพยากรส่วนรวมไปเป็นประโยชน์แก่ตนเองและทำให้การผลิตเสียหายได้ (APO, 2001,2) ดังนั้น จึงอาจจะกล่าวได้ว่าแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียงเป็นแนวคิดที่ล้ำสมัยเพราะได้ครอบคลุมเอาแนวคิดเรื่องบรรษัทภิบาล (good corporate governance) เข้าไว้ด้วยแล้ว โดยมีตัวอย่างของสหกรณ์โคนมหนองโพฯ เป็นตัวอย่างที่ชัดเจน

ข้อสังเกตประการสุดท้ายในเรื่องนี้ก็คือ ถึงแม้ในปัจจุบันสหกรณ์โคนมหนองโพฯ ไม่อาจจะนับรวมอยู่ในฐานะอุตสาหกรรมขนาดกลางและขนาดย่อมเพราะมีมูลค่าทรัพย์สินเกิน 200 ล้านบาทไปมาก (800 – 900 ล้านบาท) และมีการจ้างงานเกิน 200 คนไปมากเช่นกัน (700 คน) แต่ก็นำมาเป็นตัวอย่างเพราะเป็นการดำเนินธุรกิจภายใต้กรอบความคิดเศรษฐกิจพอเพียงอย่างเคร่งครัด อีกทั้งยังเป็นการทำธุรกิจเต็มรูปแบบต่างจากโครงสร้างของโครงการส่วนพระองค์จิตรลดา ซึ่งเป็นโครงการกึ่งธุรกิจ เป็นการแสดงให้เห็นว่าการดำเนินธุรกิจภายใต้กรอบความคิดเศรษฐกิจพอเพียงสามารถประสบความสำเร็จจนขยายกิจการจากอุตสาหกรรมขนาดย่อมไปจนถึงขั้นเป็นอุตสาหกรรมขนาดใหญ่ได้ ภายในเวลาเพียง 30 ปี โดยมีแนวคิดหลักของเศรษฐกิจพอเพียงทั้งหมดที่กล่าวมาแล้ว โดยที่แนวคิดเหล่านั้นได้รวมเอาหลักการของบรรษัทภิบาล (good corporate governance) และการคำนึงถึงผลประโยชน์ร่วมของผู้มีส่วนได้เสียทุกกลุ่ม (stake holder) เข้ามาพิจารณาประกอบด้วยแล้ว แนวคิดเศรษฐกิจพอเพียงที่นำมาประยุกต์กับอุตสาหกรรมจึงเป็นแนวคิดที่ล้ำสมัยสามารถปฏิบัติได้จริงและมีผลดีแก่วิสาหกิจแก่ส่วนรวมอย่างแท้จริง

สรุปตัวอย่างของโครงการทั้งสอง

การนำตัวอย่างของโครงการส่วนพระองค์สวนจิตรลดาและสหกรณ์โคนมหนองโพฯ มาพิจารณาข้างบนนี้เพื่อแสดงการประยุกต์พระราชดำริเศรษฐกิจพอเพียงเข้ากับอุตสาหกรรมขนาดกลางและขนาดย่อมในลักษณะเป็นรูปธรรมที่ปฏิบัติได้และเห็นผลอย่างแท้จริงเพื่อใช้เปรียบเทียบกับกรณีศึกษาจากสภาพความเป็นจริงของอุตสาหกรรม 6 ประเภทในงานศึกษานี้ ที่สามารถผ่านวิกฤติทางเศรษฐกิจมาได้ เพื่อใช้เป็นตัวอย่างที่กล่าวมานี้เป็นบรรทัดฐานหรือเป็นดัชนีในการวัดความเป็นเศรษฐกิจพอเพียงของอุตสาหกรรมเอกชนที่จะได้ทำการศึกษต่อไป

ประเด็นต่างๆ ที่จะนำมาสรุปเน้นอีกครั้งหนึ่งในกรณีศึกษาทั้งสองกรณีก็คือ

1. การคำนึงถึงผลประโยชน์ที่มีต่อส่วนรวมในระยะยาวซึ่งในกรณีนี้คงจะเป็นการยากที่จะให้ธุรกิจเอกชนซึ่งมักจะเน้นความอยู่รอดและผลกำไรระยะสั้นให้ความสนใจประเด็นนี้เป็นกรณีพิเศษ แต่ถ้าหากธุรกิจเอกชนได้เข้าใจว่าการที่สังคมโดยส่วนรวมได้รับผลประโยชน์ในระยะยาวกิจการของเขาซึ่งเป็นส่วนหนึ่งของสังคมก็จะได้รับประโยชน์ด้วย เพราะไม่มีความจำเป็นที่จะต้องมีความขัดกันระหว่างผลประโยชน์ทั้งสอง เนื่องจากสามารถจะจัดการให้ไปด้วยกันในทิศทางเดียวกันได้ กรณีของสหกรณ์โคนมหนองโพนั้นนับเป็นตัวอย่างของความสำนึกในกรณีนี้เป็นอย่างดี ส่วนโครงการส่วนพระองค์สวนจิตรลดาทำให้คำตอบในทิศทางนี้ ถึงแม้จะไม่สามารถประเมินได้อย่างชัดเจน เพราะหลายโครงการมิได้เป็นธุรกิจเต็มตัว แต่สามารถประเมินได้ว่าผลประโยชน์ที่สังคมได้รับคงจะมีมาก โดยเฉพาะอย่างยิ่งต่อแนวทางพัฒนาที่ยั่งยืนในระยะยาว
2. สืบเนื่องจากจุดเน้นประเด็นที่ (1) และเป็นหัวใจของเศรษฐกิจพอเพียงก็คือ การเน้นการสร้างงานเป็นหลัก โดยไม่มีการนำเอาเครื่องจักรมาแทนแรงงานในกรณีที่ไม่มีแรงงานอย่างเด็ดขาด ทั้งนี้เพราะในสังคมอุตสาหกรรมงานเป็นเพียงปัจจัยอย่างเดียวที่จะช่วยให้สมาชิกในสังคมมีชีวิตอยู่รอดได้ ถึงแม้ว่าจะไม่มีรายได้มากนัก เนื่องจากการมีรายได้ไม่มากมิใช่ประเด็นสำคัญสำหรับเศรษฐกิจพอเพียงเพราะเศรษฐกิจพอเพียงหมายถึงการมีชีวิตอย่างพอประมาณ นั่นก็คือเมื่อมีรายได้ไม่มากก็พยายามจำกัดการใช้จ่ายให้อยู่ภายในขอบเขตของรายได้ ทั้งนี้เพราะการว่างงานมิใช่เพียงปัญหาของผู้ที่ว่างงานเท่านั้น แต่เป็นปัญหาของสังคมด้วย เนื่องจากผู้ที่ว่างงานนอกจากจะมีความเครียดทางด้านจิตใจแล้วอาจจะใช้เวลาว่างไปในทางให้เกิดโทษ เช่นไปประกอบอาชญากรรมหรือทำผิดศีลธรรมหรือกฎหมาย ดินยาเสพติด และเกิดมีปัญหาด้านสุขภาพจากการใช้ชีวิตด้วยความประมาทในเรื่องต่างๆ ตามมา เป็นต้นทุนที่เพิ่มขึ้นของสังคมที่จะต้องตามไปแก้ไข พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวจึงทรงเน้นการจ้างงานเป็นสำคัญ ถึงแม้จะต้องแลกกับประสิทธิภาพในการผลิตโดยรวมก็ตาม ทั้งนี้เพราะเมื่อพิจารณาถึงประสิทธิภาพของสังคมโดยรวม คือสังคมที่ไม่มีปัญหาย่อมมีประสิทธิภาพสูงกว่าประสิทธิภาพในการผลิตของกิจการใดกิจการหนึ่ง แต่ถ้าหากการจ้างงานทำให้มีปัญหาการแข่งขันในระดับนานาชาติ อาจจำเป็นต้องหาทางแก้ไขโดยไม่ให้เสียหลักการนี้ ดังข้อเสนอของหุ้นส่วนยุทธศาสตร์และการร่วมทุนที่มีนัยยะสำคัญตามที่ได้กล่าวไปแล้ว
3. ลักษณะบรรษัทภิบาล เศรษฐกิจพอเพียงได้รวมประเด็นในเรื่องบรรษัทภิบาลไปด้วยแล้ว ถึงแม้จะไม่ได้มีการกล่าวถึงความรับผิดชอบอย่างมีคุณธรรม ความโปร่งใสในการบริหารจัดการ และความเสมอภาคของทุกภาคี อย่างชัดเจนแบบความคิดของตะวันตก แต่ก็ได้รวมเอาความคิดในเรื่องความไม่โลภเกินไปไม่เน้นกำไรระยะสั้นเป็นหลัก เน้นความซื่อสัตย์สุจริตในการประกอบ

การ ไม่เอารัดเอาเปรียบผู้บริโภค ไม่เอารัดเอาเปรียบแรงงานหรือลูกจ้าง ตลอดจนไม่เอารัดเอาเปรียบผู้นำวัตถุดิบ เพียงสองข้อนี้ก็ทำให้อุตสาหกรรมมีลักษณะเป็นบริษัทปลอดอย่างชัดเจนแล้ว จึงไม่จำเป็นต้องเน้นเรื่องนี้เป็นกรณีพิเศษแต่อย่างใด นับว่าเป็นความคิดล้ำยุค เนื่องจากพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวได้ส่งเสริมให้มีการดำเนินกิจการในลักษณะนี้เป็นเวลากว่า 30 ปีมาแล้ว ในขณะที่บริษัทที่ปลอดทั้งจะเป็นความคิดที่ถูกทำให้แพร่หลายโดยหน่วยงานพหุภาคีจากตะวันตก ในระยะเวลาเพียง 4-5 ปีที่ผ่านมาเอง

ส่วนประเด็นที่เหลือของเศรษฐกิจพอเพียงโดยหลักการสรุปรวบยอดก็คือการบริหารความเสี่ยงต่ำหรือพยายามทำให้มีความเสี่ยงน้อยที่สุด ทั้งนี้เพราะความมั่นคงของกิจการในระยะยาวเป็นสิ่งที่สำคัญกว่ารายได้เฉพาะหน้าในระยะสั้นนั้น หากวิเคราะห์ให้ถึงที่สุดก็จะเห็นได้ว่าการที่มีรายได้เพิ่มขึ้นอย่างรวดเร็ว ทั้งโดยวิธีการที่ถูกต้องหรือไม่ถูกต้องก็ตามที อาจจะไม่ช่วยให้ผู้ที่มีรายได้ดังกล่าวมีความสุขอย่างแท้จริงในระยะยาวแต่อย่างใด และในระยะยาวอาจจะมีโอกาสนำความทุกข์มาสู่ตนเองได้มากกว่า จากกรณีตัวอย่างของผู้ประสบปัญหาจากวิกฤติทางเศรษฐกิจที่ได้กล่าวมาแล้ว ดังนั้นการบริหารความเสี่ยงต่ำน่าจะเป็นทางเลือกเพียงทางเดียวที่ผู้ประกอบการธุรกิจที่ต้องการความสุขจากการทำงานและมีรายได้ที่มั่นคงในระยะยาวควรจะต้องเลือก ถ้าหากเป้าหมายของการเป็นมนุษย์ คือการมีชีวิตที่มีความสุข แต่มนุษย์โดยทั่วไปมักจะไม่ได้เข้าใจว่าความสุขในชีวิตคืออะไร และมักจะเข้าใจง่ายๆ ว่าความสุขนั้นเกิดจากการมีฐานะทางเศรษฐกิจหรือมีรายได้มาก ยิ่งได้มากอย่างรวดเร็วในระยะสั้นเท่าไรยิ่งดี ซึ่งเท่ากับเป็นการเปิดช่องให้เกิดมีความไม่มั่นคงเพิ่มมากขึ้น นั่นก็คือสาเหตุของความทุกข์นั่นเอง

บทที่ 4

ลักษณะและแนวโน้มของกลุ่มอุตสาหกรรมขนาดกลางและขนาดย่อม

6 ประเภทในกรณีศึกษา

แม้ว่าในยุทธศาสตร์ของแผนปรับโครงสร้างอุตสาหกรรม จะให้ความสำคัญกับการพัฒนาอุตสาหกรรมหลักทั้ง 13 สาขา (สถาบันเพิ่มผลผลิตแห่งชาติ : 2542) ซึ่งเป็นอุตสาหกรรมที่มีบทบาทสำคัญในการพัฒนาเศรษฐกิจ ทั้งในด้านการส่งออก การจ้างงาน การใช้วัตถุดิบภายในประเทศและสร้างอัตราการเติบโตแก่ผลิตภัณฑ์มวลรวมของประเทศ รวมทั้งเป็นแหล่งรายได้ของภาษีอากรแก่รัฐในแต่ละปีจำนวนมาก อุตสาหกรรมหลัก 13 สาขาดังกล่าวจะหมายถึงอุตสาหกรรมอาหาร สิ่งทอ ยานยนต์และชิ้นส่วนยานยนต์ เครื่องใช้ไฟฟ้าและอิเล็กทรอนิกส์ ผลิตภัณฑ์ยางและพลาสติก อัญมณีและเครื่องประดับ รองเท้าและเครื่องหนัง ผลิตภัณฑ์ยางพารา เซรามิกส์และแก้ว ยาและเวชภัณฑ์ เหล็กและเหล็กกล้า และปิโตรเคมี

อย่างไรก็ดีในการวิเคราะห์อุตสาหกรรมขนาดกลางและขนาดย่อม ได้พิจารณาว่าในกลุ่มอุตสาหกรรมทั้ง 13 สาขาข้างต้นย่อมประกอบด้วยกลุ่มอุตสาหกรรมที่บางส่วนเป็นอุตสาหกรรมขนาดใหญ่ที่มีสินทรัพย์ถาวรเกิน 200 ล้านบาทและมีการจ้างงานประจำเกิน 200 คน ดังนั้น เพื่อให้สอดคล้องกับที่กรมส่งเสริมอุตสาหกรรม ในฐานะหน่วยงานหลักที่สนับสนุนอุตสาหกรรมขนาดกลางขนาดย่อมที่คำนึงถึงขนาดของสินทรัพย์ แรงงาน ศักยภาพพื้นฐานของอุตสาหกรรมที่ช่วยจ้างงานจำนวนมาก และใช้วัตถุดิบภายในประเทศ รวมทั้งมีแนวโน้มที่จะพัฒนาขั้นสูงต่อไปได้แล้ว สามารถกำหนดการจัดกลุ่มอุตสาหกรรมขนาดกลางและขนาดย่อมที่มีความสำคัญแบ่งออกได้เป็น 6 กลุ่ม คือ กลุ่มธุรกิจอาหารและเครื่องดื่ม, กลุ่มสิ่งทอเครื่องนุ่งห่ม และเครื่องหนัง, กลุ่มไม้แปรรูป กระจกและสิ่งพิมพ์, กลุ่มยางและผลิตภัณฑ์พลาสติก, กลุ่มโลหะและอโลหะ, กลุ่มเครื่องจักรและอุปกรณ์ขนส่ง

ทั้งนี้กลุ่มอุตสาหกรรมทั้ง 6 กลุ่มนี้เป็นที่ยอมรับในด้านของจำนวนโรงงานอุตสาหกรรมที่มีขนาดกลางหรือขนาดเล็ก คือ มีสินทรัพย์ถาวรไม่เกิน 200 ล้านบาท และมีการจ้างงานประจำต่ำกว่า 200 คน อยู่เป็นจำนวนมากทุกภูมิภาคของประเทศและสามารถผ่านวิกฤติทางเศรษฐกิจสอดคล้องกับบริบทการพัฒนาของประเทศ จึงเป็นกลุ่มที่คณะผู้วิจัยและสำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัยให้ความสำคัญในการศึกษา ซึ่งสามารถสรุปและวิเคราะห์ภาพรวมของอุตสาหกรรมแต่ละกลุ่มได้ ดังนี้

4.1 อุตสาหกรรมอาหาร

ประเทศไทยเป็นประเทศที่มีศักยภาพสูงในการผลิตอาหาร เพราะเป็นประเทศที่มีพื้นฐานมั่นคงทั้งทางด้านการผลิตสินค้าเกษตร ซึ่งถือเป็นวัตถุดิบที่สำคัญในการผลิตอาหาร การมีศักยภาพการผลิตด้านวัตถุดิบประกอบกับประสิทธิภาพและความชำนาญของผู้ประกอบการ โดยมีการพัฒนาการผลิตมาเป็นระยะเวลานานและต่อเนื่อง ทำให้การผลิตสินค้าอุตสาหกรรมมีความหลากหลาย ในผลิตภัณฑ์อาหารที่ส่งออกมีทั้งที่เป็นสินค้าแปรรูปขั้นต้น ขั้นกลาง หรือสินค้ากึ่งสำเร็จรูป และสินค้าสำเร็จรูป (กรมส่งเสริมอุตสาหกรรม, โครงการ 13, 26) ทำให้ประเทศไทยเป็นหนึ่งในผู้นำในการผลิตและส่งออกสินค้าอาหารของโลกหลายประเภท เช่น อาหารทะเลกระป๋อง กุ้งและไก่แช่แข็ง เป็นต้น

ความสำคัญของอุตสาหกรรมอาหารต่อเศรษฐกิจส่วนรวมด้านการสร้างรายได้เข้าประเทศ การส่งออกสินค้าในหมวดอุตสาหกรรมอาหารของไทยขยายตัวอย่างต่อเนื่องมาโดยตลอด ยกเว้นปี 2542 ที่อัตราดังกล่าวลดลงถึงร้อยละ 5.8 หลังจากนั้นในปี 2543 มูลค่าการส่งออกสินค้าในหมวดอาหารเท่ากับ 392,353 ล้านบาท คิดเป็นอัตราการขยายตัวร้อยละ 5.9 เมื่อเทียบกับปีก่อนหน้า (บริษัทเงินทุนอุตสาหกรรม, 2534: 19) นอกจากนี้อุตสาหกรรมอาหารยังก่อให้เกิดการสร้างมูลค่าเพิ่มในการผลิตเป็นจำนวนมาก อุตสาหกรรมอาหารที่มีมูลค่าเพิ่มสูงสุด คือ ผลิตภัณฑ์ข้าว แป้ง และธัญพืช รองลงมาได้แก่ อาหารทะเลแปรรูป อาหารสัตว์ และผักผลไม้กระป๋อง/แปรรูป เนื่องจากใช้วัตถุดิบในประเทศเป็นส่วนใหญ่ ส่วนความสำคัญในด้านการจ้างงาน จากการสำรวจในปี 2538 พบว่ามีการจ้างงานในหมวดอุตสาหกรรมอาหารจำนวน 566,300 คน โดยอุตสาหกรรมอาหารที่มีการจ้างงานสูงสุดคือ อุตสาหกรรมอาหารทะเลแปรรูป คิดเป็นร้อยละ 35.1 ของการจ้างงานในอุตสาหกรรมอาหารทั้งหมด รองลงมาคือ การผลิตผลิตภัณฑ์จากธัญพืช ผักและผลไม้กระป๋อง/แปรรูป และผลิตภัณฑ์แปรรูปเนื้อสัตว์ มีสัดส่วนการจ้างงานร้อยละ 16.8 , 11.8 และ 10.3 ของการจ้างงานในอุตสาหกรรมอาหารทั้งหมดตามลำดับ

ตารางที่ 4.1 มูลค่าและอัตราการเปลี่ยนแปลงของการส่งออกอุตสาหกรรมอาหาร

(ล้านบาท)

	2540	2541	2542	2543
มูลค่า	325,638	393,087	370,435	392,353
อัตราการเปลี่ยนแปลง (%)	18.7	20.7	-5.8	5.9
สัดส่วนต่อมูลค่าการส่งออกรวม (%)	18	17	17	14

ที่มา : ธนาคารแห่งประเทศไทย รายงานประจำปี 2543

สินค้าส่งออกที่สำคัญในหมวดอุตสาหกรรมอาหาร 10 อันดับแรก ประกอบด้วย อาหารทะเลกระป๋อง ข้าว ยางพารา กุ้งสดแช่เย็น แช่แข็ง น้ำตาลทราย ผลิตภัณฑ์มันสำปะหลัง ผลไม้กระป๋องและการแปรรูปไก่สดแช่เย็นแช่แข็ง ปลาหมึกสดแช่เย็น แช่เย็นจนแข็ง และอาหารสัตว์เลี้ยง คิดเป็นมูลค่าการส่งออกในปี 2543 จำนวน 3.6 แสนล้านบาท หรือร้อยละ 12.96 ของมูลค่าการส่งออกโดยรวม

ตารางที่ 4.2 การส่งออกสินค้าในหมวดอุตสาหกรรมอาหาร

หน่วย : ล้านบาท

	รายการ	2540	2541	2542	2543
1	อาหารทะเลกระป๋อง	49,309.3	67,952.1	65,956.6	72,030.0
2	ข้าว	65,093.4	86,803.1	73,812.1	65,516.7
3	ยางพารา	57,450.0	55,406.5	43,941.7	60,742.7
4	กุ้งสดแช่เย็น แช่แข็ง	47,183.9	58,343.3	48,348.2	60,270.3
5	น้ำตาลทราย	31,493.2	26,611.1	20,895.9	25,750.3
6	ผลิตภัณฑ์มันสำปะหลัง	22,457.9	22,081.8	22,999.5	20,281.3
7	ผลไม้กระป๋องและแปรรูป	13,987.9	15,447.8	21,759.8	17,114.8
8	ไก่สดแช่เย็นแช่แข็ง	10,949.3	16,638.5	15,258.7	15,688.9
9	ปลาหมึกสดแช่เย็น แช่เย็นจนแข็ง	9,321.7	11,636.2	11,338.7	11,462.0
10	อาหารสัตว์เลี้ยง	8,040.7	9,728.1	9,472.9	11,288.8

ที่มา : กรมเศรษฐกิจการพาณิชย์ : ภาวะเศรษฐกิจการค้า

ปัญหา

1. เกษตรกรขาดระบบการจัดการผลิตที่มีประสิทธิภาพ ทั้งในด้านการผลิต การรักษาคุณภาพผลิต และการจำหน่าย ทำให้วัตถุดิบมีคุณภาพไม่ดีพอ และมีปริมาณการผลิตไม่สม่ำเสมอ บางครั้งขาดแคลนหรือบางครั้งล้นตลาด
2. การพัฒนาและถ่ายทอดเทคโนโลยีในอุตสาหกรรมอาหารของประเทศไทยยังมีน้อย ทำให้ต้นทุนการผลิตสูงและมีคุณภาพไม่สอดคล้องกับความต้องการของผู้ซื้อ แม้ว่าประเทศไทยจะส่งออกอาหารเป็นจำนวนมากแต่ก็เป็นสินค้าที่มีมูลค่าเพิ่มไม่สูงมากนัก
3. เกษตรกรและผู้ประกอบการขาดข้อมูลการตลาดและกฎระเบียบที่จำเป็นต้องรู้ เช่น ข้อมูลการตลาด กฎระเบียบการค้า คุณภาพมาตรฐานสินค้า ตลอดจนผลการศึกษาวิจัยต่างๆ เป็นต้น
4. ขาดการเชื่อมโยงและรับช่วงระบบการผลิต การตลาด ที่เหมาะสมระหว่างภาครัฐ ผู้ผลิต

วัตถุดิบ (เกษตรกร) ผู้แปรรูป ผู้ส่งออก เนื่องจากผลผลิตเกษตรเป็นสินค้าที่เน่าเสียง่าย ในขณะที่เกษตรกรส่วนใหญ่เป็นเกษตรกรรายย่อย การเชื่อมโยงโดยตรงกับโรงงานอุตสาหกรรมเป็นเรื่องที่ทำได้ไม่สะดวก

5. การพัฒนาบุคลากรไม่เพียงพอ และไม่ทั่วถึง โดยเฉพาะการพัฒนาความรู้ด้านระบบจัดการ เช่น ISO 9000 หรือ HACCP (hazard analysis and critical control point system) เป็นต้น

6. การขาดมาตรการเชิงรุกในการพัฒนาสินค้า และตลาดใหม่ (สภาอุตสาหกรรมแห่งประเทศไทย, 2544) เนื่องจากผู้ประกอบการของไทยส่วนใหญ่เป็นผู้รับช่วงการผลิต เข้าถึงช่องทางการตลาดได้เพียงระดับผู้นำเข้า ขาดความรู้เกี่ยวกับผู้บริโภคทำให้ไม่สามารถพัฒนาผลิตภัณฑ์ให้หลากหลายและตรงกับความต้องการ ประกอบกับการเพิ่มขีดความสามารถในการแข่งขันยังคงเน้นเรื่องความพยายามที่จะลดต้นทุนมากกว่าการแสวงหาตลาดใหม่ๆ

แนวโน้ม

ภาวะเศรษฐกิจโลกที่ตกต่ำ โดยเฉพาะประเทศสหรัฐอเมริกาและญี่ปุ่น จะไม่ส่งผลกระทบต่อปริมาณการส่งออกสินค้าในหมวดอาหารของไทยมากนัก เนื่องจากในส่วนของภาคประชาชนหรือการบริโภคทั่วไปนั้น ผลิตภัณฑ์อาหารถือเป็นสิ่งจำเป็น อาหารทะเลกระป๋องก็มีใช้สินค้าฟุ่มเฟือย นอกจากนี้ปัญหาโรควัวบ้าที่กำลังระบาดในสหภาพยุโรปขณะนี้ จะส่งผลให้ความต้องการบริโภคเนื้อวัวลดลง ผู้บริโภคจึงหันมาบริโภคเนื้อสัตว์จำพวกสัตว์เล็ก เช่น เนื้อไก่ และอาหารทะเล เพิ่มมากขึ้น

ตลาดส่งออกที่สำคัญในต่างประเทศมักนำมาตรการกีดกันทางการค้าที่มีใช้ภายในมาใช้กับผลิตภัณฑ์อาหารของไทย หลายครั้งมาตรการเหล่านี้เป็นการเลือกปฏิบัติ ทั้งนี้อาจเนื่องมาจากการที่ประเทศไทยเป็นผู้ผลิตอาหารรายใหญ่ของโลก ดังนั้นจึงจำเป็นอย่างยิ่งที่ผู้ประกอบการของไทยต้องตื่นตัวและติดตามข่าวคราวอย่างต่อเนื่อง เพื่อเตรียมพร้อมรับมือกับสถานการณ์ต่างๆ ได้อย่างทันท่วงที อีกทั้งหน่วยงานราชการของไทยต้องติดตามข่าวอย่างใกล้ชิด เพื่อช่วยเหลือผู้ประกอบการในการแก้ไขปัญหาได้ทันเวลา

ในปี 2546 ไทยต้องเปิดตลาดสินค้าในหมวดอาหารหลายประเภทภายใต้ข้อตกลงเขตการค้าเสรีอาเซียน รวมทั้งกรอบการค้าขององค์การการค้าโลก (กรมส่งเสริมอุตสาหกรรม, 2544) กล่าวคือไทยต้องลดภาษีนำเข้า ทำให้เกษตรกรและผู้ประกอบการของไทยมีแนวโน้มต้องเผชิญการแข่งขันจากสินค้านำเข้าจากต่างประเทศ โดยเฉพาะประเทศในภูมิภาคอาเซียน

4.2 อุตสาหกรรมสิ่งทอ เครื่องนุ่งห่ม และเครื่องหนัง

4.2.1 สิ่งทอและเครื่องนุ่งห่ม

อุตสาหกรรมสิ่งทอและเครื่องนุ่งห่มทั้งระบบประกอบด้วยอุตสาหกรรมเส้นใยซึ่งจัดเป็นอุตสาหกรรมขั้นต้น ซึ่งใช้ปัจจัยทุนเข้มข้น อุตสาหกรรมปั่นด้าย อุตสาหกรรมทอผ้าและถักผ้า อุตสาหกรรมฟอก ย้อม พิมพ์และแต่งสำเร็จ เป็นอุตสาหกรรมขั้นกลาง ใช้ปัจจัยทุนเข้มข้นเช่นกัน อุตสาหกรรมเครื่องนุ่งห่มและเสื้อผ้าสำเร็จรูป อุตสาหกรรมเคหะสิ่งทอ เป็นอุตสาหกรรมขั้นปลาย (บริษัทเงินทุนอุตสาหกรรม, 2544) ใช้ปัจจัยแรงงานเข้มข้น แต่ละอุตสาหกรรมจะมีความสัมพันธ์กัน กล่าวคือ เส้นใยถูกนำมาปั่นเป็นเส้นด้าย ต่อจากนั้นนำเส้นด้ายมาถักหรือทอเป็นผ้าผืน และผ่านการฟอก ย้อม พิมพ์และแต่งสำเร็จเพื่อให้ได้ผ้าผืนสำเร็จ พร้อมทั้งจะนำไปตัดเย็บเป็นเครื่องนุ่งห่มและเสื้อผ้าสำเร็จรูปหรือสินค้าเคหะสิ่งทอ

อุตสาหกรรมสิ่งทอเป็นอุตสาหกรรมที่มีความสำคัญต่อประเทศทั้งด้านการจ้างงาน ถือได้ว่าเป็นอุตสาหกรรมที่มีการจ้างงานสูงสุดในภาคอุตสาหกรรมการผลิต ส่วนในด้านเศรษฐกิจ ในปี 2543 สินค้าสิ่งทอมีมูลค่าส่งออกรวม 199,768.1 ล้านบาท หรือ 4,974.3 ล้านดอลลาร์สหรัฐฯ สูงเป็นอันดับสอง รองจากสินค้าหมวดเครื่องคอมพิวเตอร์ อุปกรณ์และส่วนประกอบ ทำให้ไทยได้ดุลการค้าถึง 127,751.9 ล้านบาท หรือ 3,181.1 ล้านดอลลาร์สหรัฐฯ ก่อให้เกิดอุตสาหกรรมสนับสนุนต่างๆ เช่น ชิป กระดุม แถบยางยืด ซึ่งก่อให้เกิดมูลค่าเพิ่มอีกจำนวนมาก

ตาราง 4.3 มูลค่าการส่งออกและดุลการค้าสิ่งทอของไทย ปี 2541 - 2543

หน่วย : ล้านบาท

อุตสาหกรรม	2541		2542		2543	
	ส่งออก	ดุลการค้า	ส่งออก	ดุลการค้า	ส่งออก	ดุลการค้า
เส้นใยฝ้าย	184.9	-18,371.6	119.9	-14,852.2	80.3	-18,832.5
เส้นใยประดิษฐ์	7,025.7	3,821.2	7,506.1	4,401.1	9,892.4	6,100.4
เส้นด้าย	17,741.4	8,599.1	16,706.0	6,901.7	19,709.7	5,294.8
ผ้าทอ	33,999.7	15,953.6	30,459.6	13,558.4	33,322.1	12,105.3
ผ้าถัก	1,819.9	-5,606.7	2,124.0	-5,317.9	2,673.9	-6,383.3
เสื้อผ้าสำเร็จรูป	130,129.8	127,329.6	117,860.6	114,749.5	134,089.7	129,467.2
รวม	190,901.4	131,725.2	174,776.2	119,440.6	199,768.1	127,751.9

ที่มา : บริษัทเงินทุนอุตสาหกรรมแห่งประเทศไทย

ปัญหา

1. ประสิทธิภาพการผลิตต่ำ (กรมส่งเสริมอุตสาหกรรม, 2544) รวมไปถึงผลิตภาพคุณภาพแรงงาน กระบวนการผลิต การจัดการ วัตถุดิบและระดับเทคโนโลยี ยกตัวอย่างเช่น ประเทศจีนมีระดับประสิทธิภาพการผลิตที่สูงกว่าไทย แม้ค่าแรงงานจะต่ำกว่าไทยเกือบ 3 เท่า¹
2. การขาดสภาพคล่องของผู้ประกอบการ โดยเฉพาะการขาดแคลนเงินทุนระยะยาวดอกเบี้ยต่ำ ทำให้ไม่สามารถรับคำสั่งซื้อจำนวนมากจากลูกค้าได้ เนื่องจากไม่มีเงินทุนซื้อวัตถุดิบหรือซื้อได้น้อย
3. ขาดการทำตลาดเชิงรุก และขาดข้อมูลการตลาด (กรมส่งเสริมอุตสาหกรรม, โครงการ 13, 112) ทำให้ผู้ส่งออกไทยไม่สามารถเจาะตลาดต่างประเทศโดยตรงได้ ต้องส่งผ่านบุคคลที่สาม นอกจากนี้การทำตลาดของผู้ประกอบการส่วนใหญ่เป็นไปในลักษณะเชิงรับ คือผลิตตามคำสั่งซื้อ และมองตลาดเพียงในระยะสั้น ขาดการทำตลาดเชิงรุก กล่าวคือขาดการพัฒนาสร้างชื่อเสียงสินค้าของตนเอง การแสวงหาตลาดใหม่ๆ ไม่มีการวางแผนการตลาดในระยะยาว เนื่องจากขาดแคลนบุคลากรด้านการตลาดที่มีประสิทธิภาพ
4. การแข่งขันในอุตสาหกรรมสิ่งทอทวีความรุนแรงมากขึ้น เนื่องจากการเปิดเสรีตามกฎเกณฑ์ขององค์การการค้าโลกในปี 2548 ทำให้สิ่งทอและเครื่องนุ่งห่มที่มีคุณภาพต่ำของไทยจะได้รับผลกระทบอย่างรุนแรง เนื่องจากไม่สามารถแข่งขันด้านราคากับคู่แข่ง เช่น จีน ปากีสถาน อินเดีย ส่วนสินค้าคุณภาพปานกลางขึ้นไป ยังสามารถแข่งขันด้านต้นทุนการผลิตกับคู่แข่ง เช่น ไต้หวันฮ่องกงเกาหลีใต้ แต่จะเสียเปรียบด้านความหลากหลายของสินค้า
5. ปัญหาด้านมลภาวะจากอุตสาหกรรมฟอกย้อมมีแนวโน้มจะเป็นปัญหาในอนาคต อันนำไปสู่การกีดกันทางการค้าด้วยข้ออ้างด้านสิ่งแวดล้อมหรือ ISO 14000 ในขณะที่ผู้ประกอบการไทยยังขาดความตระหนักถึงความสำคัญของปัญหาและการกีดกันทางการค้า เนื่องจากกระบวนการลดมลภาวะต้องใช้ต้นทุนสูง
6. ปัญหาการกระจุกตัวของโรงงานและแรงงาน ก่อให้เกิดปัญหาด้านคุณภาพชีวิต และสิ่งแวดล้อม ทำให้ทรัพยากรมนุษย์ ซึ่งอาจกล่าวได้ว่าเป็นปัจจัยการผลิตที่สำคัญที่สุดต้องถูกทำลายลง

¹ ดูรายละเอียดใน “แผนปรับโครงสร้างอุตสาหกรรม : แผนกลยุทธ์และแผนปฏิบัติการเพื่อการปรับโครงสร้างอุตสาหกรรม สาขาอุตสาหกรรมสิ่งทอ และเครื่องนุ่งห่ม”

แนวโน้ม

อุตสาหกรรมสิ่งทอของไทยชะลอตัวลงในปี 2544 ตามภาวะเศรษฐกิจภายในประเทศและตลาดโลก และคาดว่าจะขยายเพิ่มขึ้นใน 2 - 3 ปีถัดไป (2545 - 2547) ถ้าหากเศรษฐกิจของประเทศสหรัฐอเมริกาได้มีปัญหามากไปกว่าที่เป็นอยู่ในปัจจุบัน เนื่องจากตลาดส่งออกที่สำคัญของไทย คือ สหรัฐฯ (กว่าร้อยละ 50 ของมูลค่าการส่งออกเสื้อผ้าและเครื่องนุ่งห่ม) มีภาวะเศรษฐกิจที่ชะลอตัวลง ภาวะการแข่งขันจะมีแนวโน้มทวีความรุนแรงขึ้น เนื่องจากการใช้โดยรวมมีแนวโน้มขยายเพิ่มขึ้นเล็กน้อย ในขณะที่ผลผลิตส่วนเกินทั่วโลกลดลงไม่มาก อย่างไรก็ตามสินค้าสิ่งทอของไทยมีแนวโน้มสูญเสียส่วนแบ่งตลาดระดับกลางบางส่วนในอีก 3 ปีข้างหน้าให้กับประเทศจีนและเวียดนาม เช่นเดียวกับที่สูญเสียส่วนแบ่งตลาดสินค้าที่มีคุณภาพต่ำราคาถูกเนื่องจากประเทศคู่แข่งได้เร่งพัฒนาฝีมือแรงงานและประสิทธิภาพการผลิต

4.2.2 อุตสาหกรรมเครื่องหนังและผลิตภัณฑ์เครื่องหนัง

อุตสาหกรรมเครื่องหนังมีความสำคัญมากขึ้นเพราะปัจจุบันประเทศไทยเป็นผู้ส่งออกเครื่องหนังรายใหญ่อันดับที่ 6 ของโลก ทั้งนี้อุตสาหกรรมหนัง รองเท้าและเครื่องหนัง เป็นสินค้าที่มีมูลค่าส่งออกปีละประมาณ 5-6 หมื่นล้านบาท หรือคิดเป็นสัดส่วนประมาณร้อยละ 4 ของมูลค่าส่งออกสินค้าอุตสาหกรรมรวมทั้งหมดของประเทศ (บริษัทเงินทุนอุตสาหกรรมแห่งประเทศไทย, 2540) โดยเป็นมูลค่าส่งออกรองเท้าและชิ้นส่วนประมาณร้อยละ 60 เป็นหนังและเครื่องหนังร้อยละ 40 ของมูลค่าส่งออกหมวดนี้ อย่างไรก็ตามอุตสาหกรรมหนังและเครื่องหนังจะมีมูลค่าเพิ่มคิดเป็นร้อยละประมาณ 77 ในขณะที่มูลค่าเพิ่มในอุตสาหกรรมรองเท้าจะมีประมาณร้อยละ 23 ขี้องมูลค่าเพิ่มทั้งหมดของอุตสาหกรรมหมวดนี้ เนื่องจากอุตสาหกรรมรองเท้าและชิ้นส่วนยังมีการนำเข้าวัตถุดิบจากต่างประเทศในสัดส่วนสูงกว่าเครื่องหนัง นอกจากนี้อุตสาหกรรมหมวดนี้ยังก่อให้เกิดการจ้างแรงงานมากจากลักษณะการผลิตที่ใช้ฝีมือแรงงานจำนวนมากโดยเฉพาะอุตสาหกรรมเครื่องหนังและรองเท้าหนัง

ผู้ผลิตในอุตสาหกรรมหมวดนี้มีรวมทั้งหมดประมาณ 2,200 โรงงาน เป็นโรงฟอกหนัง 182 โรงงาน เครื่องหนังประมาณ 380 โรงงาน รองเท้าและชิ้นส่วนรองเท้าประมาณ 2,000 โรงงาน ผู้ผลิตร้อยละ 90 เป็นผู้ผลิตของอุตสาหกรรมขนาดเล็กและขนาดกลางที่เน้นการใช้ฝีมือแรงงานในการผลิต ส่วนอีกร้อยละ 10 เป็นผู้ผลิตขนาดใหญ่ใช้เทคโนโลยีทันสมัยและส่วนใหญ่จะได้รับการส่งเสริมการลงทุนผลิตเพื่อส่งออกเป็นหลัก

อุตสาหกรรมเครื่องหนัง ส่วนใหญ่เป็นผู้ผลิตขนาดกลางและขนาดย่อม ใช้ฝีมือแรงงานเป็นหลักโดยเฉพาะกระเป๋าหนังนั้นจะมีโครงสร้างต้นทุนเป็นค่าจ้างแรงงานร้อยละ 20 หนังฟอกร้อยละ 60

ค่าวัสดุประกอบร้อยละ 10 และค่าใช้จ่ายอื่นร้อยละ 10 วัตถุดิบหนังฟอกนั้นต้องอาศัยการนำเข้ามาก เพราะผู้ผลิตหนังฟอกในประเทศจะผลิตเพื่อการส่งออกเป็นส่วนใหญ่ ในขณะที่อุตสาหกรรมรองเท้า ซึ่งผู้ผลิตร้อยละ 90 เป็นกิจการขนาดเล็กและธุรกิจในครอบครัว ส่วนใหญ่จะใช้วัตถุดิบในประเทศผลิตขายในประเทศเป็นหลัก ส่วนอีกร้อยละ 10 เป็นผู้ผลิตขนาดกลางถึงใหญ่ ซึ่งส่วนใหญ่ได้รับการส่งเสริมการลงทุนและเป็นผู้ผลิตเพื่อส่งออกจำหน่ายต่างประเทศเป็นหลัก ใช้วัตถุดิบนำเข้าสูง มีปริมาณการผลิตสูง ใช้เทคโนโลยีขั้นสูงในการผลิต ทำให้สัดส่วนการผลิตรองเท้าทั้งหมดของประเทศร้อยละ 80 เป็นการผลิตเพื่อส่งออก โดยรับจ้างหรือรับช่วงการผลิตให้แก่ผู้สั่งซื้อชาวต่างประเทศหรือภายใต้ใบอนุญาตของบริษัทต่างประเทศที่เป็นเจ้าของเครื่องหมายการค้าที่เป็นที่นิยม ซึ่งส่วนใหญ่เป็นรองเท้ากีฬา เช่น NIKE REEBOK เป็นต้น โครงสร้างต้นทุนการผลิตรองเท้าเพื่อการส่งออกจะเป็นค่าวัตถุดิบนำเข้าร้อยละ 51 วัตถุดิบในประเทศร้อยละ 25 ค่าแรงงานร้อยละ 14 ที่เหลือร้อยละ 10 เป็นต้นทุนอื่น

ปัญหา

1. เครื่องหนังของไทยยังคงประสบปัญหาที่สำคัญ คือ ต้นทุนต่อหน่วยของผลิตภัณฑ์เครื่องหนังไทยจะสูง เพราะยังผลิตสินค้าที่มีมูลค่าเพิ่มไม่สูงพอ ขณะที่ค่าจ้างแรงงานเพิ่มสูงขึ้น มีปัญหาขาดสภาพคล่องทางการเงิน ผลตอบแทนจากการประกอบการต่ำ และขาดเครื่องจักรอุปกรณ์ที่มีประสิทธิภาพ
2. วัตถุดิบในประเทศ (เช่น หนังแท้ หนังเทียม PVC ผ้าสังเคราะห์) ไม่เพียงพอทั้งปริมาณและคุณภาพ ขาดความหลากหลายของวัตถุดิบและชิ้นส่วนที่สอดคล้องกับสมัยนิยม เช่น หุ่น ส้น พื้นรองเท้า เป็นต้น
3. ขาดแคลนบุคลากรทั้งในระดับช่างเทคนิคที่สามารถผลิตในกระบวนการผลิตใหม่ นวัตกรรมแบบ ช่างฝีมือด้านหนังที่มีความชำนาญงานมานานพอสมควร รวมถึงขาดนักการตลาดระหว่างประเทศ และผู้บริหารระดับกลางในระบบการจัดการแบบใหม่
4. การพัฒนารูปแบบผลิตภัณฑ์ยังขาดการใช้เทคโนโลยีใหม่ๆ ทำให้การออกแบบและพัฒนาผลิตภัณฑ์ไม่คล่องตัว และยังขาดข้อมูลและความเข้าใจในแนวโน้มความต้องการของตลาดเป้าหมาย ส่วนใหญ่ผลิตตามคำสั่งซื้อหรือตามบริษัทแม่
5. อุตสาหกรรมขนาดกลางและขนาดย่อมส่วนใหญ่ยังใช้กระบวนการผลิต การจัดการ เทคโนโลยี และเครื่องจักรที่ไม่ทันสมัย
6. ผู้ผลิตเครื่องหนังไทยยังอ่อนด้อยด้านการตลาด เช่น การเจาะตลาด ขาดความเข้าใจกลไกตลาด และขาดการขยายตลาดเป้าหมายในเชิงรุกอย่างต่อเนื่อง ในขณะที่การแข่งขันในตลาดมีสูงและมีการกีดกันทางการค้าโดยเฉพาะรูปแบบที่มีได้ใช้ภูมิอากรเป็นสำคัญ

7. อุตสาหกรรมหนังสือต้องนำเข้าหนังสือและเคมีภัณฑ์จากต่างประเทศมากเพราะในประเทศยังขาดแคลนหนังสือ ทั้งในกระบวนการผลิตยังมีปัญหามลภาวะสูง หนังสือที่ผลิตในประเทศยังไม่สามารถรองรับความต้องการของอุตสาหกรรมเครื่องหนังสือคุณภาพสูงในประเทศได้

8. ระบบการนำเข้า-ส่งออกและการขอกินภาษีไม่สะดวก เป็นอุปสรรคต่อการแข่งขันในตลาดโลก

9. การพัฒนาและการป้องกันสินค้าที่มีเครื่องหมายการค้าของไทยในตลาดโลกยังไม่เพียงพอ

แนวโน้ม

การส่งออกผลิตภัณฑ์เครื่องหนังของประเทศไทย ยังต้องเผชิญกับภาวะการแข่งขันอย่างรุนแรงทั้งด้านคุณภาพและราคา กล่าวคือ ถ้าเป็นสินค้าคุณภาพสูง ประเทศไทยจะเสียเปรียบประเทศคู่แข่งด้านการออกแบบ การใช้เทคโนโลยีและเครื่องจักรที่ทันสมัย ส่วนสินค้าคุณภาพปานกลางและต่ำ ประเทศไทยจะเสียเปรียบประเทศคู่แข่งทางด้านต้นทุนการผลิตสูงกว่าและวัตถุดิบมีจำกัด ดังนั้นแนวทางการพัฒนาเพื่อปรับปรุงรักษาหรือเพิ่มขีดความสามารถในการแข่งขัน โดยการปรับปรุงข้อบกพร่องและเสริมสร้างจุดเด่นที่อุตสาหกรรมนี้มีอยู่ให้เข้มแข็งยิ่งขึ้น จึงเป็นประเด็นที่มีความสำคัญยิ่งต่อการพัฒนาการส่งออกเครื่องหนังของไทย ให้ขยายตัวเพิ่มขึ้นและสามารถแข่งขันได้ ภายใต้สถานการณ์การค้าโลกที่กำลังปรับตัวเข้าสู่ระบบเสรีอย่างรวดเร็ว

การปรับตัวที่สำคัญคือการปรับกระบวนการผลิตให้มีประสิทธิภาพมากขึ้นกว่าเดิม จากการศึกษพบว่าราคาส่งออกของอุตสาหกรรมหนังและเครื่องหนังเป็นปัจจัยที่สำคัญในตลาดส่งออก ดังนั้นการควบคุมให้การผลิตหนังและเครื่องหนังมีต้นทุนต่ำจึงเป็นมาตรการหลัก โดยรัฐจะต้องดำเนินนโยบายทั้งทางตรงและทางอ้อม ที่มีผลต่อการลดต้นทุนการผลิตของผู้ประกอบการ ได้แก่ การลดภาษีนำเข้าวัตถุดิบ การลดพิธีการศุลกากร เร่งปรับปรุงและพัฒนาวัตถุดิบในประเทศให้มีคุณภาพเพียงพอต่อความต้องการ และเร่งปรับปรุงผลิตภาพของแรงงานให้สอดคล้องกับค่าจ้างแรงงานที่เพิ่มขึ้น

ประการต่อมาคือการพัฒนารูปแบบผลิตภัณฑ์ให้สอดคล้องกับรสนิยมของผู้บริโภคเพิ่มมากขึ้น เนื่องจากผลิตภัณฑ์เครื่องหนังเป็นผลิตภัณฑ์ที่มีความเกี่ยวข้องกับรสนิยมค่อนข้างมาก ดังนั้นความสามารถในการออกแบบ ความเชื่อถือในชื่อของสินค้าเป็นปัจจัยสำคัญ ในการสร้างตลาดและขยายตลาด โดยเฉพาะอย่างยิ่งการมุ่งสู่ตลาดระดับบนของผลิตภัณฑ์ เป็นปัจจัยสำคัญของการดำรงอยู่ของอุตสาหกรรมเครื่องหนังในอนาคต ทั้งนี้เพราะตลาดระดับล่าง ซึ่งมีราคาเป็นปัจจัยสำคัญ มีการแข่งขันที่รุนแรงเพิ่มมากขึ้นอย่างต่อเนื่อง ส่วนหนึ่งเนื่องจากตลาดของสินค้าถูกควบคุมโดยชื่อสินค้าที่บริษัทข้ามชาติเป็นเจ้าของผูกขาดการจำหน่ายผลผลิตและผูกขาดการรับซื้อผลผลิตไปพร้อมกันด้วย รัฐจึงควรให้ความสำคัญต่อการดำเนินนโยบายที่เกื้อหนุนให้กับภาคเอกชนสามารถพัฒนาคุณภาพสินค้าและรวม

ถึงการสร้างมาตรฐานสินค้า โดยผ่านการให้ความสนับสนุนการจัดตั้งสถาบันพัฒนาอุตสาหกรรมเครื่องหนัง และรวมถึงให้ความช่วยเหลือทางการเงินเพื่อก่อให้เกิดการพัฒนาอุตสาหกรรมเครื่องหนัง ทั้งนี้เพราะผู้ประกอบการอุตสาหกรรมเครื่องหนังเป็นผู้ประกอบขนาดเล็กและขนาดกลางที่มีต้นทุนการประกอบค่อนข้างจำกัด นอกจากนี้ความช่วยเหลือในการขยายตลาดต่างประเทศก็เป็นปัจจัยสำคัญ เนื่องจากการเป็นผลิตภัณฑ์เกี่ยวเนื่องกับรสนิยม ดังนั้นการสร้างการตลาดและการขยายตลาด โดยผ่านการออกงานการแสดงผลสินค้าในตลาดโลก อย่างไรก็ตาม มาตรการทั้งหมดที่ได้กล่าวมานี้ก็จะแก้ปัญหาในเรื่องราคาจำหน่ายผลผลิตได้ไม่มากนัก トラบที่บริษัทข้ามชาติรายใหญ่ยังเป็นผู้ผูกขาดทั้งตลาด ผู้ซื้อและผู้จำหน่าย

4.3 อุตสาหกรรมไม้แปรรูป กระดาษและสิ่งพิมพ์

4.3.1 ไม้แปรรูป

อุตสาหกรรมไม้แปรรูปรวมถึงเครื่องเรือน ถือเป็นมรดกทางภูมิปัญญาของไทยและเป็นอุตสาหกรรมที่มีคู่แข่งในและยังมีโอกาสก้าวไกลในตลาดโลก โดยเฉพาะอุตสาหกรรมเครื่องเรือนได้มีการพัฒนาเปลี่ยนโครงสร้างการผลิตเป็นอย่างมากในช่วงระยะเวลาสามสิบปีที่ผ่านมา จากการผลิตที่ใช้เทคโนโลยีและการออกแบบอย่างง่ายในครัวเรือน มาเป็นการใช้เทคโนโลยีที่นำเข้าจากต่างประเทศ หรือจากการผลิตเครื่องเรือนไม้สำเร็จรูปชนิดถอดประกอบได้ในลักษณะโรงงานอุตสาหกรรมขนาดกลางขึ้นไป นอกจากนี้ตลอดช่วงภาวะวิกฤติทางเศรษฐกิจตั้งแต่กลางปี 2540-2543 อุตสาหกรรมนี้ยังสามารถสร้างรายได้ให้ประเทศปีละไม่ต่ำกว่า 1,000 ล้านดอลลาร์สหรัฐ มีอัตราการขยายตัวของมูลค่าการส่งออกโดยเฉลี่ยประมาณร้อยละ 12 ต่อปี (บริษัทเงินทุนอุตสาหกรรมแห่งประเทศไทย, 2544)

เมื่อพิจารณาจากสถิติกรมโรงงานอุตสาหกรรม ณ สิ้นปี 2543 อุตสาหกรรมไม้และเครื่องเรือนซึ่งเป็นอุตสาหกรรมขนาดกลางขนาดย่อมจะมีจำนวนโรงงานทั้งสิ้น 8,170 โรงงาน แต่ส่วนใหญ่เป็นโรงงานขนาดเล็กที่กระจายอยู่ในแหล่งวัตถุดิบ อาทิ ใน ภาคเหนือ ภาคกลาง กรุงเทพฯ และปริมณฑล และใช้เงินลงทุนรวม 55,138 ล้านบาท ก่อให้เกิดการจ้างแรงงานประมาณ 224,404 คน สามารถแบ่งตามประเภทผลิตภัณฑ์ได้ 4 กลุ่ม คือ

ตารางที่ 4.4 ประเภทของอุตสาหกรรมแปรรูปไม้

ประเภทของผลิตภัณฑ์	หน่วย : รายโรงงาน	จำนวนราย	มูลค่า
1. โรงเลื่อย ไม้ ขอบ ท้าวงกบ	4,047 (50)	2,571 (41)	91,704 (41)
2. ทำไม้วีเนียร์ ไม้อัด ข่อยไม้และอบแห้ง	201 (2)	20,072 (36)	11,178 (5)
3. ทำผลิตภัณฑ์จากไม้	1,080 (13)	4,134 (8)	58,999 (26)
4. ทำเครื่องเรือน และเครื่องตกแต่งภายใน	2,842 (35)	8,361 (15)	62,523 (28)
รวม	8,170	55,138	224,404

ที่มา : ตัวเลขเบื้องต้นจากศูนย์สารสนเทศ กรมโรงงานอุตสาหกรรม : 2543

หมายเหตุ ตัวเลขในวงเล็บคือร้อยละ

อย่างไรก็ดีอุตสาหกรรมไม้แปรรูปกว่าร้อยละ 77 เป็นอุตสาหกรรมขนาดกลาง ขนาดย่อม และจำนวนนี้เป็นโรงงานประเภทโรงเลื่อย ไม้ ขอบไม้ ท้าวงกบ ที่มีจำนวนโรงงาน เงินลงทุน และใช้แรงงานมากที่สุด รองลงมาได้แก่ โรงงานทำเครื่องเรือนและเครื่องตกแต่งภายใน ส่วนโรงงานทำ ไม้อัด ไม้วีเนียร์ จะเป็นโรงงานขนาดใหญ่ที่ใช้เงินลงทุนสูง ซึ่งจะไม่ใช่อุตสาหกรรมขนาดกลางและขนาดย่อมลักษณะที่สำคัญ คือ อุตสาหกรรมกลุ่มนี้สามารถสร้างมูลค่าเพิ่มสูง โดยเฉพาะเครื่องเรือนไม้ซึ่งมีตลาดหลักในประเทศจะเน้นผลิตจากไม้เนื้อแข็ง เนื่องจากผู้บริโภคไม่นิยมเนื้อไม้สีขาวของไม้ยางพาราที่นำมาผลิตเครื่องเรือนประเภทนี้

อุตสาหกรรมเครื่องเรือนมีผู้ผลิตและจัดทำขึ้นส่วนทั้งประเทศ จำนวน 2,458 ราย โดยโรงงานขนาดใหญ่และขนาดกลางจะมีศักยภาพในการส่งออกคิดเป็นร้อยละ 11.5 ของผู้ผลิตทั้งหมด และมักได้รับการส่งเสริมการลงทุน อีกทั้งส่วนใหญ่อยู่ในเขตกรุงเทพมหานครและปริมณฑลถึงร้อยละ 42.8 ภาคตะวันออกเฉียงเหนือร้อยละ 17.9 ภาคเหนือร้อยละ 15.8 ภาคใต้ร้อยละ 12.9 ภาคตะวันออกเฉียงเหนือร้อยละ 5.6 และภาคกลางร้อยละ 5 (บริษัทเงินทุนอุตสาหกรรมแห่งประเทศไทย : 2544) โดยโรงงานผลิตเครื่องเรือนไม้มีสัดส่วนมากถึงร้อยละ 77.5 และส่วนใหญ่จะพิจารณาจากความสะดวกในการขนส่งและสื่อสาร การตลาด และใกล้แหล่งเพาะปลูกไม้ยางพารา ทั้งนี้เพราะไทยได้มีการยกเลิกสัมปทานป่าไม้ตั้งแต่ปี 2532 ส่งผลให้ผู้ผลิตหันมาผลิตเครื่องเรือนที่ทำจากไม้ยางพาราเพิ่มขึ้น

ตารางที่ 4.5 จำนวนผู้ผลิตเครื่องเรือนในประเทศ (โรง)

พื้นที่	ผู้ผลิตแบบติด	ผู้ผลิตแบบลอยตัว	ผู้ผลิตแบบประกอบ	ผู้ผลิตแบบอื่น	รวม
กรุงเทพฯ และปริมณฑล	607	304	128	12	1,051
ภาคกลาง	53	27	39	4	123
ภาคตะวันออก	63	32	37	7	139
ภาคเหนือ	249	126	13	-	388
ภาคใต้	185	97	32	3	317
ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ	289	142	8	1	440
รวม	1,446	728	257	27	2,458

ลักษณะของอุตสาหกรรมเครื่องเรือนและผลิตภัณฑ์จากไม้ยางพารานั้นจะมีลักษณะการผลิตที่พิเศษคือ แยกเป็นชนิดประกอบและติดตั้ง (built-in) และชนิดลอยตัว (free standing) ส่วนเครื่องเรือนที่ผลิตเพื่อการส่งออก เน้นผลิตจากไม้ยางพาราร้อยละ 60 ไม้แผ่นเรียบร้อยละ 30 (particle board และ MDF board) และไม้เนื้อแข็งร้อยละ 10 ประกอบด้วยเฟอร์นิเจอร์ชนิดลอยตัวประกอบได้ ซึ่งปัจจุบันจะพบเห็นเครื่องเรือนนี้ตามศูนย์การค้าต่าง ๆ มากมาย โดยมากอุตสาหกรรมไม้แปรรูป และเครื่องเรือนจะมีโครงสร้างของตลาดภายในประเทศ คือ อุตสาหกรรมเครื่องเรือนมีสัดส่วนการจำหน่ายภายในประเทศประมาณร้อยละ 40 ทั้งนี้ บริษัทสักทอง (ไทย) จำกัด มีส่วนแบ่งทางการตลาดภายในประเทศประมาณร้อยละ 80 ที่เดียว ส่วนตลาดต่างประเทศนั้นจะแบ่งออกเป็น ตลาดส่งออก โดยมีผลิตภัณฑ์จากไม้ที่ผลิตและส่งออก เป็น 3 กลุ่มคือ

ก. เครื่องเรือนและชิ้นส่วน ประกอบด้วย เครื่องเรือนไม้ เครื่องเรือนโลหะ เครื่องเรือนอื่นๆ และชิ้นส่วนเครื่องเรือนโดยมีมูลค่าการส่งออกในปี 2543 จำนวน 959 ล้านดอลลาร์สหรัฐ หรือคิดเป็นร้อยละ 62 ของมูลค่าการส่งออกไม้และเครื่องเรือนทั้งหมด มูลค่าเพิ่มขึ้นจากปี 2542 ร้อยละ 19 ตลาดส่งออกสำคัญ ได้แก่ ญี่ปุ่น (ร้อยละ 46) สหรัฐอเมริกา (ร้อยละ 32) และ สหราชอาณาจักร (ร้อยละ 4)

ข. ผลิตภัณฑ์ไม้ ประกอบด้วย กรอบรูป อุปกรณ์ก่อสร้าง เครื่องใช้ รูปแกะสลักและเครื่องประดับต่าง ๆ โดยมีมูลค่าการส่งออกรวม 357 ล้านดอลลาร์สหรัฐ หรือคิดเป็นร้อยละ 23 ของมูลค่าการส่งออกไม้และเครื่องเรือนทั้งหมด เพิ่มขึ้นจากปี 2542 ร้อยละ 10 ตลาดส่งออกสำคัญ ได้แก่ สหรัฐอเมริกา (ร้อยละ 44) ญี่ปุ่น (ร้อยละ 15) และกลุ่มสหภาพยุโรป (ร้อยละ 19)

ค. ไม้แปรรูปและผลิตภัณฑ์ไม้แผ่น มีมูลค่าการส่งออกรวม 236 ล้านดอลลาร์สหรัฐ หรือคิดเป็นร้อยละ 15 ของมูลค่าการส่งออกไม้และเครื่องเรือนทั้งหมด เพิ่มขึ้นจากปี 2542 ร้อยละ 30 ตลาดส่งออกสำคัญเป็นประเทศในภูมิภาคเอเชียประมาณร้อยละ 87 ได้แก่ ฮองกง เกาหลีใต้ ญี่ปุ่น ไต้หวัน เวียดนาม มาเลเซีย จีน และอินเดีย ประเทศดังกล่าวโดยเฉพาะไต้หวัน จีน และมาเลเซีย เป็นคู่แข่งในการผลิตเครื่องเรือนไม้และผลิตภัณฑ์ไม้ของไทย

ตลาดเครื่องเรือนเพื่อการส่งออกที่สำคัญของไทยคือญี่ปุ่น ญี่ปุ่นจะให้ความสำคัญกับคุณภาพและความสวยงามเป็นหลัก อีกทั้งชาวญี่ปุ่นยังนิยมเครื่องเรือนจากไม้ยาพาราที่มีสีขาวออกเหลืองอันเป็นที่มีความงามคล้ายไม้ธรรมชาติ ซึ่งไทยมีมากในภาคตะวันออก ในขณะที่ไม้ยาพาราของมาเลเซียและอินโดนีเซียจะมีสีขาวอมดำ ไม่เหมาะสำหรับผลิตเฟอร์นิเจอร์ประเภทสีธรรมชาติ โดยในปี 2543 ไทยมีมูลค่าการส่งออกไปตลาดญี่ปุ่น 12,574.5 ล้านบาท เพิ่มขึ้นจากปีก่อนหน้าร้อยละ 35.4 และมีสัดส่วนในการส่งออกไปยังตลาดนี้ถึงร้อยละ 45.2

ในส่วนของตลาดสหรัฐอเมริกา เป็นตลาดส่งออกเครื่องเรือนไม้ของไทยเป็นอันดับสองรองจากญี่ปุ่น ในปี 2543 ไทยสามารถส่งออกไปยังตลาดนี้เพิ่มขึ้นร้อยละ 27.3 หรือมีมูลค่าส่งออก 9,368.3 ล้านบาท และมีสัดส่วนการส่งออกค่อนข้างคงที่ร้อยละ 33.7 เมื่อเทียบกับปี 2542 อีกทั้งส่วนแบ่งตลาดในตลาดนี้ของไทยก็ยังค่อนข้างคงที่อยู่ในระดับร้อยละ 3 มาโดยตลอด ส่วนประเทศที่มีส่วนแบ่งตลาดมากในอันดับต้น ๆ ได้แก่ แคนาดา อิตาลี และเม็กซิโก อย่างไรก็ตามแนวโน้มในการส่งออกไปยังประเทศดังกล่าวมีแนวโน้มที่ส่วนแบ่งตลาดจะลดลงอย่างต่อเนื่อง รวมทั้งอัตราการขยายตัวก็มีแนวโน้มที่จะลดลง ส่วนตลาดสหภาพยุโรป ในปี 2543 ไทยมีมูลค่าการส่งออกไปตลาดนี้ 3,048.9 ล้านบาท เพิ่มขึ้นจากปีก่อนหน้าร้อยละ 19.8 และมีสัดส่วนในการส่งออกร้อยละ 11.0 ตลาดสหภาพยุโรปจะเป็นตลาดที่มีความสำคัญเพิ่มขึ้นอย่างต่อเนื่อง ถึงแม้ว่าส่วนใหญ่จะมีการค้าขายกันภายในกลุ่มด้วยกันเองในสัดส่วนที่สูงมากก็ตาม

อย่างไรก็ตาม แม้ว่าในอนาคตไทยจะมีแนวโน้มการส่งออกไปยังตลาดสหภาพยุโรปได้เพิ่มขึ้น แต่เมื่อเทียบกับประเทศคู่แข่งในแถบเอเชียด้วยกันแล้ว เช่น จีน และเวียดนาม ไทยยังคงเสียเปรียบในเรื่องของค่าจ้างแรงงานที่ต่ำกว่าไทย ดังนั้นหนทางที่ไทยจะสามารถขยายส่วนแบ่งตลาดในตลาดสหภาพยุโรปได้ คือ การพัฒนาฝีมือแรงงานเพื่อให้สามารถผลิตสินค้าในระดับบนได้ เนื่องจากไทยจะได้เปรียบประเทศคู่แข่งที่ผลิตเครื่องเรือนในระดับบนในด้านค่าจ้างที่ต่ำกว่า และสามารถแยกตลาดของสินค้ากับประเทศในแถบเอเชียได้อย่างชัดเจน

ด้วยเหตุที่อัตราภาษีในการส่งออกไม้แปรรูปของไทยอยู่ที่ร้อยละ 3 ซึ่งนับว่าต่ำจึงส่งผลให้มีการส่งออกไม้ยาพาราแปรรูปไปยังต่างประเทศค่อนข้างมาก ทำให้อุตสาหกรรมเครื่องเรือนไม้ยาพาราของไทยเกิดภาวะการขาดแคลนวัตถุดิบในการผลิต อีกทั้งยังทำให้ไม้ยาพาราแปรรูปภายใน

ประเทศมีราคาสูงขึ้น ส่งผลให้เกิดการตัดคันข้างอ่อนออกจำหน่าย เมื่อนำไปผลิตเครื่องเรือนจะได้คุณภาพไม้ที่ไม่แข็งแรงพอ นอกจากนั้นผู้ผลิตไม้ยางพาราแปรรูปยังเลือกที่จะส่งออกไม้ที่มีคุณภาพดี ทำให้ผู้ผลิตเครื่องเรือนที่ทำจากไม้ยางพาราในประเทศต้องใช้ไม้ที่มีคุณภาพต่ำกว่ามาตรฐานไม้ส่งออก แม้ว่าในปัจจุบันประเทศไทยจะยังคงไม่ปรากฏว่ามีการนำเข้าเครื่องเรือนไม้ยางพาราก็ตาม แต่จากการที่ไทยจะต้องลดภาษีนำเข้าเครื่องเรือนไม้ภายในกลุ่ม AFTA จากร้อยละ 20 เหลือร้อยละ 5 ภายในปี 2543 ตามกรอบการตกลงของการลดภาษีสินค้าเครื่องเรือนไม้ ซึ่งจัดเป็นสินค้าในกลุ่มที่มีการเร่งลดภาษี (fast track) อาจส่งผลให้ไทยมีการนำเข้าเครื่องเรือนราคาถูกจากจีนและเวียดนามได้ ในด้านการกีดกันทางการค้า (มิใช่มาตรการทางด้านภาษี) โดยเฉพาะในเรื่องการรักษาสภาพแวดล้อม การตัดไม้ทำลายป่า ซึ่งส่วนใหญ่ประเทศที่นำมาตราการดังกล่าวมาใช้จะเป็นประเทศในแถบยุโรป เช่น เนเธอร์แลนด์จะต้องแสดงแหล่งที่มาของไม้ซึ่งต้องมีไม้ที่มาจากป่าธรรมชาติ โดยอาจเป็นไม้ที่มาจากแหล่งที่มีการปลูกทดแทน หรือเป็นป่าปลูก รวมทั้งต้องมีการควบคุมคุณภาพตามมาตรฐาน ISO14000 ซึ่งมาตรการดังกล่าวนี้จะเป็นการเพิ่มต้นทุนในการส่งออกให้สูงขึ้น

แนวโน้ม

คาดว่าอุตสาหกรรมไม้แปรรูปของไทยในอนาคตยังคงสามารถขยายตัวได้อย่างต่อเนื่อง เนื่องจากไทยมีวัตถุดิบ ซึ่งได้แก่ ไม้ยางพาราที่ไทยมีอยู่จำนวนมากเป็นปัจจัยที่สนับสนุนให้ไทยมีการส่งออกได้มาก แต่จะมีการแข่งขันที่รุนแรงขึ้น เนื่องจากตลาดใหญ่ซึ่งได้แก่ ญี่ปุ่นและสหรัฐอเมริกา มีปัญหาเศรษฐกิจซึ่งจะมีผลทำให้การส่งออกไปยังตลาดดังกล่าวชะลอตัวลง จึงควรมีการทำการตลาดจากแหล่งอื่นให้มากขึ้นกว่าเดิม โดยเฉพาะอังกฤษและสหภาพยุโรป ซึ่งมีผู้บริโภคสนใจเครื่องเรือนจากประเทศไทยเพิ่มมากขึ้น และมีแนวโน้มในการนำเข้าเพิ่มขึ้นอย่างต่อเนื่อง ส่วนหนึ่งเป็นผลมาจากผู้ผลิตเครื่องเรือนไม้ในแถบยุโรป เช่น เยอรมัน อิตาลี เป็นต้น ได้ทยอยปิดกิจการ เนื่องจากไม่สามารถแบกรับภาระต้นทุนค่าจ้างแรงงานในยุโรปได้ ทำให้ประเทศในแถบยุโรปมีแนวโน้มในการนำเข้าจากไทยเพิ่มมากขึ้น อีกทั้งยังมีผู้ผลิตบางรายในยุโรปได้ตัดสินใจย้ายฐานการผลิตมาในไทย โดยร่วมทุนกับผู้ผลิตไทย ซึ่งจะทำให้ไทยสามารถพัฒนาเทคโนโลยีรูปแบบสู่มาตรฐานชั้นนำของโลกได้ ช่วยให้ไทยสามารถส่งไปขายในตลาดยุโรปทั้ง 15 ประเทศ เพิ่มขึ้น อย่างไรก็ตามคุณภาพของเครื่องเรือนจะดีหรือไม่ก็ต้องขึ้นอยู่กับวัตถุดิบเป็นสำคัญ รวมทั้งการบริหารจัดการภายใน หากไทยยังไม่มียุทธศาสตร์ในการควบคุมการส่งออกไม้ยางพาราแปรรูปซึ่งเป็นวัตถุดิบในการผลิตที่สำคัญของเครื่องเรือนที่ดี และยังมีความเป็นไปได้ว่าเมื่อประเทศต่าง ๆ เหล่านั้นนำไม้ที่ซื้อจากไทยไปผลิตเครื่องเรือนแล้วจะส่งเครื่องเรือนเหล่านั้นกลับเข้ามาขายในไทยและมีราคาที่ต่ำกว่าที่จะผลิตในไทยด้วย เนื่องจากค่าจ้างที่ต่ำและต้นทุนวัตถุดิบในส่วน of ไม้ที่ซื้อจากไทยก็มีราคาไม่สูงนัก ในขณะที่ผู้ผลิตภายในประเทศของไทยกลับ

ต้องประสบกับภาวะการขาดแคลนวัตถุดิบ (ไม้ยางพาราแปรรูป) อีกทั้งไม้ที่ใช้ในการผลิตก็เป็นไม้ที่มีอายุน้อย ทำให้เครื่องเรือนที่ผลิตได้มีคุณภาพไม่ได้มาตรฐาน อีกทั้งในการส่งออกยังต้องประสบปัญหาการกีดกันทางการค้า เนื่องจากไม้ที่นำมาผลิตเป็นเฟอร์นิเจอร์ยังเป็นต้นยางพาราที่สามารถให้น้ำยางได้ ซึ่งญี่ปุ่นให้ความสำคัญในเรื่องคุณภาพ และการรักษาสภาพแวดล้อมเป็นสำคัญด้วย

4.3.2 กระดาษและสิ่งพิมพ์

ในส่วนของผู้ประกอบการกระดาษและสิ่งพิมพ์ของไทย มีลักษณะที่เด่นพอจะสรุปได้ ดังนี้คือ ผู้ประกอบการกระดาษ จะมีรากฐานที่สำคัญมาจากโครงสร้างของผู้ประกอบการเยื่อกระดาษขนาดใหญ่ โดยที่เยื่อกระดาษที่ผลิตได้ในปัจจุบันสามารถแบ่งออกได้เป็น 2 ประเภทหลักตามความยาวของเยื่อ (บริษัทเงินทุนอุตสาหกรรมแห่งประเทศไทย: 2544) ได้แก่

1. เยื่อกระดาษชนิดใยสั้น มีความยาวของใยประมาณ 0.5 - 1.5 มิลลิเมตร เยื่อประเภทนี้จะได้จากไม้เนื้อแข็ง และไม้ล้มลุก เช่น ไม้ไผ่ ชานอ้อย และปอ เป็นต้น
2. เยื่อกระดาษชนิดใยยาว มีความยาวของใยประมาณ 2 - 4 มิลลิเมตร เยื่อประเภทนี้จะได้จากพันธุ์ไม้พวกไม้เนื้ออ่อน อาทิเช่น สนสามใบ สนสองใบ และเสม็ดลือก เป็นต้น

อย่างไรก็ดีความต้องการเยื่อกระดาษในประเทศในช่วง 2-3 ปีที่ผ่านมา นั้น ความต้องการใช้กระดาษและผลิตภัณฑ์กระดาษในประเทศลดลง เนื่องมาจากวิกฤติเศรษฐกิจทำให้ความต้องการใช้เยื่อกระดาษลดลงตามไปด้วย แต่ปัจจุบันความต้องการใช้กระดาษภายในประเทศกลับมีการขยายตัวอีกครั้ง หลังประเทศได้ฟื้นตัวจากวิกฤติเศรษฐกิจ อัตราความต้องการใช้กระดาษในปี 2544 นี้มีการขยายตัวเฉลี่ยสูงขึ้นจากปีก่อนถึงประมาณร้อยละ 20 และมีแนวโน้มที่จะขยายตัวอย่างต่อเนื่อง โดยในปี 2543 นั้น ปริมาณความต้องการใช้เยื่อกระดาษรวมของประเทศมีประมาณ 1.13 ล้านตัน/ปี เพิ่มขึ้นจากปีก่อนประมาณร้อยละ 8.3 และในปี 2544 ความต้องการเยื่อกระดาษรวมในประเทศอาจสูงถึง 1.36 ล้านตัน/ปี ทั้งนี้เนื่องจากการขยายตัวของอุตสาหกรรมกระดาษต่างๆ โดยเฉพาะอย่างยิ่งกระดาษกราฟท์ และกระดาษที่ใช้ในสำนักงานซึ่งมีมูลค่าตลาดสูงถึงประมาณ 2,000 ล้านบาท ซึ่งก็จะส่งผลให้ความต้องการเยื่อกระดาษภายในประเทศมีสูงขึ้นตามไปด้วย

ตารางที่ 4.6 ปริมาณความต้องการใช้เชื้อกระดาษของประเทศไทย

(หน่วย : ตันต่อปี)

ปี	2539	2540	2541	2542	2543	2544
ประเภทเชื้อกระดาษ						
- ใบสั้น	441,000	514,000	460,000	843,000	907,000	1,020,000
- ใบยาว	294,000	304,000	224,000	201,000	224,000	340,000
รวม	735,000	818,000	684,000	1,044,000	1,131,000	1,360,000
อัตราการขยายตัว (ร้อยละ)		11.3	-16.4	52.6	8.3	20.3

ที่มา : สมาคมอุตสาหกรรมเยื่อและกระดาษไทย

* ประมาณการโดยสมาคมอุตสาหกรรมเยื่อและกระดาษไทย

ทั้งนี้ทำให้มีการนำเข้าเชื้อกระดาษทุกประเภทของไทยในปี 2543 มีปริมาณรวมทั้งสิ้น 428,300.5 ตัน ลดลงจากปีก่อนที่นำเข้าทั้งหมด 438,492.4 ตัน หรือเพียงร้อยละ 2.3 เท่านั้น แต่หากพิจารณาในแง่ของมูลค่าการนำเข้าในปี 2543 ไทยมีมูลค่าการนำเข้าเชื้อกระดาษรวมทั้งสิ้น 10,906.3 ล้านบาท เพิ่มขึ้นจากปี 2542 ถึงร้อยละ 36.6 สาเหตุหลักนั้นมาจากการอ่อนตัวของค่าเงินบาท โดยในช่วงปี 2539-2543 นั้นประเทศไทยมีปริมาณและมูลค่าการขยายตัวเฉลี่ยสูงถึงประมาณร้อยละ 12.8 และ 19.8 ตามลำดับ และในช่วงไตรมาสแรกของปี 2544 นั้น ก็พบว่าประเทศไทยมีปริมาณการนำเข้าเชื้อกระดาษทั้งสิ้น 89,751.0 ตัน หรือคิดเป็นมูลค่าประมาณ 2,268.9 ล้านบาท ลดลงจากช่วงเวลาเดียวกันของปี 2543 ประมาณร้อยละ 23.2 และ 12.9 ตามลำดับ อย่างไรก็ตามปี 2544 นั้น ประเทศไทยจะมีมูลค่าการนำเข้ารวมสูงขึ้นอีกจากปีก่อนประมาณร้อยละ 4-5 ทั้งนี้ก็เนื่องจากปริมาณความต้องการใช้กระดาษในประเทศที่มีแนวโน้มสูงขึ้น โดยเฉพาะอย่างยิ่งสินค้าในกลุ่มกระดาษเพื่อการอุตสาหกรรม เนื่องจากผลที่เศรษฐกิจเริ่มขยายตัว การที่ประเทศไทยยังไม่สามารถผลิตกระดาษคุณภาพสูงที่ทำจากกลุ่มไม้สนได้ ทำให้อุตสาหกรรมสิ่งพิมพ์ต้องอาศัยการนำเข้ากระดาษจากต่างประเทศเป็นอันมากและต้องสูญเสียเงินต่างประเทศไปไม่น้อย ในขณะที่สิ่งพิมพ์มีการขยายตัวในอัตราที่สูงกว่ารายได้ที่เพิ่มขึ้นโดยเฉลี่ยของประชาชน โดยมีระดับมาตรฐานทางการศึกษาของประชาชนเป็นปัจจัยเสริมที่ส่งผลต่อปริมาณการบริโภคผลิตภัณฑ์สิ่งพิมพ์ในอัตราเพิ่ม ตัวอย่างเช่น ในปี 2543 ในขณะที่ผลิตภัณฑ์มวลรวมในประเทศมีอัตราการขยายตัวร้อยละ 4.5 การนำเข้าของอุตสาหกรรมสิ่งพิมพ์เพิ่มขึ้นร้อยละ 6.6 ในส่วนของการส่งออกอุตสาหกรรมสิ่งพิมพ์ก็มีการขยายตัวถึงร้อยละ 13.1 เนื่องจากปริมาณความต้องการซื้อจากต่างประเทศอันเป็นผลมาจากค่าเงินบาทที่อ่อนตัวลงลักษณะดังกล่าวทำให้อุตสาหกรรมสิ่งพิมพ์

โดยรวมมีแนวโน้มการขยายตัวอย่างต่อเนื่องและมีแนวโน้มที่ดีในอนาคต แต่ก็จะมีผลให้ไทยเสียเงินตราต่างประเทศในการนำเข้ากระดาษมากขึ้นเช่นกัน

ลักษณะการผลิตของโรงงานในอุตสาหกรรมสิ่งพิมพ์ส่วนใหญ่เป็นโรงงานที่จัดอยู่ในประเภทอุตสาหกรรมขนาดกลางและขนาดย่อม โดยมีสัดส่วนเงินลงทุนต่อผู้ประกอบการค่อนข้างสูง กล่าวคือ จำนวนคนงานใช้ในการดำเนินการมีจำนวนน้อยแต่ใช้เงินลงทุนค่อนข้างสูง โรงพิมพ์ส่วนใหญ่จะมีจำนวนคนงานโดยเฉลี่ยประมาณ 20 คน และใช้เงินลงทุนประมาณ 2-4 ล้านบาท ตามสถิติกรมโรงงานอุตสาหกรรม (รายงานประจำปี 2542) ณ สิ้นปี 2542 ได้ให้รายละเอียดของโรงงานอุตสาหกรรมสิ่งพิมพ์ที่จำแนกตามประเภทและจำนวนแรงงาน แสดงในตารางที่ 4.7 โดยมีจำนวนโรงงานทุกประเภทรวมทั้งสิ้น 2,264 โรงงาน ใช้เงินลงทุนรวม 24,105 ล้านบาท ก่อให้เกิดการจ้างงานจำนวน 40,648 คน ปรมาณร้อยละ 80 ของโรงพิมพ์จะกระจายอยู่ตามเขตกรุงเทพมหานคร และเขตปริมณฑล การผลิตส่วนใหญ่จะตอบสนองความต้องการในประเทศเป็นหลัก ที่สำคัญเครื่องจักรที่ใช้ในอุตสาหกรรมสิ่งพิมพ์ของไทยเป็นการนำเข้าจากต่างประเทศเกือบทั้งหมด ในปี 2543 มีมูลค่ารวม 5,755.9 ล้านบาท โดยมีอัตราการขยายตัวร้อยละ 79.1 และมากกว่าร้อยละ 60 ของมูลค่าการนำเข้าเครื่องจักรมาจากประเทศญี่ปุ่นและประเทศเยอรมัน

ในด้านปริมาณการใช้วัตถุดิบกระดาษในอุตสาหกรรมสิ่งพิมพ์ สามารถแบ่งออกเป็น 2 ส่วนคือ ประการแรก การใช้วัตถุดิบกระดาษที่สามารถผลิตได้เองภายในประเทศซึ่งเป็นวัตถุดิบกระดาษที่มีคุณภาพปานกลาง สามารถตอบสนองความต้องการภายในประเทศได้อย่างพอเพียงและสามารถส่งออกไปยังตลาดในต่างประเทศซึ่งมูลค่าการส่งออกในปี 2543 มีมูลค่ารวมประมาณ 4,550 ล้านบาท อัตราการขยายตัวร้อยละ 13.5 เมื่อเทียบกับปี 2542 ประการที่สอง มีการนำเข้าวัตถุดิบกระดาษเพื่อตอบสนองความต้องการในการใช้วัตถุดิบสิ่งพิมพ์ที่มีคุณภาพสูงภายในประเทศและผลิตสิ่งพิมพ์เพื่อการส่งออก ในปี 2543 มีมูลค่าการนำเข้าวัตถุดิบกระดาษรวม 4,475 ล้านบาท และมีอัตราการขยายตัวร้อยละ 37.1 เมื่อเทียบกับปี 2542

ตารางที่ 4.7 จำนวนโรงงานอุตสาหกรรมสิ่งพิมพ์จำแนกตามประเภทและจำนวนแรงงาน

ประเภทโรงงาน	จำนวนโรงงาน	เงินทุน (ล้านบาท)	แรงงาน (คน)	รวม
อุตสาหกรรมขนาดเล็ก (จำนวนแรงงานต่ำกว่า 50 คน)	จำนวนโรงงาน	2,067	48	2,115
	เงินทุน (ล้านบาท)	11,458	707	12,165
	คนงาน	20,589	676	21,265
อุตสาหกรรมขนาดกลาง (จำนวนแรงงานอยู่ ระหว่าง 50-200 คน)	จำนวนโรงงาน	126	9	135
	เงินทุน (ล้านบาท)	7,368	206	7,844
	คนงาน	10,729	793	11,522
อุตสาหกรรมขนาดใหญ่ (จำนวนแรงงานมากกว่า 200 คน)	จำนวนโรงงาน	13	1	14
	เงินทุน (ล้านบาท)	4,084	12	4,096
	คนงาน	7,637	224	7,861

โครงสร้างทางการตลาด แบ่งออกเป็นตลาดภายในประเทศและต่างประเทศ จากข้อมูลสถิติการนำเข้าสิ่งพิมพ์ของไทยจำแนกตามประเภทสิ่งพิมพ์ (ตารางที่ 4.8) แสดงให้เห็นว่าลักษณะตลาดสิ่งพิมพ์ของไทยมีแนวโน้มและอัตราการขยายตัวอย่างต่อเนื่อง โดยในปี 2543 มีอัตราการขยายตัวร้อยละ 21.5 มูลค่าการนำเข้ารวม 2,543.6 ล้านบาท ส่วนใหญ่การนำเข้าจะเป็นสิ่งพิมพ์ประเภทหนังสือพิมพ์วารสารหรือนิตยสารโดยมีการนำเข้ามูลค่าประมาณรวม 1,202.3 ล้านบาท โดยมีอัตราการขยายตัวร้อยละ 16 สำหรับสิ่งพิมพ์ที่มีอัตราการขยายตัวสูงที่สุด คือ สิ่งพิมพ์ประเภทแผ่นพับและแผ่นปลิวมีอัตราการขยายตัวสูงถึงร้อยละ 209.9 แหล่งนำเข้าสิ่งพิมพ์ส่วนใหญ่ยังคงมาจากประเทศที่พัฒนาแล้ว คือ ประเทศสหรัฐอเมริกา ญี่ปุ่นและสหราชอาณาจักร โดยมีมูลค่าการนำเข้ารวมกันประมาณ 1,500 ล้านบาท หรือมากกว่าร้อยละ 50 ของมูลค่าการนำเข้าทั้งหมดของประเทศไทย

ตารางที่ 4.8 มูลค่าการนำเข้าของอุตสาหกรรมสิ่งพิมพ์โดยการจำแนกตามประเภทสิ่งพิมพ์

ประเภท	มูลค่าการนำเข้า (ล้านบาท)					อัตราการขยายตัว (%)			
	2541	2542	2543	2544	2545	2541	2542	2543	2544
หนังสือพิมพ์, วารสาร	1,207.60	1,496.87	997.97	1,036.43	1,202.33	24.0	-33.3	3.9	16.0
แผ่นพับและแผ่นปลิว	422.65	427.62	107.55	96.00	297.51	1.2	-74.9	-10.7	209.9
หนังสือภาพ และวาดเขียน	52.22	50.89	43.28	50.84	32.04	-2.6	-15.0	17.8	-37.0
สมุดโน้ตเพลง และดนตรี	12.15	13.47	5.16	5.60	12.30	10.9	-61.7	8.5	119.6
แผนที่ และภาพภูมิศาสตร์	11.77	10.99	6.03	11.34	17.31	-6.6	-45.5	88.1	52.7
แปดวัน และลายเส้นพิมพ์เขียน	126.94	75.04	21.95	11.97	33.60	-40.9	-70.8	-45.5	180.7
โปสเตอร์และอากรแสตมป์	208.48	71.37	63.38	116.60	43.81	-65.8	-11.2	84.0	-62.4
รูปลอกหรือสิ่งพิมพ์แผ่นใส	104.51	131.28	124.33	185.85	196.77	25.6	-5.30	49.5	5.9
รูปภาพ หรือบัตรอวยพร	11.74	13.66	8.01	9.31	15.94	16.4	-41.4	16.2	71.2
ปฏิทิน	29.30	28.70	21.07	21.43	31.66	-2.1	-26.6	1.7	47.7
สิ่งพิมพ์ประเภทอื่นๆ ที่ไม่ระบุ	1,128.69	1,014.90	728.04	548.88	660.35	-10.1	-28.3	-24.6	20.3
รวมมูลค่า	3,316.05	3,334.79	2,126.77	2,126.77	2,543.62	0.6	-36.2	-1.5	21.5

ที่มา : กรมศุลกากร กระทรวงการคลัง

สำหรับตลาดต่างประเทศนั้น พิจารณาจากการส่งออกสิ่งพิมพ์ (ตารางที่ 4.9) ที่มีมูลค่าการส่งออกมากที่สุด คือ สิ่งพิมพ์ประเภทสมุดภาพและสมุดวาดเขียนโดยมีมูลค่า 526.4 ล้านบาท แต่ในปี 2543 อัตราการขยายตัวของสิ่งพิมพ์ประเภทนี้อยู่ในภาวะที่ชะลอตัวโดยมีอัตราการขยายตัวลดลงร้อยละ 0.8 แต่มีการทดแทนมูลค่าทางการตลาดส่งออกสิ่งพิมพ์ที่หายไปจากสิ่งพิมพ์ประเภทโปสเตอร์บัตรและอากรแสตมป์ และสิ่งพิมพ์ประเภทอื่นๆ ที่มีอัตราการขยายตัวที่สูงถึงร้อยละ 253.6 และ 23.7 ตามลำดับ อันเป็นผลมาจากความต้องการที่เพิ่มขึ้นของตลาดในภูมิภาค ในปี 2543 การส่งออกสิ่งพิมพ์ของประเทศไทยมีการขยายตัวมากกว่าร้อยละ 16.0 ซึ่งเป็นอัตราที่เติบโตสวนทางกับปี 2542 ที่มีอัตราการขยายตัวลดลงร้อยละ 13.8 ประเทศสหรัฐอเมริกายังคงเป็นตลาดส่งออกที่สำคัญอันดับหนึ่งของอุตสาหกรรมสิ่งพิมพ์ของไทย มูลค่าส่งออกสิ่งพิมพ์สูงถึง 561.7 ล้านบาท หรือประมาณ 1 ใน 3 ของ มูลค่าการส่งออกทั้งหมดของประเทศไทย ส่วนตลาดส่งออกอันดับที่สอง คือ ประเทศออสเตรเลียมีมูลค่าการส่งออกรวม 116.6 ล้านบาท และมีอัตราการขยายตัวอย่างต่อเนื่องร้อยละ 33.4 ในปี 2543

ตารางที่ 4.9 มูลค่าการส่งออกของอุตสาหกรรมสิ่งพิมพ์โดยจำแนกตามประเภทสิ่งพิมพ์

ประเภท	มูลค่าการส่งออก (ล้านบาท)					ปี			
	2543	2544	2545	2546	2547	2548	2549	2550	2551
หนังสือพิมพ์, วารสาร	286.33	201.00	154.56	245.15	256.87	-29.8	-23.1	58.6	4.8
โบว์ชัวร์ และแผ่นปลิว	130.99	113.98	109.84	108.77	134.86	-13.0	-3.6	-1.0	24.0
หนังสือภาพ และวาดเขียน	210.61	504.82	548.46	530.84	526.44	139.7	8.6	-3.2	-0.8
สมุด โน้ตเพลง และดนตรี	0.56	0.54	0.20	0.20	0.29	-3.6	63.0	0.0	45.0
แผนที่ และภาพภูมิศาสตร์	2.25	1.35	3.62	3.07	16.07	-40.0	168.2	-15.2	423.5
แปดุน และลายเส้นพิมพ์เขียน	0.52	0.22	2.79	12.72	1.89	-57.7	1168.2	355.9	-85.1
โปสเตอร์และอาคารแสดงมปี	12.17	1.43	365.15	29.63	104.77	-88.3	25435.0	-91.9	253.6
รูปลอกหรือสิ่งพิมพ์แผ่นใส	24.15	45.47	46.82	40.60	71.81	88.3	3.0	-13.3	76.9
รูปภาพ หรือบัตรอวยพร	57.80	80.72	123.40	122.21	137.99	39.7	52.9	-1.0	12.9
ปฏิทิน	59.62	20.39	25.76	15.99	14.15	-31.2	26.3	-37.9	-11.5
สิ่งพิมพ์ประเภทอื่นๆ ที่ไม่ระบุ	118.41	127.48	220.16	270.87	335.17	7.7	72.7	23.0	23.7
รวมมูลค่า	873.41	1,097.40	1,600.76	1,380.05	1,600.31	26.7	45.9	-13.8	16.0

ที่มา : กรมศุลกากร กระทรวงการคลัง

แนวโน้ม

แนวโน้มของอุตสาหกรรมสิ่งพิมพ์ในอนาคคนั้น ค่าเงินบาท ราคาน้ำมันที่เพิ่มสูงขึ้นอย่างต่อเนื่องในปี 2543 รวมทั้งอัตราค่าแรงขั้นต่ำที่เพิ่มสูงขึ้นจะเป็นปัจจัยด้านลบที่ส่งผลกระทบต่อการทำงานของภาวะเศรษฐกิจของประเทศ แต่นโยบายกระตุ้นเศรษฐกิจของรัฐบาล ไม่ว่าจะเป็นการใช้งบประมาณแบบขาดดุลและการกระจายรายได้ในชนบท การส่งเสริมการส่งออกโดยการปรับปรุงโครงสร้างภาษี การส่งเสริมธุรกิจประเภท SMEs นโยบายค่าเงินลอยตัวเพื่อสะท้อนต้นทุนการผลิตที่แท้จริงล้วนเป็นแรงผลักดันทำให้เศรษฐกิจของประเทศไทยมีการขยายตัวเพิ่มขึ้นอย่างต่อเนื่องนับตั้งแต่เกิดวิกฤติเศรษฐกิจจนถึงปัจจุบัน อีกทั้งการนำเข้าวัตถุดิบและเครื่องจักรในอุตสาหกรรมสิ่งพิมพ์ที่เพิ่มสูงขึ้นประกอบกับปริมาณการนำเข้าและส่งออกสิ่งพิมพ์มีอัตราการขยายตัวเพิ่มมากขึ้น ล้วนเป็นปัจจัยด้านบวกแสดงให้เห็นถึงการขยายตัวของอุตสาหกรรมสิ่งพิมพ์ในประเทศไทยในปี 2543 รวมทั้งแนวโน้มที่จะดำเนินการต่อไปในอนาคต

ความมีเสถียรภาพทางเศรษฐกิจที่มีแนวโน้มที่ดีขึ้น ประกอบกับความผันผวนของค่าเงินบาทมีแนวโน้มน้อยลง ทำให้ต้นทุนการผลิตภายในลดลง สามารถแข่งขันทางด้านราคาในตลาดต่างประเทศได้ เนื่องจากประเทศคู่แข่งเช่น ฮองกงและสิงคโปร์ ต่างประสบกับปัญหาค่าแรงที่เพิ่มสูงขึ้นรวมทั้งการขาดแคลนบุคลากรในการประกอบการ ทำให้ตลาดประเทศสหรัฐอเมริกาซึ่งเป็นตลาดนำเข้าที่

สำคัญของอุตสาหกรรมการพิมพ์หันมานำเข้าผลิตภัณฑ์สิ่งพิมพ์จากประเทศไทยมากขึ้น อย่างไรก็ตาม ผู้ประกอบการที่เน้นการผลิตเพื่อการส่งออก นอกเหนือจากตลาดภายในประเทศ อาจต้องได้รับการสนับสนุนที่ชัดเจนจากภาครัฐในส่วนที่จะยกระดับอุตสาหกรรมสิ่งพิมพ์ให้มีคุณภาพสูงขึ้น

การชะลอตัวทางเศรษฐกิจของประเทศสหรัฐอเมริกาและญี่ปุ่นย่อมส่งผลกระทบทั้งทางตรงและทางอ้อมต่อการชะลอตัวของตลาดอุตสาหกรรมสิ่งพิมพ์ เนื่องจากตลาดทั้งสองเป็นแหล่งนำเข้าและส่งออกที่สำคัญของไทย ในขณะที่การพัฒนาศักยภาพการผลิตของประเทศคู่แข่งเช่น จีน มาเลเซีย และเวียดนาม ซึ่งมีข้อได้เปรียบใกล้เคียงกับประเทศไทยในด้านการผลิต หากไทยไม่มีระบบการพัฒนาการพิมพ์อย่างมีประสิทธิภาพและมีการวางแผนพัฒนาผลิตภัณฑ์อย่างต่อเนื่อง ประเทศคู่แข่งเหล่านี้อาจพัฒนาเข้ามาเทียบเท่าหรือเป็นคู่แข่งที่สำคัญของอุตสาหกรรมสิ่งพิมพ์ไทย เมื่อนั้นกลุ่มอุตสาหกรรมขนาดกลางขนาดย่อมเหล่านี้อาจมีปัญหาด้านการตลาดได้

4.4 อุตสาหกรรมยางและผลิตภัณฑ์พลาสติก

4.4.1 ยางรัดของ

อุตสาหกรรมการผลิตยางรัดของ เป็นอุตสาหกรรมที่ผลิตจากยางพารา และเป็นอุตสาหกรรมขนาดกลางและขนาดย่อมที่มีความสำคัญอย่างมาก เนื่องจากการแปรรูปวัตถุดิบที่มีอยู่ภายในประเทศ ถึงแม้จะเป็นสินค้าที่มีราคาต่ำ ประเทศไทยเริ่มมีการผลิตยางพาราเป็นยางรัดของในปี 2508 แต่ผลิตได้คุณภาพต่ำและจำนวนไม่มากนัก ได้มีการพัฒนาคุณภาพและกระบวนการผลิตเรื่อยมา ปัจจุบันไทยสามารถเป็นผู้ผลิตและส่งออกยางรัดของมากเป็นอันดับหนึ่งของโลก มีผู้ผลิตยางรัดของที่ได้จดทะเบียนกับกรมโรงงาน กระทรวงอุตสาหกรรมทั้งสิ้นรวม 29 ราย (บริษัทเงินทุนอุตสาหกรรมแห่งประเทศไทย: 2540) มีกำลังการผลิตรวมประมาณ 45,000 เมตริกตัน ซึ่งผู้ผลิตส่วนใหญ่เป็นทั้งผู้ผลิตและผู้ส่งออก และบางรายจะผลิตผลิตภัณฑ์อื่นๆร่วมด้วย การผลิตยางรัดของในประเทศไทยเป็นการผลิตเพื่อการส่งออกสูงถึงร้อยละ 90 ขณะที่มีการใช้ในประเทศเพียงร้อยละ 10 ปัจจุบันไทยเป็นผู้ส่งออกรายใหญ่ทั้งปริมาณและมูลค่า

อุตสาหกรรมยางรัดของเป็นผลิตภัณฑ์สำเร็จรูปที่ใช้ยางธรรมชาติเป็นวัตถุดิบในการผลิตถึงร้อยละ 70 ของต้นทุนการผลิต และเป็นอุตสาหกรรมที่พึ่งพาแรงงานเป็นจำนวนมาก โดยเฉพาะอย่างยิ่งในขั้นตอนการบรรจุหีบห่อ เนื่องจากผู้บริโภคในต่างประเทศนิยมใช้บรรจุหีบห่ออย่างหลากหลายขนาดในถุง 1 ถุง ทำให้ไม่สามารถนำเครื่องจักรมาใช้แทนแรงงานได้ ในการผลิตจะใช้เงินลงทุนมากหรือน้อยขึ้นอยู่กับกำลังการผลิตและเครื่องจักรที่จะนำมาใช้ในการผลิต โดยมีกรรมวิธีการผลิตไม่ยุ่งยากซับซ้อนนัก และจัดเป็นสินค้าประเภทใช้แล้วสิ้นเปลือง ตลาดมีความต้องการใช้อยู่อย่างต่อเนื่องและมี

อัตราการขยายตัวของอุตสาหกรรมตามภาวะเศรษฐกิจ ในช่วงที่ผ่านมาอุตสาหกรรมยางรัดของเป็นผลิตภัณฑ์ที่สามารถทำให้รายได้จากการส่งออกสูงเป็นอันดับสามรองจากยางยานพาหนะและถุงมือ ยาง สามารถขยายปริมาณการขนส่งออกได้อย่างรวดเร็ว จนเป็นผู้ส่งออกรายใหญ่ที่สุดในโลก ทั้งนี้ ประเภทของยางรัดของที่ผลิตในประเทศไทย แบ่งเป็น 2 ลักษณะ คือ

1. ยางแก้ว (crepe rubber band) มีลักษณะใสและเหนียวมาก มีส่วนผสมของยางธรรมชาติประมาณร้อยละ 98 นับเป็นยางรัดของคุณภาพดีที่สุดและมีราคาแพง
2. ยางแป้ง (compound rubber band) เป็นยางชนิดที่มีส่วนผสมของยางธรรมชาติประมาณร้อยละ 20-50 และที่เหลือเป็นส่วนผสมของสารเคมี มีลักษณะสีขุ่น (สีค่อนข้างทึบ) และความเหนียวลดลงกว่ายางแก้ว จึงทำให้มีราคาถูกกว่ายางแก้ว

ปัญหา

ตลาดยางรัดของในประเทศเป็นตลาดค่อนข้างเล็ก เมื่อเทียบกับตลาดส่งออก มีการใช้ในประเทศประมาณปีละ 3,000 ตัน อัตราการขยายตัวการใช้เพิ่มขึ้นช้า ยางรัดของที่ผู้บริโภชนิยมใช้มีอยู่ 2 ขนาด คือ ขนาดเล็กเส้นผ่าศูนย์กลาง 1 นิ้ว และขนาดใหญ่เส้นผ่าศูนย์กลาง $1\frac{7}{8}$ นิ้ว และมีสีให้เลือก 3 สี คือ เขียว แดง น้ำตาล ผลิตภัณฑ์ยางรัดของมีการใช้งานมากในกิจการร้านอาหารและเครื่องดื่ม กิจการหีบห่อสิ่งของ เช่น พัสตุไประยณีย์ การมัดสิ่งของโดยมีราคาขายส่งกิโลกรัมละประมาณ 45 บาท ขึ้นอยู่ภาวะของราคายางดิบ ส่วนการนำเข้ายางรัดของของประเทศไทยมีปริมาณน้อยมาก ส่วนใหญ่เป็นการนำเข้ายางรัดของคุณภาพดี มีสีสรรสวยงาม และยางรัดของที่มีรูปแบบแปลก ๆ หรือยางที่มีขนาดเล็กมีสีสรรสวยงามที่นำไปใช้เป็นเครื่องประดับ หรือรัดผม โดยนำเข้าจากประเทศมาเลเซีย ญี่ปุ่น ไต้หวัน สหรัฐอเมริกา และสิงคโปร์ (กรมส่งเสริมอุตสาหกรรม, โครงการ 13, 230) ดังนั้น ยางรัดของที่ไทยผลิตได้จะส่งออกถึงร้อยละ 90 โดยมีผู้บริโภครายใหญ่ ได้แก่ หน่วยงานไประยณีย์ในยุโรปและสหรัฐอเมริกา และการใช้ในงานรัดสิ่งของต่างๆ เช่น รัดของขวัญ รัดดอกไม้ และผัก เป็นต้น ทำให้ผู้ใช้ต่างประเทศใช้ยางรัดของหลากหลายชนิด ตลาดส่งออกที่สำคัญได้แก่ สหภาพยุโรป สหรัฐอเมริกา ฮองกง ไต้หวัน และออสเตรเลีย เป็นต้น

แนวโน้ม

ยางรัดของเป็นอุตสาหกรรมที่ใช้เทคโนโลยีการผลิตที่ใช้แรงงานเป็นหลัก ดังนั้น การที่ค่าจ้างแรงงานเพิ่มขึ้นอย่างรวดเร็วส่งผลกระทบต่อต้นทุนการผลิตที่เพิ่มสูงขึ้น ทำให้ความสามารถในการแข่งขันกับประเทศคู่แข่งลดลง คาดว่าอัตราการขยายตัวจะลดลง เนื่องจากปริมาณความต้องการใช้และราคาในตลาดโลกมีแนวโน้มลดลง

ตารางที่ 4.10 ปริมาณและมูลค่าการส่งออกและนำเข้ายางรัดของ

ปี	การส่งออก				การนำเข้า			
	ปริมาณ (ตันรวมแล้ว)	มูลค่า (ล้านบาท)	ปริมาณ (ตันรวมแล้ว)	มูลค่า (ล้านบาท)	ปริมาณ (ตันรวมแล้ว)	มูลค่า (ล้านบาท)	ปริมาณ (ตันรวมแล้ว)	มูลค่า (ล้านบาท)
2531	19,703.8		717.9		17.5		2.7	
2532	22,626.8	14.8	740.5	3.1	24.9	42.6	5.3	97.0
2533	23,536.8	4.0	742.2	0.2	16.6	-33.3	5.1	-4.7
2534	26,404.0	12.2	805.3	8.5	7.2	-56.6	4.1	-19.1
2535	25,947.6	-1.7	781.1	-3.0	11.1	53.0	5.4	32.4
2536	29,712.9	14.5	850.0	8.8	15.2	37.1	9.8	80.6
2537	25,843.4	-13.0	900.5	5.9	15.5	2.4	5.2	-46.5
2538	28,703.6	11.1	1,310.1	45.5	19.2	23.3	6.7	28.0
2539	27,104.0	-5.6	1,279.7	-2.3	52.7	175.2	13.3	98.6
2540	26,087.7	-3.7	1,252.5	-2.1	43.9	-16.8	15.7	17.9
2531-2540		3.2		6.4		10.8		21.6

ที่มา : กรมเศรษฐกิจการพาณิชย์ (H.S. Code : 4016.999-240)

4.4.2 ผลิตภัณฑ์พลาสติก

อุตสาหกรรมพลาสติกจะมีผู้ผลิตที่อยู่ทั้งในอุตสาหกรรมขนาดใหญ่ ขนาดกลางและขนาดเล็ก เป็นอุตสาหกรรมที่มีบทบาทสำคัญในการพัฒนาเศรษฐกิจและอุตสาหกรรมของประเทศอย่างมาก และยังเป็นอุตสาหกรรมขนาดใหญ่ที่ก่อให้เกิดการพัฒนาไปสู่อุตสาหกรรมอื่นๆ อีกหลายชนิด ได้แก่ อุตสาหกรรมปิโตรเคมี อุตสาหกรรมชิ้นส่วนยานยนต์ อุตสาหกรรมประกอบเครื่องใช้ไฟฟ้าและอิเล็กทรอนิกส์ อุตสาหกรรมเครื่องจักรและอุปกรณ์ อุตสาหกรรมแม่พิมพ์ อุตสาหกรรมเคมี

ในปี 2543 อุตสาหกรรมปิโตรเคมีมีการขยายการผลิตอย่างต่อเนื่องจากปีก่อนหน้านี้ (บริษัท เงินทุนอุตสาหกรรมแห่งประเทศไทย, 2544) อุตสาหกรรมเคมีขึ้นต้นทั้งสายโอเลฟินส์และอะโรเมติกส์ ได้มีการใช้กำลังการผลิตเต็มที่ ในขณะที่อุตสาหกรรมปิโตรเคมีขึ้นกลางและปลายได้ใช้กำลังการผลิตอยู่ในระดับร้อยละ 80-100 สำหรับการผลิตของปิโตรเคมีในปี 2543 พบว่าการผลิตในสายโอเลฟินส์ของเอทิลีนของผู้ประกอบการอุตสาหกรรมส่วนใหญ่ยังคงใช้กำลังการผลิตเต็มที่ ในขณะที่สายอะโรเมติกส์พบว่าการผลิตไซลีน มีกำลังการผลิตเต็มที่สูงต่อเนื่องเช่นเดียวกัน และสุดท้ายการผลิต

ปีโตรเคมีชั้นกลางของสไคริน พบว่าผู้ผลิตใช้กำลังการผลิตเต็มที่ร้อยละร้อยเพื่ออุตสาหกรรมชั้นปลาย ทั้งสิ้น

ดังนั้นโดยสภาพรวมของผู้ประกอบการในอุตสาหกรรมเม็ดพลาสติกได้ใช้กำลังการผลิตเพิ่มสูงขึ้นอย่างต่อเนื่อง ขณะที่ผู้ประกอบการอุตสาหกรรมเม็ดพลาสติกได้ชะลอการผลิตและโครงการลงทุนออกไป แต่อย่างไรก็ตามในปี 2543 ผู้ประกอบการต่างพยายามผลิตอย่างเต็มที่เพื่อไม่ให้ต้นทุนต่อหน่วยสูงเกินไป ประกอบภาวะการส่งออกอุตสาหกรรมต่อเนื่อง เช่น รถยนต์ เครื่องใช้ไฟฟ้า ปรับตัวดีขึ้นส่งผลให้มีการผลิตเพิ่มสูงขึ้นอย่างต่อเนื่องตั้งแต่ในไตรมาสแรกของปี 2543 ทำให้มูลค่าการส่งออกเม็ดพลาสติกรวมทั้งสิ้นเท่ากับ 1,865.7 ล้านดอลลาร์สหรัฐ^๑ หรือมีอัตราการขยายตัวเพิ่มสูงขึ้นร้อยละ 53.3 สาเหตุหลักเป็นผลมาจากปัจจัยต่าง ๆ ดังนี้

1. ราคาน้ำมันดิบขั้นปฐมที่นำไปผลิตโมโนเมอร์ที่เป็นวัตถุดิบหลักในการผลิตเม็ดพลาสติกปรับตัวเพิ่มสูงขึ้นตลอดในช่วงปี 2542 ทำให้ราคाम็ดพลาสติกปรับตัวเพิ่มสูงขึ้นตามราคาค้นทุน
2. ตลาดยังคงมีความต้องการสูง เพื่อทำสำรองสินค้านอกเหนือจากการซื้อเม็ดพลาสติก เพื่อการผลิตใช้ตามปกติ อันเป็นผลมาจากความไม่มั่นใจในราคาน้ำมันโลกที่ได้ปรับตัวสูงขึ้นมาตลอดและคาดการณ์ถึงราคาม็ดพลาสติกที่จะปรับตัวเพิ่มสูงขึ้นต่อไป
3. ผู้นำเข้าต่างประเทศ อย่างเช่น ประเทศจีนที่หันมานำเข้าโพลิเอทิลีนจากไทยแทนเกาหลี ตลาดมีแนวโน้มการส่งออกที่ดียังคงเป็นประเทศในแถบเอเชียได้ อินโดจีน และเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ ซึ่งประเทศไทยมีต้นทุนค่าขนส่งไม่มากนัก

สถานการณ์การส่งออกเม็ดพลาสติกในปี 2544 ควรเพิ่มสูงขึ้นเนื่องจากราคาน้ำมันซึ่งเป็นวัตถุดิบจะมีเสถียรภาพทางราคามากกว่าปี 2543 การนำเข้าเม็ดพลาสติกในปี 2543 มีอัตราการขยายตัวเพิ่มสูงขึ้นร้อยละ 23.8 คิดเป็นมูลค่านำเข้าทั้งสิ้น 1,217.6 ล้านดอลลาร์สหรัฐ^๑ เมื่อเปรียบเทียบกับนำเข้าในปี 2542 มีมูลค่าการนำเข้าทั้งสิ้น 983.5 ล้านดอลลาร์สหรัฐ^๑ พบว่าการนำเข้าเม็ดพลาสติกมากกว่าร้อยละ 35.2 มาจากประเทศญี่ปุ่น รองลงมาคือสหรัฐอเมริกา (ร้อยละ 11.8) สิงคโปร์ (ร้อยละ 19.2) และได้หวัน (ร้อยละ 9.9) ตามลำดับ

ลักษณะและผลิตภัณฑ์สำคัญที่ทำจากพลาสติก

1. ผลิตภัณฑ์ประเภทถุงและกระสอบพลาสติก โดยประเภทถุงพลาสติกสามารถแบ่งประเภทตามคุณสมบัติการใช้งานได้ดังต่อไปนี้

1.1 ถุงเบ้น ทำจากเม็ดพลาสติก LDPE (low density polyethylene) เพราะมีคุณสมบัติยืดตัวได้ดี ทนต่อการทิ่มทะลุและฉีกขาด รวมทั้งสามารถใช้ความร้อนเชื่อมติดปิดผนึกได้ดี ทนต่อการกดและฉีกขาดได้ แต่มีจุดอ่อนคือสามารถปล่อยให้ไขมันและอากาศซึมผ่านได้ง่าย รวมทั้งยังมี

คุณสมบัติคุณสมบัติในอากาศตามผิว และมีการนำเม็ดพลาสติกประเภท LLDPE (liner low density polyethylene) มาใช้ในการผลิตถุงพลาสติกมากขึ้น แต่ LLDPE จะมีสีที่ขุ่นกว่า LDPE

1.2 ถุงร้อน ทำจากเม็ดพลาสติก HDPE (high density polyethylene) เพราะมีความเหนียว ทนต่อกรด ด่าง สารระเหย และทนต่อการซึมผ่านที่ดีกว่า แต่ไม่สามารถป้องกันการซึมผ่านของก๊าซได้ดี ถุงร้อนที่ผลิตจาก HDPE มักจะมีสีขาวขุ่น ส่วนถุงร้อนประเภทที่มีความใสและป้องกันความชื้นได้ดี ทำจากเม็ดพลาสติก PP (polypropylene) มีจุดหลอมเหลวสูง ทำให้บรรจุอาหารในขณะร้อนได้

1.3 ถุงพลาสติกชนิดมีหูหิ้ว ใช้บรรจุสิ่งของต่าง ๆ ทั้งเครื่องอุปโภคและบริโภคจะผลิตเม็ดพลาสติก HDPE หรือแผ่นพลาสติกเก่าที่ใช้แล้ว นำมาหลอมละลายใหม่

1.4 ถุงพลาสติกปิด-เปิดได้ หรือ ถุงซิปล โดยถุงพลาสติกชนิดนี้ผลิตจากเม็ดพลาสติก LDPE ซึ่งมีความหนาแน่นต่ำ ทำให้ทนรับน้ำหนักได้ดี แต่ทนแรงยืดตัวได้น้อย เนื้อถุงจะมีลักษณะใส มองทะลุผ่านได้ ถุงซิปลจะนิยมใช้ตามร้านขายยา โรงพยาบาล และสถานพยาบาลต่าง ๆ เนื่องจากสะดวกในการจัดเก็บ และกันความชื้นได้ ส่วนมากนิยมใช้ถุงใสไม่มีสี โดยชนิดของถุงซิปลที่มีการผลิตได้แก่ ถุงใส่อะไหล่รถยนต์ อุปกรณ์ไฟฟ้า ถุงใส่เพชรพลอย ถุงบรรจุอาหาร ถุงใช้ถนอมอาหาร (bio fresh bag) ถุงแช่แข็ง ถุงใส่สินค้าประเภทกันสนิม ถุงใส่สินค้าชนิดแขวน ถุงใส่เอกสาร ถุงใส่เหรียญ และถุงบรรจุเลือด เป็นต้น

ส่วนกระสอบพลาสติกสาน (กรมส่งเสริมอุตสาหกรรม, โครงการ 13, 162) ที่ปัจจุบันมีใช้อย่างมาก มีสองประเภทได้แก่

1. กระสอบพลาสติกสานชนิดไม่เคลือบ (plain circular woven sack) ใช้ในอุตสาหกรรมข้าวสาร แป้งมันสำปะหลัง น้ำตาลทราย ปุ๋ยเคมี และสารเคมี
2. กระสอบพลาสติกสานชนิดเคลือบ (laminated circular woven sack) แบ่งได้เป็น 2 ประเภท คือ กระสอบพลาสติกชนิดเคลือบด้านนอก ใช้ในอุตสาหกรรมอาหารสัตว์ และข้าวสาร กระสอบพลาสติกชนิดเคลือบด้านใน ใช้ในอุตสาหกรรมเคมี แร่ และสารเคมี

ส่วนปริมาณการผลิตและความต้องการภายในประเทศผู้ผลิตถุงพลาสติกและกระสอบพลาสติกที่ได้รับการส่งเสริมลงทุนจากคณะกรรมการส่งเสริมการลงทุนในช่วงปี 2542 ถึงเดือนเมษายน 2544 มีทั้งสิ้น 16 โครงการ เป็นโครงการที่อนุมัติในปี 2543 ถึง 11 โครงการ เงินลงทุนทั้ง 16 โครงการ รวมประมาณ 1,468 ล้านบาท สามารถจ้างงาน 3,641 คน ถือหุ้นโดยคนไทยทั้งหมด 11 โครงการ โรงงานส่วนใหญ่ตั้งอยู่บริเวณจังหวัดนครราชสีมาและระยอง

ปัญหา

แม้ว่าการผลิตบรรจุภัณฑ์พลาสติกในประเทศ จะเพียงพอกับความต้องการ แต่ยังมีการนำเข้า ในปี 2543 การนำเข้าถุงพลาสติกมีปริมาณ 5,171.2 ตัน มูลค่าทั้งสิ้น 1,321.0 ล้านบาท ปริมาณลดลง ร้อยละ 6.8 แต่มูลค่ากลับเพิ่มขึ้นร้อยละ 27.9 จากปี 2542 โดยเป็นการนำเข้าจากญี่ปุ่นมากที่สุด คิดเป็น ร้อยละ 30.5 ของมูลค่าการนำเข้าทั้งหมด รองลงไปเป็นการนำเข้าจากเกาหลีใต้ร้อยละ 11 และมาเลเซีย ร้อยละ 8.3 สำหรับในช่วง 3 เดือนแรกของปี 2544 (มกราคม-มีนาคม) ไทยนำเข้าถุงพลาสติกจากต่างประเทศปริมาณ 1,162.4 ตัน มูลค่า 381.0 ล้านบาท ปริมาณลดลงร้อยละ 6.3 มูลค่าเพิ่มขึ้นร้อยละ 49.3 จากช่วงเดียวกันของปี 2543 ส่วนหนึ่งเป็นผลมาจากค่าเงินบาทในไตรมาสแรกของปี 2544 อ่อนตัวลง มาก

กระสอบพลาสติกสานในปี 2542 ได้มีการเปลี่ยนแปลง HS Code จากเดิม HS 6305.310 - 005 เป็น HS 6305.320-000 และ 6305.330-000 โดยแยกกระสอบพลาสติกสานประเภท FIBDs (flexible intermediate bulk containers หรือ bulk bags) คือ HS 6305.320-000 ออกมา แห่ลงนำเข้ากระสอบ พลาสติกที่สำคัญของไทย คือ จีนและไต้หวัน สำหรับในปี 2543 ไทยนำเข้ากระสอบพลาสติก 1,089.2 ตัน คิดเป็นมูลค่าทั้งสิ้น 90.2 ล้านบาท เพิ่มขึ้นจากปีก่อนหน้าร้อยละ 30.0 และ 33.1 ตามลำดับ ส่วนใน ช่วง 3 เดือนแรกของปี 2544 (มกราคม-มีนาคม) ไทยมีการนำเข้ากระสอบพลาสติกสานปริมาณ 309.27 ตัน คิดเป็นมูลค่า 45.5 ล้านบาท ปริมาณลดลงร้อยละ 13.2 มูลค่าเพิ่มขึ้นร้อยละ 68.4 จากช่วงเดียวกัน ของปี 2543

ในด้านการส่งออกถุงพลาสติกของไทยนั้น ในปี 2543 มีปริมาณ 162,694.6 ตัน คิดเป็นมูลค่า ทั้งหมด 7,899.8 ล้านบาท เพิ่มขึ้นจากปีก่อนหน้าร้อยละ 5.8 และ 23 ตามลำดับ โดยเป็นการส่งออกถุง พลาสติกที่ทำด้วย PE (LDPE, LLDPE และ HDPE) คิดเป็นสัดส่วนร้อยละ 90.9 ของปริมาณการส่ง ออกทั้งหมด ตลาดที่มีการส่งออกมากที่สุด คือ ญี่ปุ่น คิดเป็นร้อยละ 36.0 ของมูลค่าการส่งออกทั้งหมด รองลงไปเป็นการส่งออกไปยังสหราชอาณาจักรร้อยละ 25.5 สหรัฐอเมริการ้อยละ 10.8 และออสเตรเลีย ร้อยละ 6.5 สำหรับในช่วง 3 เดือนแรกของปี 2544 (มกราคม-มีนาคม) การส่งออกถุงพลาสติกของไทย มีปริมาณ 47,537.3 ตัน มูลค่า 2,079.8 ล้านบาท เพิ่มขึ้นจากช่วงเดียวกันของปี 2543 ร้อยละ 12.2 และ 12.4 ตามลำดับ สำหรับคู่แข่งที่สำคัญของไทยในตลาดญี่ปุ่นในปี 2542 นั้น จีนครองส่วนแบ่งตลาด มากที่สุด คิดเป็นร้อยละ 32.2 รองลงมา ได้แก่ ไทยร้อยละ 16.6 ไต้หวันร้อยละ 13.2 และอินโดนีเซีย ร้อยละ 11.5

ตารางที่ 4.11 การส่งออกถุงพลาสติกของไทย แยกเป็นรายประเทศ

ประเทศ	ปีส่งออก (ตัน)				มูลค่าส่งออก (ล้านบาท)			
	2540	2541	2542	2543	2540	2541	2542	2543
ญี่ปุ่น	41,029.74	39,193.67	46,839.60	49,381.49	1,773.46	2,092.78	2,152.50	2,843.87
สหราชอาณาจักร	29,777.35	37,594.24	42,780.63	49,470.18	1,212.76	1,670.55	1,609.45	2,015.68
สหรัฐอเมริกา	7,394.60	10,534.86	11,482.34	15,737.23	399.66	649.20	564.61	856.06
ออสเตรเลีย	8,478.78	8,960.61	10,341.94	11,298.04	327.89	392.35	411.39	512.04
ฝรั่งเศส	7,233.54	7,408.25	6,479.60	7,801.76	294.17	337.99	248.83	329.67
เบลเยียม	2,741.18	3,190.61	4,829.54	3,966.04	121.39	133.90	178.15	172.44
เนเธอร์แลนด์	4,246.56	2,887.75	2,306.56	2,833.59	232.26	157.69	107.99	147.83
เยอรมัน	2,715.13	2,883.34	2,265.29	4,172.79	133.75	171.81	118.53	128.74
ประเทศอื่น ๆ	14,946.92	18,796.02	26,490.15	18,033.45	741.43	887.36	1,031.79	893.49
รวม	118,563.81	131,449.66	158,816.65	167,690.58	5,286.77	6,498.04	6,403.26	7,899.82

ที่มา : กรมศุลกากร

หมายเหตุ : HS CODE 3923.210-003 และ 3923.290-000

ในปี 2543 การส่งออกกระสอบพลาสติกของไทยมีปริมาณ 19,431.3 ตัน มูลค่า 1,287.3 ล้านบาท เพิ่มขึ้นจากปีก่อนหน้าร้อยละ 2.4 และ 14.7 ตามลำดับ เป็นการส่งออกไปยังประเทศสหรัฐอเมริกามากที่สุดคิดเป็นร้อยละ 41.6 ของมูลค่าการส่งออกทั้งหมด รองลงไปเป็นการส่งออกไปยังออสเตรเลียร้อยละ 23.6 สำหรับในช่วง 3 เดือนแรกของปี 2544 (มกราคม-มีนาคม) การส่งออกกระสอบพลาสติกของไทย มีปริมาณ 3,803.4 ตัน มูลค่า 273.0 ล้านบาท ลดลงจากช่วงเดียวกันของปี 2543 ร้อยละ 15 และ 3 ตามลำดับ

สำหรับคู่แข่งสำคัญของสินค้ากระสอบพลาสติกของสหรัฐอเมริกาในปี 2543 จีนครองส่วนแบ่งตลาดมากที่สุดร้อยละ 32.3 ของมูลค่าการนำเข้ากระสอบพลาสติกทั้งหมด รองลงไปได้แก่ เม็กซิโกร้อยละ 13.2 แคนาดาร้อยละ 11.8 ส่วนไทยมีส่วนแบ่งตลาดเพียงร้อยละ 2.6

แนวโน้ม

ในส่วนแนวโน้มในอนาคตการผลิตพลาสติก เพื่อสนองความต้องการในประเทศนั้น คาดว่า จะแข่งขันกันมากขึ้น เพราะมีคู่แข่งเปิดกิจการใหม่ และมีการย้ายฐานการผลิตจากญี่ปุ่นเข้ามาร่วมมือกับ นักธุรกิจในประเทศมากขึ้น รวมทั้งมีโครงการพลาสติกได้รับการส่งเสริมการลงทุนจาก BOI หลาย ราย ส่วนการส่งออกพลาสติกโดยรวมไปยังตลาดต่างประเทศจะยังขยายตัวเพิ่มขึ้นอยู่

สำหรับแนวโน้มการผลิตกระสอบพลาสติกสานในประเทศในปีที่ผ่านมา (2544) ลดลงหรือ เพิ่มขึ้นไม่มากนัก แต่จะเน้นไปส่งออกมากขึ้น เพราะพื้นที่ทางการเกษตรเสียหายมากในหลายจังหวัด ส่งผลให้ผลิตผลทางการเกษตรมีแนวโน้มลดลง ส่วนความต้องการกระสอบพลาสติกสานนั้นขึ้นกับ ลูกค้า โดยเจ้าของผลิตภัณฑ์กระสอบไม่สามารถสร้างค่านิยมได้เหมือนกับสินค้าอื่น นอกจากนี้ยังขึ้นอยู่กับผลิตผลทางการเกษตรและการส่งออกผลิตผลทางการเกษตร หากมีน้อยจะทำให้ปริมาณความต้องการ กระสอบน้อยลงตามไปด้วย ในด้านการตลาดบรรจุภัณฑ์กระสอบพลาสติกสานจะมีการวางแผนล่วงหน้าในระยะเวลาสั้นๆ เพราะสินค้าประเภทนี้ไม่สามารถผลิตแล้วเก็บสำรองไว้จำนวนมาก ซึ่งส่วนใหญ่จะเริ่มดำเนินการเมื่อได้รับใบสั่งซื้อจากลูกค้าแล้วโดยเฉพาะกระสอบพลาสติกสานที่ใช้กับสินค้า เกษตรกรรม ยังขึ้นอยู่กับฤดูกาลเป็นส่วนใหญ่ และคาดว่าจะการส่งออกในอนาคตจะเพิ่มขึ้น

4.5 อุตสาหกรรมโลหะและอโลหะ

อุตสาหกรรมโลหะมีขอบข่ายที่กว้างขวางแต่ที่จะพิจารณาในงานวิจัยนี้ได้แก่ เฟอรันิเจอร์โลหะ ซึ่งส่วนใหญ่ทำจากเหล็กซึ่งนิยมใช้ในสำนักงาน เช่น เฟอรันิเจอร์เหล็กและตู้เก็บเอกสาร ตู้ที่เป็นลิ้นชัก ตู้นิรภัยและตู้เก็บของ เคมีเฟอรันิเจอร์เหล็กที่ผลิตได้จะเน้นตลาดในประเทศ แต่การขยายตัวของธุรกิจ อาคารสำนักงานในปัจจุบัน กอปรกับผู้ผลิตสามารถพัฒนาคุณภาพของผลิตภัณฑ์ให้สูงขึ้น ทำให้ผู้ผลิต หันไปขยายตลาดส่งออก แต่ก็ยังเป็นการจำหน่ายในประเทศถึงประมาณร้อยละ 70 ของปริมาณการผลิต ทั้งหมด

วัตถุดิบหลักได้แก่ แผ่นเหล็กรีดเย็น มีสัดส่วนถึงประมาณร้อยละ 70 ของต้นทุนการผลิตทั้งหมด (บริษัทเงินทุนอุตสาหกรรมแห่งประเทศไทย, 2540) แต่ปัจจุบันผู้ผลิตยังต้องนำเข้าหรือซื้อจากผู้นำเข้า อีกต่อหนึ่ง ทำให้ผู้ผลิตต้องประสบปัญหาการขาดวัตถุดิบที่เพิ่มขึ้นจากการลอยตัวค่าเงินบาท

ปัญหาที่สำคัญในอุตสาหกรรมการผลิตเฟอรันิเจอร์เหล็กประกอบด้วย ประการแรก ราคาวัตถุดิบที่สูงขึ้นและความเสี่ยงของอัตราแลกเปลี่ยน เนื่องจากต้องอาศัยวัตถุดิบนำเข้าเกือบทั้งหมด ประการที่สอง ระเบียบวิธีการส่งออกที่ยุ่งยาก ทำให้ผู้ผลิตมีต้นทุนการส่งออกสูง และยังมีปัญหาการคืนภาษี มูลค่าเพิ่มช้า ทำให้ผู้ประกอบการขาดเงินทุนหมุนเวียน ประการสุดท้าย การขาดแคลนบุคลากรที่มี

ความสำคัญในด้านการออกแบบใหม่ๆ ให้มีคุณภาพ เพื่อจะสามารถสร้างชื่อเสียงของตนเอง และยังสามารถเปรียบด้านค่าแรงงานเมื่อเทียบกับประเทศคู่แข่ง

แนวโน้มอุตสาหกรรมการผลิตเฟอร์นิเจอร์เหล็กในอนาคต แม้ว่าตลาดภายในประเทศจะซบเซาอันเนื่องมาจากภาวะเศรษฐกิจในปัจจุบัน แต่ก็ยังมีโอกาสในการขยายตลาดไปยังต่างประเทศ หากมีการปรับปรุงคุณภาพให้ได้มาตรฐานมากขึ้นจนเป็นที่ยอมรับ (กรมส่งเสริมอุตสาหกรรม, โครงการ 13, 70) ดังนั้นการพัฒนาในด้านคุณภาพมาตรฐานและรูปแบบใหม่ๆ เป็นสิ่งจำเป็นเพื่อเพิ่มมูลค่าของผลิตภัณฑ์ หน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับการส่งออกควรช่วยผลักดันทุนของผู้ส่งออก

4.5.1 ผลิตภัณฑ์เซรามิกส์

อุตสาหกรรมเซรามิกส์เป็นอุตสาหกรรมขนาดกลางขนาดย่อมในกลุ่มอโลหะที่สำคัญอย่างยิ่งที่อยู่ในกรอบงานวิจัยนี้ อุตสาหกรรมดังกล่าวมีฐานการผลิตในประเทศมาช้านาน มีการพัฒนาเทคโนโลยีภายในประเทศอย่างต่อเนื่อง มีต้นทุนการผลิตในระดับที่สามารถแข่งขันกับต่างประเทศได้เนื่องจากใช้วัตถุดิบหลักในประเทศ เช่น ดิน หิน แร่ ช่วยให้สามารถประหยัดเงินตราจากการนำเข้าวัตถุดิบ เป็นอุตสาหกรรมที่สามารถทำรายได้จากการส่งออกสูงถึงปีละประมาณหลายพันล้านบาท รวมทั้งเป็นอุตสาหกรรมพื้นฐานของอุตสาหกรรมอื่นๆ เช่น อุตสาหกรรมก่อสร้าง อุตสาหกรรมแก้ว อุตสาหกรรมไฟฟ้า อุตสาหกรรมรถยนต์ อุตสาหกรรมซีเมนต์ ตลอดจนอุตสาหกรรมอิเล็กทรอนิกส์และคอมพิวเตอร์

อุตสาหกรรมเซรามิกส์ แบ่งกว้างๆ ได้ 2 ประเภท คือ เซรามิกส์แบบดั้งเดิม ได้แก่ กระเบื้องเครื่องสุขภัณฑ์ ถ้วยชาม ของชำร่วยเครื่องประดับ และ new ceramics แบ่งเป็น structural ceramics & functional ceramics โดยอุตสาหกรรมเซรามิกส์ในประเทศไทยเกือบทั้งหมดเป็นเซรามิกส์แบบดั้งเดิม

ในปี 2543 ผลิตภัณฑ์เซรามิกส์เกือบทุกประเภทมีการใช้กำลังการผลิตเกือบเต็มสมรรถภาพที่มีอยู่ ทั้งนี้เนื่องจากผู้ประกอบการเริ่มเปลี่ยนไปทำการผลิตเพื่อส่งออกเพิ่มขึ้น เพื่อชดเชยตลาดภายในประเทศที่ชะลอตัวลงตามภาวะเศรษฐกิจ ปัจจุบันเกือบทุกผลิตภัณฑ์มีสัดส่วนการผลิตเพื่อส่งออกมากกว่าร้อยละ 50 ของการผลิตทั้งหมด โดยในปี 2543 มีการส่งออกเพิ่มขึ้นจากปี 2542 กว่าร้อยละ 20 สำหรับตลาดส่งออกหลักยังคงเป็น สหรัฐอเมริกา ในขณะที่การนำเข้าส่วนใหญ่จะเป็นสินค้าคุณภาพดีราคาสูงจากแถบยุโรป

ตารางที่ 4.12 มูลค่าและอัตราการขยายตัวของการส่งออกผลิตภัณฑ์เซรามิกส์

หน่วย : ล้านบาท

	2550	2551	2552	2553
การส่งออกผลิตภัณฑ์เซรามิกส์	5,362.3	6,833.4	7,410.6	8,986.1
อัตราการขยายตัว (ร้อยละ)	16.4	27.4	8.4	21.3
สัดส่วนต่อมูลค่าการส่งออกรวม (ร้อยละ)	0.30	0.30	0.33	0.32

ที่มา : กรมเศรษฐกิจการพาณิชย์

ปัญหา

1. กระบวนการผลิตยังมีผลิตภาพต่ำ ในขณะที่ต้นทุนการผลิตเพิ่มขึ้น สาเหตุสำคัญคือ วัตถุดิบในประเทศมีราคาแพงกว่าวัตถุดิบนำเข้า นอกจากนี้ยังมีการสูญเสียในขั้นตอนการผลิตสูง
2. วัตถุดิบมีคุณภาพไม่สม่ำเสมอ ทั้งวัตถุดิบภายในประเทศและวัตถุดิบนำเข้า จำเป็นต้องสำรวจวัตถุดิบไว้ในปริมาณมากๆ ทำให้มีต้นทุนเพิ่ม การพัฒนาวัตถุดิบภายในประเทศมารองรับยังมีไม่เพียงพอ (กรมส่งเสริมอุตสาหกรรม, โครงการ 13, 184) ไม่มีการแบ่งขั้นตอนการผลิตวัตถุดิบออกเป็นบริษัทย่อยเพื่อผลิต/ทำเหมือง นอกจากนี้ยังขาดการประสานงานระหว่างผู้ผลิตวัตถุดิบกับผู้ประกอบการเนื่องจากขาดความรู้ในเทคโนโลยี
3. การเจาะตลาด ข้อมูลทางการตลาด ความเข้าใจในมาตรฐานสินค้าของต่างประเทศ และการแก้ไขข้อกีดกันทางการค้ายังไม่ดีพอ และที่สำคัญไทยยังขาดการตั้งมาตรฐานสินค้านำเข้าเพื่อปกป้องผู้บริโภค และขาดมาตรการป้องกันการทุ่มตลาดจากต่างประเทศ
4. ขาดแคลนบุคลากรที่มีความรู้เฉพาะทาง ด้านเทคโนโลยีเซรามิกส์ ช่างวิศวกรรม และบุคลากรด้านการจัดการ โดยเฉพาะนักเซรามิกส์ และช่างพื้นฐาน ระบบการจัดการของผู้ประกอบการขนาดกลาง และขนาดเล็กยังไม่ดีพอ การบริหารจัดการยังเป็นแบบเดิมที่คิดแต่เพียงว่าผลิตแล้วจะขายได้ แต่ในปัจจุบันต้องคำนึงถึงตลาดก่อนแล้วจึงผลิต
5. ขาดการพัฒนาผลิตภัณฑ์ใหม่และผลิตภัณฑ์ที่มีชื่อสินค้าของไทย

4.5.2 อัญมณีและเครื่องประดับ

อัญมณีและเครื่องประดับเป็นอุตสาหกรรมขนาดกลางและขนาดย่อมในกลุ่มอโลหะที่สามารถทำรายได้เข้าประเทศไม่ต่ำกว่าปีละ 5 หมื่นล้านบาท และยังมีอัตราการเติบโตขึ้นอย่างต่อเนื่องตั้งแต่ปี 2539 เป็นต้นมา โดยเฉลี่ยประมาณร้อยละ 3 ทุกปี และในปี 2543 การส่งออกอัญมณีและเครื่องประดับของไทยมีมูลค่าประมาณ 67,000 ล้านบาท เพิ่มขึ้นจากปี 2542 ร้อยละ 12.1 โดยสัดส่วนการส่งออกอัญมณีและเครื่องประดับของไทยในปี 2543 นั้น ร้อยละ 49 ของมูลค่าการส่งออกเป็นการส่งออกเครื่องประดับแท้ รองลงมาเป็นอุตสาหกรรมเพชร คิดเป็นร้อยละ 30 และอุตสาหกรรมพลอยและไข่มุก ร้อยละ 14 (บริษัทเงินทุนอุตสาหกรรมแห่งประเทศไทย, 2544)

อุตสาหกรรมอัญมณีและเครื่องประดับก่อให้เกิดการจ้างแรงงานประมาณ 1.2 ล้านคน เป็นอุตสาหกรรมที่สะอาดไม่ก่อมลภาวะ (กรมส่งเสริมอุตสาหกรรม, รายงานประจำปี 2543, 21) ลักษณะสินค้ามีความละเอียดอ่อนซ้อ เหมาะกับลักษณะของคนไทย ทำให้ผลผลิตที่ได้มีคุณภาพ เป็นที่ต้องการของตลาดต่างประเทศ และที่สำคัญอีกประการหนึ่งคือ แรงงานที่เข้ามาสู่อุตสาหกรรมนี้ จะได้รับการฝึกฝนให้มีทักษะ ปัจจุบันช่างฝีมือในสาขาอัญมณีและเครื่องประดับของไทยได้รับการยอมรับในระดับสากล ช่างไทยที่เข้าร่วมการแข่งขันเชิงทักษะในระดับสากลได้รับรางวัลเสมอมา

ตารางที่ 4.13 มูลค่าและอัตราการขยายตัวของการส่งออกอัญมณีและเครื่องประดับ

หน่วย : ล้านบาท				
	2540	2541	2542	2543
การส่งออกผลิตภัณฑ์เซรามิกส์	55,622.3	57,350.5	59,820.9	66,730.1
- อัตราการขยายตัว (ร้อยละ)	2.4	3.1	4.3	11.5
- สัดส่วนต่อมูลค่าการส่งออกรวม (ร้อยละ)	3.0	2.5	2.7	2.4

ที่มา : กรมเศรษฐกิจการพาณิชย์

ปัญหา

1. ขาดแคลนช่างฝีมือที่มีความชำนาญเฉพาะด้าน เช่น ช่างเจียรไนพลอยเนื้ออ่อน ช่างเจียรไนเพชรในรูปแบบที่หลากหลาย ช่างตัวเรือนเครื่องประดับ โดยเฉพาะช่างฝีมือระดับสูงที่มีความชำนาญ (มีประสบการณ์ 3 - 5 ปี) ในทุกประเภทกิจกรรมการผลิต